

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

**EVLENMENİN HÜKÜMSÜZLÜĞÜ VE
EVLENMENİN HÜKÜMSÜZLÜĞÜNÜN SONUÇLARI**

Yüksek Lisans Tezi

Elif İdil ERTOP

Ankara, 2022

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

**EVLENMENİN HÜKÜMSÜZLÜĞÜ VE
EVLENMENİN HÜKÜMSÜZLÜĞÜNÜN SONUÇLARI**

Yüksek Lisans Tezi

Elif İdil ERTOP

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Selma Hülya İMAMOĞLU

Ankara, 2022

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI**

**EVLENMENİN HÜKÜMSÜZLÜĞÜ VE
EVLENMENİN HÜKÜMSÜZLÜĞÜNÜN SONUÇLARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Selma Hülya İMAMOĞLU**

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

İmzası

1- Dr. Öğretim Üyesi Selma Hülya İMAMOĞLU

2- Prof. Dr. Hasan İŞGÜZAR

3- Doç. Dr. Yıldız ABİK

Tez Savunması Tarihi

26/12/2022

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Dr. Öğr. Üyesi Selma Hülya İMAMOĞLU danışmanlığında hazırladığım “Evlenmenin Hükümsüzlüğü ve Evlenmenin Hükümsüzlüğünün Sonuçları (Ankara, 2022)” adlı yüksek lisans tezindeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih: 15/10/2022

Elif İdil ERTOP

bb. Kayın hısımlığı	26
cc. Evlatlık ilişkisi	27
b. Önceki Evlilik	29
c. Akıl Hastalığı	30
2. Kesin Olmayan Evlenme Engelleri	31
a. Kadının Bekleme Süresi	31
b. Bulaşıcı Hastalıklar	33
II. Evlenmenin Şekli Şartları	35
A. Evlenme Töreninden Önce Tamamlanması Gereken Şekli Şartlar	36
1. Evlenme Başvurusu ve Evlenme Başvurusunun Yapılacağı Yer	36
2. Evlenme Başvurusunun İncelenmesi ve Evlenme Başvurusunun Reddine İtiraz	37
3. Evlendirme Memuru Tarafından Evlenme İzni Belgesinin Verilmesi	39
B. Evlenme Töreni Sırasındaki Şekli Şartlar	40
C. Evlenme Töreninden Sonraki Şekli Şartlar	41
§ 3. HÜKÜMSÜZLÜK KAVRAMI	44
I. Geniş Anlamda Hükümsüzlük	45
II. Dar Anlamda Hükümsüzlük	45

İKİNCİ BÖLÜM

EVLENMENİN YOKLUĞU VE EVLENMENİN HÜKÜMSÜZLÜĞÜ

§ 4. EVLENMENİN YOKLUĞU, EVLENMENİN YOKLUĞUNA YOL AÇABİLECEK SEBEPLER VE EVLENMENİN YOKLUĞUNUN SONUÇLARI	47
I. Evlenmenin Yokluğu	47
II. Evlenmenin Yokluğuna Yol Açabilecek Sebepler	49
A. Evlenenlerin Aynı Cinsiyette Olması	49
1. Genel Olarak	49
2. Cinsiyet Değişikliği	50
a. Evlenmeden Önce Cinsiyet Değiştirilmesi	51
b. Evlendikten Sonra Cinsiyet Değiştirilmesi	52
B. Evlenmenin Evlendirme Memuru Önünde Yapılmaması	55
C. Taraflardan Birinin Evlenme Sırasında İrade Beyanını Açıklamamış Olması veya Beyan Uyumsuzluğu	59

1. Genel Olarak.....	59
2. Evlenme Sırasında Tarafların Aynı Anda Evlendirme Memurunun Önünde Bulunmaması	59
3. Taraflardan Birinin Beyanını Açıklamaması veya Tarafların Beyanları Arasında Uyumsuzluk Olması	60
III. Evlenmenin Yokluğunun Sonuçları.....	60
IV. Evlenmenin Yokluğunun Türk Borçlar Kanunu Kapsamındaki Sözleşmelerin Yokluğu ile Karşılaştırılması	62
§5. EVLENMENİN HÜKÜMSÜZLÜĞÜ VE EVLENMENİN HÜKÜMSÜZLÜĞÜNE YOL AÇABİLECEK SEBEPLER.....	63
I. Evlenmenin Hükümsüzlüğünün Tanımı ve Özellikleri	63
A. Evlenmenin Hükümsüzlüğünün Tanımı.....	63
B. Evlenmenin Hükümsüzlüğünün Özellikleri	64
1. Evlenmenin Hükümsüzlüğüne Yol Açabilecek Sebepler Kanunda Sınırlı Sayıda Düzenlenmiştir	64
2. Butlan Kararı Mahkeme Tarafından Verilir	64
3. Butlan Kararı Verilinceye Kadar Evlilik, Geçerli Bir Evliliğin Tüm Hüküm ve Sonuçlarını Doğurur	65
II. Mutlak Butlan	65
A. Mutlak Butlan Kavramı.....	65
B. Mutlak Butlana Yol Açabilecek Sebepler	66
1. Taraflardan Birinin Evlenme Sırasında Mevcut Bir Evliliğinin Bulunması.....	66
2. Evlenme Sırasında Ayırt Etme Gücünden Sürekli Yoksunluk	70
3. Evlenmeye Engel Olacak Derecede Akıl Hastalığı.....	71
4. Eşler Arasında Evlenmeye Engel Olacak Derecede Hısımlık Bulunması.....	72
C. Mutlak Butlanda İyiniyetin Etkisi	73
III. Nisbî Butlan	74
A. Nisbî Butlan Kavramı.....	74
B. Nisbî Butlana Yol Açabilecek Sebepler	75
1. Ayırt Etme Gücünden Geçici Yoksunluk.....	75
2. İrade Bozukluğu Hallerinin Bulunması.....	76
a. İrade Bozukluğu Kavramı	76
b. İrade Bozukluğu Halleri.....	77

aa. Yanılma	77
aaa. Sözleşmenin Niteliğinde Yanılma	78
bbb. Kişide Yanılma	78
ccc. Eşin Önemli Niteliğinde Yanılma.....	79
bb. Aldatma	81
aaa. Eşin Namus ve Onuru Hakkında Aldatma.....	82
bbb. Sağlık Konusunda Ağır Tehlike Oluşturan Bir Hastalığın Diğer Eşten Gizlenmesi Suretiyle Aldatma.....	84
ccc. Susma.....	85
cc. Korkutma	86
3. Yasal Temsilcinin İzninin Bulunmaması	88
§6. EVLENMENİN HÜKÜMSÜZLÜĞÜNE YOL AÇMAYAN HALLER	97
I. Bekleme Süresine Uyulmaması	97
II. Evlenmenin Bazı Şekil Kurallarına Uyulmadan Gerçekleştirilmesi	97
III. Bulaşıcı Hastalıklar	98
IV. Muvazaalı Evlenmeler	99
A. Muvazaa Kavramı	99
B. Evlenmede Muvazaanın Görünümü ve Muvazaanın Sonuçları	99
§ 7. EVLENMENİN HÜKÜMSÜZLÜĞÜ HALLERİNİN BENZER KAVRAMLARLA KARŞILAŞTIRILMASI	101
I. Evlenmenin Yokluğu ve Evlenmenin Hükümsüzlüğünün Karşılaştırılması ..	101
II. Evlenmenin Hükümsüzlüğünün Türk Borçlar Kanunu Kapsamındaki Kesin Hükümsüzlük ve İptal Edilebilirlikle Karşılaştırılması	102
III. Mutlak Butlan ve Nisbî Butlan Hallerinin Karşılaştırılması	104
IV. Evlenmenin Hükümsüzlüğünün Boşanma ile Karşılaştırılması	105

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EVLENMENİN HÜKÜMSÜZLÜĞÜNÜN SONUÇLARI

§ 8. BUTLAN DAVASI.....	108
I. Butlan Davasının Hukuki Niteliği	108
II. Butlan Davasının Tarafları.....	108
A. Mutlak Butlan Davasının Tarafları.....	109
B. Nisbî Butlan Davasının Tarafları.....	114

III. Butlan Davasında Süreler	118
A. Mutlak Butlan Davasında Süre.....	118
B. Nisbî Butlan Davasında Süre.....	119
IV. Butlan Davasında Yetkili ve Görevli Mahkeme.....	120
V. Butlan Davasında Alınacak Geçici Önlemler	120
VI. Butlan Davasında Yargılama Usulü	122
§ 9. BUTLAN DAVASININ SONUÇLARI.....	123
I. Genel Olarak.....	123
II. Butlan Davasının Çocuklar Yönünden Sonuçları.....	124
A. Soybağına İlişkin Sonuçları.....	124
B. Velayete İlişkin Sonuçları	125
C. Çocuk ile Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Sonuçları	126
D. Nafakaya İlişkin Sonuçları	127
E. Çocuğun Kişisel Durumuna İlişkin Sonuçları.....	128
III. Butlan Davasının Eşler Yönünden Sonuçları	128
A. Eşlerin Kişisel Durumlarına Yönelik Sonuçları	128
B. Mal Rejiminin Tasfiyesine Yönelik Sonuçları	133
C. Nafakaya Yönelik Sonuçları.....	134
D. Tazminata Yönelik Sonuçları	135
E. Eşlerin Mirasçılığına Yönelik Sonuçları	136
IV. Butlan Davasının Üçüncü Kişiler Yönünden Sonuçları	137
SONUÇ	138
KAYNAKÇA.....	152
ÖZET	161
ABSTRACT	162

KISALTMALAR

aşa.	: aşağıda
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜSBFD	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi
AYM	: Anayasa Mahkemesi
b.	: bent
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
DEÜHFD	: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
dn.	: dipnot
DNA	: Deoksiribo Nükleik Asit
E.	: Esas
EBYÜHFD	: Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
eMK	: 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi
EY	: Evlendirme Yönetmeliği
GÜHFD	: Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi

HD.	: Hukuk Dairesi
HGK.	: Hukuk Genel Kurulu
HMK	: 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HSK	: Hâkimler ve Savcılar Kurulu
İAÜHFD	: İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İBBGK	: İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu
İBK	: İçtihadı Birleştirme Kararı
İBM	: İstanbul Barosu Mecmuası
İNÜHFD	: İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İÜHFM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
İÜTFD	: İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi
K.	: Karar
m.	: madde
NHK	: 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu
RG.	: Resmi Gazete
s.	: sayfa
S.	: Sayı
SÜHFD	: Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
T.	: Tarih

TAAD	: Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TBK	: 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu
TCK	: 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu
TMK	: 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu
TVK	: 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu
UHK	: Umumi Hıfzıssıhha Kanunu
vd.	: ve devamı
Y.	:Yıl
yuk.	: yukarıda
YÜHFD	: Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi

GİRİŞ

Aile, bir toplumun temelini oluşturan en küçük yapıtaşdır. Ailenin kurulması aşaması, karşı cinsten iki kişinin evlenmesi ile başlar. “Evlenme” ise 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nda¹ tanımlanmayan, tanımı öğretisi ve yargı kararlarınca şekillenen kendine özgü bir medeni hukuk sözleşmesidir. Kanun koyucu ailenin Türk toplumu açısından önemini de göz önünde bulundurarak bu sözleşmenin kurulmasını sıkı şartlara bağlamıştır.

Evlenmeden söz edilebilmesi için her şeyden önce farklı cinsiyetteki kişilerin evlendirme memuru önünde evlenme yönünde karşılıklı ve birbirlerine uygun irade beyanında bulunması gerekmektedir. Bu unsurlar evlenmenin kurucu unsurlarıdır ve bu unsurların bulunmaması evlenmenin yokluğu sonucunu doğurur.

Kurucu unsurları taşıyan ancak kanunda öngörülen geçerlilik şartlarına uyulmadan kurulmuş bir evlilik daha sonra ortadan kaldırılma tehdidiyle karşı karşıyadır. Bu durumda evlenmenin hükümsüzlüğü gündeme gelir. Evlenmenin hükümsüzlüğü halleri mutlak butlan ve nisbî butlan olarak ikiye ayrılarak incelenir ve her ikisine de yol açabilecek sebepler sınırlı sayıda düzenlenmiştir. Eksik olan şartın önemine göre evlenme, mutlak butlan veya nisbî butlan yaptırımlarına tabi tutulur. Böyle bir durumda tarafların evlenmeyi geçerli bir evlilik gibi devam ettirdikleri bu süreçte çocukların velayeti, çocuk ile kişisel ilişki kurulması, nafaka, tazminat, eşlerin mirasçılığı gibi konulara yönelik birçok sorun ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple evlenmenin

¹ RG. 08.12.2001, S. 24607.

hükümsüzlüğünün sebepleri ve buna bağlanan hukuki sonuçlar incelenmesi gereken bir araştırma problemidir.

“*Evlenmenin Hükümsüzlüğü ve Evlenmenin Hükümsüzlüğünün Sonuçları*” isimli çalışmamızda öncelikle geçerli bir evliliğin kurulması için gereken şartlara, daha sonra bu şartlara aykırılığın yaptırımlarına yer verilecek son olarak bu durumun sonuçları üzerinde durulacaktır.

Çalışmamızın ilk bölümünde evlenmenin tanımı, hukuki niteliği ve geçerli bir evlenmenin gerçekleştirilmesi için bulunması gereken maddi ve şekli şartlar incelendikten sonra temel konumuz olan “*hükümsüzlük*” kavramına yer verilecektir. Hükümsüzlük dar anlamda ele alınacak ve evlenmenin kurucu unsurlarının bulunmamasının yaptırımı olan “*yokluk*” ile kanunda ayrıntılı olarak düzenlenen sebeplerin yol açtığı “*butlan*” ayrı ayrı değerlendirilecektir.

Çalışmamızın ikinci bölümü “*Evlenmenin Yokluğu ve Evlenmenin Hükümsüzlüğü*” başlığını taşımaktadır. Bu bölümde öncelikle evlenmenin yokluğuna yol açabilecek sebeplerden ve evlenmenin yokluğunun sonuçlarından bahsedilecek, borçlar hukukundaki yokluk yaptırımı ile evlenmenin yokluğu karşılaştırılacaktır. Daha sonra “*mutlak butlan*” ve “*nisbî butlan*” olarak ikiye ayrılan hükümsüzlüğe geçilecek, hükümsüzlüğe yol açabilecek sebepler tek tek incelenecek, eksikliği hükümsüzlük sonucunu doğurmayacak şartlara da yer verilecektir. Evlenmenin hükümsüzlüğü ile borçlar hukukundaki sözleşmelerin hükümsüzlüğü karşılaştırılacak, mutlak butlan ve nisbî butlan kavramları arasındaki farklar ve evlenmenin mahkeme kararı ile sona ermesine yol açan başka bir kavram olan “*boşanma*” ile “*hükümsüzlük*” kavramlarının farkı ayrıntılı bir şekilde incelenecektir.

Çalışmamızın üçüncü ve son bölümünde evlenmenin hükümsüzlüğünün sonuçlarına yer verilmiştir. Bu başlıkta öncelikle evlenmenin hükümsüzlüğüne karar verilebilmesi için açılacak butlan davasından, bu davanın hukuki niteliğinden,

taraflarından, hak düşürücü sürelerden ve yargılama usulünden bahsedilecek, daha sonra butlan davasının çocuklar, eşler ve üçüncü kişiler yönünden sonuçları incelenecektir.

Hukuki ve sosyolojik bir sorun olarak nitelendirilmesi gereken evlenmenin hükümsüzlüğü ve evlenmenin hükümsüzlüğünün sonuçları konusuna yeni bir bakış açısı kazandırmak, çalışmamızın temel amacıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

EVLENME, EVLENMENİN ŞARTLARI VE HÜKÜMSÜZLÜK KAVRAMI

Ş1. EVLENMENİN TANIMI VE EVLENMENİN HUKUKİ NİTELİĞİ

I. Evlenmenin Tanımı

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nda (TMK) tanımlanmamış olan evlenme hem sosyolojik hem de hukuki yönden değerlendirilmesi gereken bir kavramdır². Tanımı öğretiden tarafından şekillenen “evlenme” ile eşler bir hayat ortaklığı kurar, birbirlerine hem maddi hem manevi açıdan destek olurlar³.

Evlendirme Yönetmeliği'nin⁴ (EY) 2. maddesinin f bendi, evlenmeyi “*Bir kadın ve bir erkeğin usulüne göre yetki verilmiş bir memur önünde bir aile kurmak amacı ile yapmış oldukları medenî hukuk sözleşmesi*” olarak tanımlamaktadır.

² ÇELİK, Nazlı Hilal, Evlenmenin Hükümsüzlüğü, İstanbul, 2021, s. 5; FEYZİOĞLU'na göre evlenmenin TMK'da tanımlanmaması isabetlidir, böylece hukukun toplumsal gelişmeleri izleyerek canlılığını korumasına zemin hazırlanmıştır, ayrıntılı görüş için bkz. FEYZİOĞLU, Feyzi Necmettin, Aile Hukuku, İstanbul, 1979, s. 89; İKİZLER, Metin, Evlenmenin Hükümsüzlüğü, Ankara, 2018, s.19.

³ AKINTÜRK, Turgut/ ATEŞ, Derya, Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku, İkinci Cilt, İstanbul, 2017, s. 59.

⁴ RG. 07.11.1985, S. 1039.

Nişanlanmanın olağan sona erme sebebi sayılan evlenme, farklı cinsiyette iki kişinin sürekli bir birliktelik kurmak amacıyla meydana getirdikleri, kanundaki şekil ve şartlara uygun olarak kurulmuş sosyal ve hukuki bir hayat ortaklığı olarak tanımlanabilir⁵.

Evlenmenin öğretisi tarafından şekillendirilen tanımlarından evlenmenin unsurlarını çıkarmak mümkündür. Türk hukukunda geçerli bir evliliğin kurulabilmesi için öncelikle evlenecek kişilerin farklı cinsiyette olması gerekir⁶. Evlenecek kişilerin farklı cinsiyette olması gerektiği her ne kadar açıkça hüküm altına alınmasa da kanunun evlenme başvurusunu düzenleyen 134. maddesinde “*Birbirleriyle evlenecek erkek ve kadın*”, EY m. 2/f bendinde evlenme tanımlanırken “*Bir kadın ve bir erkeğin...*” ibarelerinin kullanılması, evlenmenin mutlaka farklı cinsiyetteki kişilerce

⁵ **AKINTÜRK/ATEŞ**, s. 59; **AYAN**, Serkan, Evlilik Birliğinin Korunması, Ankara, 2004, s. 10; **ÇELİK**, s. 6; **DURAL**, Mustafa/ **ÖĞÜZ**, Tufan/**GÜMÜŞ**, Mustafa Alper, Türk Özel Hukuku, Cilt III, Aile Hukuku, İstanbul, 2021, s. 47; **ERDEM**, Mehmet, Aile Hukuku, Ankara, 2019, s. 49; **FEYZİOĞLU**, s. 89; **GENÇCAN**, Ömer Uğur, Aile Hukuku, Ankara, 2011, s. 252; **GÜRAL**, Jale, “*Evlenmeden Doğan Kanun İhtilafları*”, AÜHFHD, Y. 1946, C. 3, S. 1, s. 147 – 178, (Erişim: <https://dergipark.org.tr/>, 10.03.2022), s. 147; **İKİZLER**, s. 20; **KILIÇOĞLU**, Ahmet M., Aile Hukuku, Ankara, 2020, s. 35; **OĞUZMAN**, Kemal/ **DURAL**, Mustafa, Aile Hukuku, İstanbul, 1998, s. 57; **ÖZTAN**, Bilge, Aile Hukuku, Ankara, 2015, s. 119; **KÖPRÜLÜ**, Bülent/ **KANETİ**, Selim, Aile Hukuku, İstanbul, 1989, s.62; **TEKİNAY**, Selahattin Sulhi, Türk Aile Hukuku, İstanbul, 1990, s. 63; **VELİDEDEOĞLU**, Hıfzı Veldet, Türk Medeni Hukuku Cilt II Aile Hukuku, İstanbul, 1965, s. 45; **ZEVKLİLER** Aydın/ **ACABEY** M. Beşir/ **GÖKYAYLA** K. Emre, Medeni Hukuk, Ankara, 1997, s. 739; **ZEYTİN**, Zafer, Türk Medeni Hukuku, Ankara, 2008, s. 207.

⁶ **DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ**, s. 48; **FEYZİOĞLU**, s. 90; **GENÇCAN**, ileride bir mevzuat değişikliği ile farklı cinsiyette olma şartının değiştirilmesi gerektiğini belirtmektedir, **GENÇCAN**, s. 252; **HATEMİ**, Hüseyin / **KALKAN OĞUZTÜRK**, Burcu, Aile Hukuku, İstanbul, 2016; s. 35; **VELİDEDEOĞLU**, s. 49; **ZEVKLİLER/ACABEY/GÖKYAYLA**, s. 739; **ZEYTİN**, s. 207.

gerçekleştirilmesi gerektiği sonucunu ortaya çıkarmaktadır⁷. Evlenecek kişilerin aynı cinsiyette olması durumunda evlenme resmi memur önünde yapılmış dahi olsa bu evlilik aşağıda inceleneceği üzere⁸ yok hükmünde olacaktır.

Evlenmenin meydana gelebilmesi için eşlerin bir hayat ortaklığı kurmak amacıyla hareket etmesi gerekir. “*Hayat ortaklığı*”, evlilik birliği boyunca eşlerin mutluluklarını, üzüntülerini paylaşmaları, zorluklarla birlikte mücadele etmeleri, evlilik birliğini üçüncü kişilere karşı birlikte temsil etmeleri gibi birçok anlamı barındıran bir birliktelik kurmaları anlamına gelmektedir. Ancak evlenme ile eşler tamamen birbirlerine bağlı olmazlar. Taraflar tek başlarına hukuki işlemler yapmaya devam edebilir, evlilik birliği ile ilgili kararlar dışındaki kararlarını hür iradeleri ile alabilirler⁹.

Eşlerin evlenmeyle kurmayı amaçladığı hayat ortaklığı sürekli olmalıdır. “*Süreklilik*” belirli bir süre evli kalmak kaydıyla bir evlenmenin yapılamayacağını belirtmektedir. Evlenmenin olağan sona erme hali ölüm olarak kabul edilmekle birlikte eşlere boşanma hakkı verilmiştir. Eşlerin boşanma hakkı, evlenmenin süreklilik unsuruna sahip olmadığı anlamına gelmez¹⁰.

Türk hukukunda evlilik monogam niteliktedir. Hem kadın hem de erkek aynı anda ancak tek bir kişiyle evli olabilir. Evlenen kişinin cinsiyeti evliliğin monogam olma

⁷ **DEMİRCİOĞLU**, Huriye Reyhan, “*Aile Hukuku Uyuşmazlıkları Bakımından 6325 Sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu’nun Uygulanabilirliği*”, TAAD, Y. 2015, S. 23, s. 45 – 84, (Erişim: <https://kutuphane.dogus.edu.tr/> 14.11.2021), s. 63.

⁸ Bkz. a.ş. §4, II, A.

⁹ **AKINTÜRK/ATEŞ**, s. 59; **GENÇCAN**, s. 255; **FEYZİOĞLU**, s. 90; **KÖPRÜLÜ/KANETİ**, s. 62; **ÖZTAN**, s. 120; **TAŞBAŞ**, Mustafa Başar, “Evlenmenin Şartları” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, (Erişim: <https://tez.yok.gov.tr/> 17.03.2021), s. 10; **VELİDEDEOĞLU**, s. 49.

¹⁰ **AKINTÜRK/ATEŞ**, s. 59; **ÖZTAN**, s. 120; **TAŞBAŞ**, s. 11; **VELİDEDEOĞLU**, s. 49; **ZEVKLİLER/ACABEY/GÖKYAYLA**, s. 740; **ZEYTİN**, s. 207.

özelliğini deęiřtirmez¹¹. Aynı anda birden fazla evliliği bulunan kişinin ikinci evliliği aşağıda inceleneyeği üzere¹² kural olarak mutlak butlanla batıldır.

Farklı cinsiyette iki kişinin kurdukları sürekli hayat ortaklığının “*evlenme*” olarak nitelendirilebilmesi için hukuken geçerli bir şekilde kurulmuş olması gerekir¹³. Hukuken geçerli bir evlenmenin varlığından söz edilebilmesi için öncelikle evlenecek kadın ve erkeğin evlenme yönünde karşılıklı ve birbirlerine uygun irade beyanı olmalıdır¹⁴. Tarafların birbirine uygun irade beyanlarının bulunması evlenmenin kurucu unsuru olduğundan bu beyanların bulunmaması evlenmenin yokluğuna sebebiyet verir.

II. Evlenmenin Hukuki Niteliği

Evlenmenin şartlarını açıkça düzenleyen TMK, evlenmenin hukuki niteliğini düzenlememiřtir¹⁵. Evlenmenin hukuki niteliği konusunda farklı görüşler ortaya atılmıştır. Öğretide evlenmeyi şart işlem, kurum ve sözleşme olarak nitelendiren başlıca üç görüş bulunmaktadır.

¹¹ FEYZİOğLU, s. 90; GENÇCAN, s. 252; ÖZTAN, s. 120.

¹² Bkz. aşa. ř5, II, B, 1.

¹³ FEYZİOğLU, s. 90 – 91; TEKİNAY, s. 63; ÖZTAN, s. 121; ZEVKLİLER/ACABEY/GÖKYAYLA, s. 740; VELİDEDEOğLU, s. 49.

¹⁴ HATEMİ /KALKAN OğUZTÜRK, s. 33; SAYMEN, Ferit Hakkı, “*Evlenme Hürriyeti*”, İÜHFİM, Y. 1958, C. 23, S. 1-2, s. 27-46, (Erişim: <https://dergipark.org.tr/>, 18.03.2021), (SAYMEN, *Evlenme Hürriyeti*), s. 27.

¹⁵ TÜZÜNER, Özlem, “*Türk ve İşlâm Hukuku Bakış Açısından Evlenmenin Hukukî Niteliği Hakkında Bir İnceleme*” (Hakemli Makale), Ankara Barosu Dergisi, Y. 2013, S. 1, s. 125 – 148, (Erişim: <https://dergipark.org.tr/>, 05.04.2021), s. 131.

A. Şart İşlem Olduğuna Dair Görüş

Öğretide bir görüş¹⁶, evlenmenin belirli bir kişiyi belirli bir hukuki statüye sokan veya belirli bir hukuki statüden çıkararak şart işlemlerden olduğunu savunmaktadır. Şart işlemler kişileri genel, soyut ve sürekli bir statüye sokarlar¹⁷.

Türk hukukunda evlenmenin bir şart işlem olduğuna dair görüş, SAYMEN tarafından savunulmuştur. SAYMEN, tarafların evlendirme memuru önünde yalnızca olumlu veya olumsuz bir beyanda bulunabileceklerini, evlenmenin değiştirilmesi ve düzeltilmesi mümkün olmayan bir statü olduğunu savunmaktadır. Şart işlemlerde bireyin içine gireceği statü önceden bellidir ve birey bu statüye konulmaktadır. SAYMEN'e göre evlenme de kanunla kurulmuş ve kişilik dışı bir statü olup taraflar evlenmeyle birlikte kanunun belirlediği şekilleri kabul ederek bir statüye girerler, bu sebeple evlenme bir şart işlemidir¹⁸.

Evlenmenin şart işlem olduğuna dair görüş, evlenecek tarafların eşit olduğuna, kiminle evlenip kiminle evlenemeyeceklerine tarafların karar verebildiği, bu konuda iradeye sahip oldukları, evlendirme memurunun beyanının kurucu değil açıklayıcı olduğuna gerekçeleriyle eleştirilmiştir¹⁹.

¹⁶ **SAYMEN**, Ferit Hakkı, “*Evlenmenin Hukuki Mahiyeti*”, İBM, Y. 1942, S. 10, s. 638 – 660, (SAYMEN, Hukuki Mahiyet), s. 657 – 659.

¹⁷ Öğretide bir öğrenciye diploma verilmesi yahut bir memurun atanması şart işlemlere örnek olarak verilmektedir. **AKYILMAZ**, Bahtiyar/**SEZGİNER**, Murat/**KAYA**, Cemil, Türk İdare Hukuku, Ankara, 2016, s. 394.

¹⁸ **SAYMEN**, Hukuki Mahiyet, s. 657 – 659. Ayrıca bkz: **FEYZİOĞLU**, s.100 - 101; **KÖPRÜLÜ/KANETİ**, s. 63; **TEKİNAY**, s. 64.

¹⁹ **FEYZİOĞLU**, evliliğin bir memuriyet tayinine, bir kimsenin evine elektrik almasına benzetilemeyeceğini, tarafların uymak zorunda oldukları statünün “evlilik” statüsü olduğunu, evlenme konusunda tam bir irade serbestisine sahip olduklarını savunarak bu görüşü eleştirmektedir, **FEYZİOĞLU**, s. 101; **GENÇCAN**, s. 253; “*Eşler arasındaki evlilik ilişkisi genel olarak uyulması*

B. Kurum (Müessese) Olduğuna Dair Görüş

Öğretide bir görüşe göre²⁰ evlenme bir kurumdur ve bu kurumun kendine özel amaçları vardır. Taraflar kendi isteklerine değil, evlenme kurumunun amaçlarına göre davranmak durumundadırlar. Bu görüşü savunanlara göre sözleşmenin tarafları sözleşmenin içeriğini serbestçe belirleyebildikleri halde evlenme, kanunda emredici hükümlerle düzenlenmiştir. Bu görüş evliliğin aile kurma amacına hizmet ettiğini, aile kurumunun ise eşlerin bireysel menfaatlerinden ayrılan menfaatleri olduğunu savunur.

Evlenmeyi bir kurum olarak nitelendiren görüş, “evlenme”den çok “evlilik birliği”ni açıklamaya yönelik olduğu için eleştirilmiştir²¹.

C. Bir Sözleşme Olduğuna Dair Görüş

Evlenmenin bir sözleşme olduğu görüşüne göre²² evlenme, nişanlıların evlenme yönünde karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanları sonucu oluşur ve sözleşmelerin

zorunlu nitelikte kurallar ile düzenlenmiş olsa da eşler evlilik sözleşmesi ile bir diğer tarafı da «Devlet» veya bir «kamu tüzel kişiliği» olan bir kamu hukuku ilişkisine girmiş değildirlere. Şu halde evlilik kurumunu Kamu Hukuku terimleri ile açıklamaya çalışmanın, mesela «şart - tasarruf» olarak açıklamanın gereği olmadığı gibi, kabul edilebilecek bir açıklama da değildir.” HATEMİ, Hüseyin / SEROZAN, Rona, Aile Hukuku, İstanbul, 1993, s. 75.

²⁰ AKINTÜRK/ATEŞ, s. 60; “Müessese teorisine göre, bir “müessesenin kurulması için bir (teşebbüs fikri), bu fikrin gerçekleşmeye çalışacağı (sosyal çevre), bu gerçekleşmeyi sağlayabilecek (organize bir kudret) ve bu fikir etrafında bir elbirliği ve (devamlılık) bulunması lâzım” dır. Bu şartları bünyesinde toplayan müessese, ya aynı duyguyu taşıyan bilinçlerin ağır ağır birleşmesi ve tekleşme ile tedricen, ya da açık bir irade beyanı ile birdenbire doğar.” FEYZİOĞLU, s. 100; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 63; VELİDEDEOĞLU, s. 51.

²¹ Ayrıntılar için bkz. FEYZİOĞLU, s. 100; SAYMEN, Hukuki Mahiyet, s. 635 – 636; OĞUZMAN/DURAL, s. 57; TÜZÜNER, s. 134.

²² AKINTÜRK/ATEŞ, s. 60; DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 47; FEYZİOĞLU, s. 102; HATEMİ/SEROZAN, s. 75; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 63; OĞUZMAN/ DURAL, s. 57;

taraflar arasında birtakım hak ve yükümlülükler yaratması gibi eşler arasında birtakım hak ve yükümlülükler yaratır.

Sözleşmelerin kurulması için tarafların karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanlarının gerekli olduğu Türk Borçlar Kanunu²³ (TBK) m. 1/1'de düzenlenmiştir. Bu düzenleme göz önünde bulundurulduğunda bir sözleşmenin kurulması için tarafların hukuki bir sonucu gerçekleştirmek üzere anlaşmaları, bu sonucu gerçekleştirmekteki iradelerinin de birbirine uygun olması gerekmektedir²⁴.

Sözleşme görüşü öğretide, sözleşmelerde tarafların irade serbestisi olduğu, sözleşmenin taraflarca diledikleri zaman ortadan kaldırılabilirdiği, tarafların sözleşmeyi şarta veya vadeye bağlayabildikleri ancak evlenmede bunların hiçbirini yapamadıkları ayrıca evlenmenin resmi bir memurun katılımıyla gerçekleştiği öne sürülerek eleştirilmiştir²⁵.

Aile hukukunun kamu düzeni ile yakın bir ilişki içerisinde olması, evlenmenin diğer sözleşmelere nazaran devlet müdahalesine daha açık olması sonucunu doğurmuştur²⁶. Bu sebeple sözleşmelerdeki irade serbestisi, evlenme sözleşmesinde daha sınırlıdır²⁷. Temelinde aileyi korumak amacı olan devlet müdahalesinin, evlenmenin hukuki niteliğinin sözleşme olduğunu değiştirmediyiz. Zira her ne kadar evlenme, resmi memurun katılımı ile gerçekleşiyor olsa da TMK m. 142'de de

OĞUZOĞLU, H. Cahit, Medeni Hukuk II Aile Hukuku, Ankara, 1958, s. 33; VELİDEDEOĞLU, s. 50; ZEVLİLİLER/ ACABEY/ GÖKYAYLA, s. 741.

²³ RG. 04.02.2011, S. 27836.

²⁴ ANTALYA, Osman Gökhan, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt V/1,1, Ankara, 2019; OĞUZMAN, Kemal/ÖZ, Turgut, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt I, İstanbul, 2021, s. 50; ÖZTAN, s. 121.

²⁵ ÖZTAN, s.122; SAYMEN, (Hukuki Mahiyet), s. 643 – 650.

²⁶ TÜZÜNER, s. 135; ZEVLİLİLER/ACABEY/GÖKYAYLA, s. 699 – 700.

²⁷ AKINTÜRK/ATEŞ, s. 60; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 63; TEKİNAY, s. 63.

düzenlendiği üzere “*oluşma anı*” tarafların karşılıklı ve birbirlerine uygun irade beyanlarının sözlü bir şekilde dile getirildiği andır²⁸. Evlendirme memurunun beyanı, TMK m. 142 düzenlemesi de dikkate alınarak kurucu değil bildirici olarak kabul edilmelidir²⁹.

Evlenmenin sıkı şekil şartlarına tabi tutulmuş olması, tarafların irade serbestilerinin sınırlandırılması kanaatimizce öğretideki hâkim görüşün de kabul ettiği üzere evlenmeye “*kendine özgü (sui generis) bir medeni hukuk sözleşmesi*” niteliği kazandırmıştır³⁰.

Evlenmenin hukuki niteliğinin TMK’da düzenlenmemiş olmasına karşın EY m. 2/I-f’de evlenme bir “*medenî hukuk sözleşmesi*” olarak kabul edilmiştir. Yargıtay’ın da evlenmenin bir sözleşme olduğuna dair İçtihadı Birleştirme Kararı (İBK) bulunmaktadır³¹.

Ş2. EVLENMENİN MADDİ VE ŞEKLİ ŞARTLARI

Bir aile hukuku sözleşmesi olan evlenme, Türk Medeni Kanunu’nda bazı özel şartlara bağlanmıştır. Evlenmenin maddi ve şekli şartları bulunmaktadır³². Geçerli bir evliliğin kanunda öngörülen şartları taşıması gerekir. Ancak bu şartlara uyulmadan

²⁸ FEYZİOĞLU, s. 102; TEKİNAY, s. 65.

²⁹ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 48; GENÇCAN, s. 253; OĞUZMAN/DURAL, s. 59; ÖZTAN, s. 124; “*Evlilik akdi, tarafların evlendirme memuru karşısında ve iki şahit muvacehesinde uygun ve birleşik irade beyanlarıyla tamam olur. Deftere kayıt yapılması, evlenmenin muteber sayılması için şart değildir.*” Yargıtay 2. HD. E. 1966/7062, K. 1966/355, T. 21.01.1966, (Erişim: ÇELİK, s. 20).

³⁰ AKINTÜRK/ATEŞ, s. 60; FEYZİOĞLU, s. 102; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 63; TÜZÜNER, s. 133.

³¹ Yargıtay İBBGK., E. 1965/3 K. 1965/3 T. 14.06.1965 (Erişim: <https://www.lexpera.com.tr/>, 15.04.2021).

³² DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 48; FEYZİOĞLU, s. 103; GENÇCAN, s. 258.

kurulmuş olan bir evliliğin geçersizliği şartın niteliğine göre değişmektedir³³. Bu konu çalışmamızın ikinci bölümünde daha ayrıntılı olarak incelenmiştir³⁴.

I. Evlenmenin Maddi Şartları

A. Evlenme Ehliyeti

Evlenme ehliyeti TMK m. 124 ve devamında düzenlenmiştir. Evlenmenin meydana gelebilmesi için tarafların evlenme ehliyetine sahip olmaları gerekir³⁵. Evlenme ehliyetinin varlığı için kanunda öngörülen yaşı doldurmak ve ayırt etme gücüne sahip olmak gerekmektedir. Ayrıca yaş küçüklüğü ve kısıtlılık durumlarında yasal temsilcinin izni alınmadıkça kişinin evlenme ehliyetine sahip olduğundan söz edilemez³⁶.

1. Evlenme Yaşı

Evlenecek kişiler, hem fiziksel hem de zihinsel olarak belirli bir olgunluğa erişmiş olmalıdırlar. Evlenme yaşına ilişkin düzenlemeler ülkeden ülkeye farklılık gösterir. Her ülkenin kanun koyucusu kendi özelliklerini de dikkate alarak bu konuya düzenleme getirmiştir³⁷.

a. Olağan Evlenme Yaşı

743 sayılı Türk Kanunu Medenisi'nde (eMK) evlenme yaşı erkekler için on sekiz, kadınlar için on yedi yaşın doldurulması olarak belirlenmişti. 15.06.1938 tarihli 3453

³³ OĞUZMAN/DURAL, s. 57.

³⁴ Bkz. aşa. İkinci Bölüm.

³⁵ GÜRAL, s. 150.

³⁶ AKINTÜRK/ATEŞ, s. 62; KESKİN, Dilşad, "Küçük Yaşta Evlenmenin Müeyyidesi", GÜHFD, Y. 2011, C. 5, S. 4, s. 65 – 83, (Erişim: <http://webftp.gazi.edu.tr>, 10.03.2021), s. 66; DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 49.

³⁷ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 49; GÜRAL, s. 147; VELİDEDEOĞLU, s. 53.

sayılı Kanunla³⁸ bu madde değiştirilmiş ve böylece olağan evlenme yaşı erkekler için on yedi, kadınlar için on beş yaşın doldurulması olarak kabul edilmiřtir³⁹.

TMK m. 124/I'de olağan evlenme yaşı hem erkekler hem kadınlar için on yedi olarak düzenlenmiştir. Madde metninin gerekçesinde küçük yaştaki kızların evlendirilmesinin psikolojik ve biyolojik açıdan olumsuz etkiler gösterdiğine deęinilmiřtir⁴⁰.

TMK m. 12'ye göre: *“Onbeş yaşını dolduran küçük, kendi isteği ve velisinin rızasıyla mahkemece ergin kılınabilir.”*. Ancak bir kişi mahkemece ergin kılınmiş olsa dahi on yedi yaşını doldurmadıkça evlenemez. Bir kimsenin evlenme olgunluğuna sahip olabilmesi için bedensel, zihinsel, ruhsal, ekonomik ve cinsel olarak gerekli olgunluğa sahip olması gerekmektedir⁴¹.

Kanun koyucu evlenme için kural olarak en az on yedi yaşın doldurulmasını aramış ancak azami bir yaş şartı belirlememiştir. Çok yaşlı kişiler de ayırt etme gücüne sahip oldukları takdirde evlenebilirler⁴².

³⁸ RG. 04.04.1926, S. 339.

³⁹ **VELİDEDEOğLU**, s. 54.

⁴⁰ TMK m 124/I'in gerekçesi şu şekildedir: *“Küçük yaştaki kızların evlendirilmesinin gerek biyolojik gerek psikolojik açıdan olumsuz etkiler gösterdiği günümüzde tartışmasız olarak kabul edilen bir gerçektir. Daha ortaöğretim çağında bulunan onbeş yaşındaki bir küçüğün evlenmesine izin vermemek gerekir. Ülkemizde Medenî Kanunumuzun kabul edilmesinden bu yana bu konuda halkın bilinçlendiği ve eğitildiği göz önünde tutulmak suretiyle önemli bir kurum olan aile hayatının kurulmasında kadınlar için onbeş yaşın bitirilmesi yeterli görülmemiştir. Bu konuda bu kadar küçük yaşta evlenme yaşı itibarıyla ayırım erkek ve kadın arasında yapılmasının da anlamlı olmadığı kabul edilmelidir. Bu sebeple evlenme yaşı erkek ve kadın için onyedi yaşın bitirilmesi olarak kabul edilmiştir.”*

⁴¹ **GENÇCAN**, s. 262.

⁴² **DURAL/ÖğÜZ/GÜMÜş**, s. 50; **FEYZİOğLU**'na göre, evlenme için taban yaşının küçük tutulması dolayısıyla ülkemizin *“evlenme özgürlüğünü daha az sınırlayan memleketler”* grubuna dahil edilmesi

b. Olağanüstü Evlenme Yaşı

Bazı olağanüstü durumların varlığı halinde on altı yaşını doldurmuş kişilerin de evlenebileceği TMK m. 124/II'de düzenlenmiştir. Ancak bunun için bazı şartların bulunması gerekmektedir.

aa. Olağanüstü Durum ve Pek Önemli Bir Sebebin Bulunması

“*Olağanüstü durum ve pek önemli bir sebep*” kavramı kanunda tanımlanmamış, hâkimin takdir yetkisine bırakılmıştır. Evlenmek için başvuran kişinin evlenmesini zorunlu kılan durumlar “*olağanüstü durumlar*” olarak adlandırılır⁴³. Genellikle kadının evlilik dışı ilişki sonucu hamile kalması olağanüstü bir durum olarak kabul edilmekle birlikte öğretide olağanüstü durumlara ve pek önemli sebeplere verilen çeşitli örnekler bulunmaktadır⁴⁴. Yargıtay da 1935 tarihli bir İçtihadı Birleştirme Kararında somut olayın olağanüstü durum olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceğinin hâkimin takdirine bırakıldığına, gebeliğin evlenme izni verilmesi bakımından pek önemli bir sebep teşkil ettiğine ancak bu durumun yalnızca gebelik için kabul edilmemesi gerektiğine hükmetmiştir⁴⁵.

Yargıtay'ın hangi durumlarda olağanüstü bir sebebin varlığının kabul edileceğine ilişkin yerleşik bir içtihadı bulunmadığı ve bu konuda takdir yetkisi hâkime ait olduğu için bu noktada birkaç Yargıtay kararının incelenmesi gerekliliği hasıl olmuştur. Yargıtay

gerekir, bkz. **FEYZİOĞLU**, s. 93; **GENÇCAN**, s. 265; **KILIÇOĞLU**, s. 36; **SAYMEN**, Evlenme Hürriyeti, s. 35.

⁴³ **GENÇCAN**, s. 269.

⁴⁴ Olağanüstü durum ve pek önemli sebeplere nişanlılardan birinin ölüm tehlikesi içinde olması, kadının anne ve babasını kaybetmiş olması, kızın kaçırılmış olması gibi örnekler verilmektedir, bkz. **DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ**, s. 51.

⁴⁵ Yargıtay İBBGK, E. 1935/103, K. 1935/15, T. 07.06.1935, (Erişim: <https://www.turkhukuk sitesi.com> 15/10/2021).

1986 tarihli bir kararında⁴⁶ nişanlı taraflardan birinin Almanya’da çalışması ve diğer tarafın evlenme ile onun yanına gitme imkânı elde edebilecek olmasını olağanüstü bir durum ve pek önemli bir sebep olarak kabul etmemiştir. Yine 1986 tarihli başka bir kararında⁴⁷ ise kızın kaçması ve erkekle karı koca gibi yaşamaya başlaması durumunu olağanüstü bir durum ve pek önemli bir sebep olarak kabul etmiş ve hüküm buna göre kurulmuştur. 1993 tarihinde verilen bir kararda⁴⁸ kızın kaçırılması durumu ispatlandığı takdirde bunun olağanüstü bir hal olduğu ve evlenmeye izin verilmesi gerektiği konusunda hüküm kurulmuştur⁴⁹. 2003 tarihinde verilen bir kararda davacının düzenli bir aile yaşamı bulunmaması ve bir an önce evlenirse düzenli bir aile yaşamı olacağı, başkalarına bağımlı olmayacağı gerekçesiyle olağanüstü durumun varlığı kabul edilmiştir⁵⁰.

⁴⁶ Yargıtay 2. HD, E. 1986/4269, K. 1986/4463, T. 28.04.1986, (Erişim: **VARDAR HAMAMCIOĞLU**, Gülşah, “Yürürlükten Kaldırılması Gereken Bir Hüküm Olarak Olağanüstü Durumlarda ve Pek Önemli Bir Sebep Evlenmeye İzin Verilmesi (TMK m. 124/II)”, İNÜHFD, Y. 2021, C. 1, S. 12, s. 85 – 99, (Erişim: <https://dergipark.org.tr/> , 09.11.2021), s. 89).

⁴⁷ Yargıtay 2. HD, E. 1986/10310; K. 1986/10529; T. 01.12.1986 (Erişim: **VARDAR HAMAMCIOĞLU**, s. 89).

⁴⁸ Yargıtay 2. HD, E. 1993/13185, K.1993/504, T. 28.01.1993 (Erişim: **VARDAR HAMAMCIOĞLU**, s. 89).

⁴⁹ Yargıtay 2. HD. 05.11.1935 tarihli E. 1935/2463, K. 1935/2654 sayılı kararında ise: “Bir kızın erkek tarafından kaçırılıp bekaretinin izale edilmesi halinde evlenmeğe izin verilmesi, kızın menfaatine olmayıp, sadece erkeği cezadan kurtarmaktan başka bir işe yaramıyacaksa, olağanüstü hal ve önemli bir sebep dolayısıyla evlenmeğe izin verilemez.” denilerek, olağanüstü durumun mahkemece değerlendirilmesinin önemine değinilmiştir. (Erişim: **VELİDEDEOĞLU**, s. 59).

⁵⁰ Yargıtay 2. HD, E. 2003/7198 , K. 2003/8271, T. 05.06.2003 (Erişim: <https://legalbank.net/> , 29.11.2021).

Yargıtay'ın daha yakın tarihli kararlarında bir durumu olağanüstü durum kabul etmek için daha sıkı şartlar aradığı görülmektedir⁵¹. 2008 tarihli bir Yargıtay kararında dini tören yapılmasının olağanüstü durum olarak kabul edilmesinin mümkün olmadığına hükmedilmiştir⁵².

Evlenmeye izin verilmesini gerektiren olağanüstü durum ve pek önemli sebep, delillerle ispatlanmalıdır. Bu konuda tanık da dinletilebilir. Hâkim bu konudaki delilleri değerlendirerek küçüğün menfaatinin gerektirdiği durumlarda evlenmeye izin verir. Yargıtay kararlarında deliller toplanmadan inceleme yapılması usul ve yasaya aykırı bulunmaktadır⁵³.

bb. Tarafların On Altı Yaşını Doldurmuş Olması

Olağanüstü durumlarda ve pek önemli sebeplerin varlığı halinde evlenebilmek için erkek de kadın da on altı yaşını doldurmuş olmalıdır. Aksi takdirde olağanüstü bir durumun varlığı halinde dahi bu kişilerin evlenmesine izin verilmesi mümkün değildir⁵⁴.

⁵¹ **VARDAR HAMAMCIOĞLU** s. 89'dan naklen: *“Daha yeni tarihli kararlarında Yargıtay'ın daha sıkı şartlarda evlenme izni verdiği görülmektedir. Örneğin 2. HD, E. 2015/3626, K. 2015/9331, T. 6.5.2015 sayılı kararında şu ifadeleri kullanarak tarafların birlikte yaşamalarının tek başına olağanüstü durum niteliğinde olmayacağı sonucuna varmıştır: ‘... Tarafların birlikte olup, karı koca gibi yaşamalarının, 4721 Sayılı Türk Medeni Kanununun 124. maddesinde de belirtilen olağanüstü durum olarak kabulüne imkân bulunmamaktadır. Bu yön gözetilmeden, yazılı şekilde evlenmeye izin verilmesi doğru görülmemiştir...’”*

⁵² Yargıtay 2. HD., E. 2008/1419, K. 2008/2362, T. 27.02.2008, (Erişim: **GENÇCAN**, s. 271)

⁵³ *“Fevkalade hallerin ve pek önemli bir nedenin varlığına ilişkin deliller sorulup toplanmadan, eksik inceleme ve araştırma ile yazılı şekilde hüküm kurulması usul ve yasaya aykırı bulunmuştur.”* Yargıtay 2. HD., E. 2003/3372, K. 2003/ 4635, T. 01.04.2003, (Erişim: <https://legalbank.net/>, 20.01.2022).

⁵⁴ **DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ**, s. 51; **GENÇCAN**, s. 268.

Yargıtay da on altı yaşını doldurmamış kişilerin evlenmesine izin verilmesi halinde yerel mahkemelerce verilen hükümleri bozmaktadır⁵⁵.

Evlenmek isteyen kişi dava açtığı tarihte on altı yaşını doldurmamış ancak hüküm verildiği tarihte on altı yaşını doldurmuş olursa diğer koşulların varlığı halinde mahkeme tarafından evlenmeye izin verilmesi mümkündür⁵⁶.

Evlenme kişiye sıkı sıkıya bağlı bir hak olduğundan evlenmek isteyen kişi mahkemeye tek başına başvurabilir. Ancak yasal temsilci evlenmeye izin verilmesi için mahkemeye tek başına başvuramaz⁵⁷.

cc. Yasal Temsilcinin Dinlenilmesi

Olağanüstü durumlarda ve pek önemli bir sebebin varlığı halinde on altı yaşını doldurmuş olan kişilerin evlenmesine karar verilmeden önce imkân varsa kişinin yasal temsilcisi dinlenilmelidir. eMK m 88’de hâkimin evlenmeye izin vermeden önce mutlaka

⁵⁵ “4721 Sayılı Türk Medeni Kanununun 124. maddesinin 2. fıkrası ile "Ancak hâkim olağanüstü durumlarda ve pek önemli bir sebeple onaltı yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine izin verebilir. Olanak buldukça karardan önce ana ve baba ve vasi dinlenir." hükmü getirilmiştir. Dosyada mevcut nüfus kaydından evlenmesine izin verilmesi istenilen 11.09.1987 doğumlu S'nin dava ve hüküm tarihinde onaltı yaşını doldurmadığı anlaşılmaktadır. Mahkemeye, yasal şartın oluşmaması nedeniyle davanın reddine karar verilmesi gerekirken, onaltı yaşını doldurmamış olan küçüğün evlenmesine izin verilmesi usul ve yasaya aykırıdır.” Yargıtay 2. HD., E. 2004/16808, K. 2005/2507, T. 21.02.2005, aynı yönde kararlar için bkz. Yargıtay 2. HD., E.2003/1087, K. 2003/2563, T. 27.02.2003; Yargıtay 2. HD., E. 2003/1085, K. 2003/2492, T. 26.02.2003; Yargıtay 2. HD., E. 2004/15803, K. 2005/1700, T. 10.02.2005; Yargıtay 2. HD, E. 2007/21188, K. 2009/2401, T. 16.02.2009, (Erişim: <https://legalbank.net/>, 21.11.2021).

⁵⁶ Yargıtay 2. HD., E. 2005/10530, K. 2005/12970, T. 28.09.2005, (Erişim: GENÇCAN, s. 269).

⁵⁷ AKINTÜRK/ATEŞ, s. 69; DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 51; ÖZTAN, s. 133. Aksi yönde görüş için bkz. GENÇCAN, s. 275.

yasal temsilciyi dinlemesi şartı aranmaktaydı. Ancak TMK'da “*olanak bulundukça*” ibaresi kullanılmış ve yasal temsilcinin dinlenilmesi bir şart olmaktan çıkarılmıştır⁵⁸.

Hâkimin yasal temsilciyi olanak varsa dinleyeceği TMK m. 124/II'de düzenlenmiştir. Yargıtay, on altı yaşını dolduran kişinin yasal temsilcisinin dinlenilmesi konusunda hiçbir işlem yapılmayarak evlenmesine izin verilmesi halinde verilen kararları usul ve yasaya aykırı bulmaktadır⁵⁹. Bu sebeple yasal temsilcinin dinlenilmesi için olanak olup olmadığının tespit edilmesi de gerekmektedir. Ancak yasal temsilcinin evlenme ile ilgili düşünceleri hâkimi bağlamayacak, olağanüstü bir durumun varlığını takdir etmesi halinde hâkim evlenmeye izin verebilecektir⁶⁰.

2. Ayırt Etme Gücü

Evlenme ehliyetine sahip olabilmenin ikinci şartı ayırt etme gücüne sahip olmaktır. Ayırt etme gücüne sahip olmayan kişilerin evlenemeyeceği TMK m. 125'te düzenlenmektedir.

Bir kimsenin eylemlerinin sonuçlarını kavraması halinde ayırt etme gücünün varlığından söz edilir. Ancak bir eyleminin bütün sonuçlarını öngörmesi kişiden beklenemeyeceği için kişinin varmak istediği sonuca göre hareket etmesi ve bu sonucu

⁵⁸ **DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ**, s. 52; Anne, baba veya vasinin dinlenilmesinin, hâkimin evlenmeye izin verebilmesi için zorunlu bir şart olmasının kanundan çıkarılma sebebi MK. m. 124/II'nin gerekçesinde şu şekilde açıklanmıştır: *'Karardan önce ana, baba veya vasinin dinlenmesi şarttır.'* hükmü bu kişilerin bulunmaması, nerede olduklarının bilinmemesi gibi hallerde erken evlenmeye izin verilmesini engellemektedir. Bu nedenle bu kişilerin dinlenmesi maddede mutlak bir zorunluluk olmaktan çıkarılmış, olanak bulundukça dinlenmesi yönünde bir çözüm getirilmiştir.”

⁵⁹ Yargıtay 2. HD., E. 2010/4261, K. 2010/8141, T. 26.04.2010; Yargıtay 2. HD., E. 2008/19533, K. 2009/2336, T. 16.02.2009; Yargıtay 2. HD., E. 2006/6047, K. 2006/14205, T. 18.10.2006 (Erişim: **GENÇCAN**, s. 272)

⁶⁰ **DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ**, s. 52.

bilmesi yeterlidir⁶¹. Evlenme açısından ayırt etme gücüne sahip olmak, kişinin evliliğin getirdiği sorumlulukların bilincinde olmasını, önemini kavrayabilecek zihinsel olgunluğa erişmesini de ifade eder⁶².

Ayırt etme gücüne sahip olmayan kişilerin evlenmesi durumunda bu evlilik aşağıda ayrıntılı olarak üzerinde durulacağı üzere⁶³ hükümsüzdür. Ancak ayırt etme gücünden yoksunluğun sürekli mi yoksa geçici mi olduğu tespit edilmelidir. Zira ayırt etme gücünden sürekli yoksunluk mutlak butlana, ayırt etme gücünden geçici yoksunluk nisbî butlana yol açan sebeplerdir⁶⁴.

3. Yasal Temsilcinin İzni

Evlenme ehliyetine sahip olmak için kanunda belirtilen yaşı doldurmuş olmak ve ayırt etme gücüne sahip olmanın yanı sıra küçükler ve kısıtlılar için yasal temsilcinin izninin alınması şartı da bulunmaktadır. Kendilerine yasal danışman atanan kişiler ise evlenmek için yasal danışmanlarının iznini almak durumunda değildirler. Zira TMK m. 429'da sayılan ve yasal danışmanın rızasının alınmasının zorunlu olduğu işlemler arasında evlenme sözleşmesi düzenlenmemiştir.

Velayet altında bulunan küçüğün yasal temsilcisi anne ve babasıdır. Velayet hakkını anne veya babadan yalnız biri kullanıyorsa bu durumda evlenmeye izin verme yetkisi velayet hakkı kendisinde bulunan ebeveynededir. Küçüğün annesi ve babası ölmüş ya da TMK m. 348 uyarınca velayet hakkı kaldırılmışsa bu durumda evlenmeye izin

⁶¹ AKINTÜRK/ATEŞ, s. 63; DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 52; ERKAN, Vehbi Umut/ YÜCER, İpek, "Ayırt Etme Gücü", AÜHFD, Y. 2011, C. 60, S. 3, s.485-522, (Erişim: <https://dergipark.org.tr/>, 09.11.2021), s. 489; GÜRAL, s. 152; TAŞBAŞ, s. 20.

⁶² KILIÇOĞLU, s. 35; OĞUZOĞLU, s. 34; ZEVKLİLER/ACABEY/GÖKYAYLA, s. 742.

⁶³ Bkz. aşa. §5, II, B.

⁶⁴ AKINTÜRK/ATEŞ, s. 63; DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 53; VELİDEDEOĞLU, s. 56.

verecek olan yasal temsilci, küçüğe atanan vasidir⁶⁵. Kısıtlıların evlenmesine izin verecek olan yasal temsilci TMK m. 405 vd. maddelerine göre atanan vasidir.

Küçüklerin ve ayırt etme gücüne sahip kısıtlıların yasal temsilcilerinin iznini almadan evlenmesi halinde aşağıda ayrıntılı olarak üzerinde durulacağı üzere yasal temsilcinin nisbî butlan davası açma hakkı bulunmaktadır⁶⁶.

a. Küçükler İçin Yasal Temsilcinin İzninin Alınması

Evlenme yaşını düzenleyen TMK m. 124/I'e göre: *“Erkek veya kadın onyediy yaşını doldurmadıkça evlenemez.”*

On sekiz yaşını doldurmuş, ayırt etme gücüne sahip ve kısıtlı olmayan kişiler tam ehliyetli olduklarından kimsenin iznini almadan evlenebilirler. Ancak on yedi yaşını doldurmuş sınırlı ehliyetsiz olan küçüğün yasal temsilcisinin iznini almadan evlenebilmesi mümkün değildir⁶⁷.

Her ne kadar TMK m. 16'da ayırt etme gücüne sahip küçük ve kısıtlıların kişiye sıkı sıkıya bağlı haklarını kullanırken yasal temsilcilerinin rızalarını almalarının gerekmediği düzenlenmiş olsa da kanun koyucunun evlenmeye atfettiği önem dolayısıyla ayrı bir düzenlemeye ihtiyaç duyulmuştur. TMK m. 126'da ayrıca ve özel olarak küçüğün yasal temsilcisinin izni olmadan evlenemeyeceği düzenlenmiştir.

On yedi yaşını doldurmuş bir kişinin mahkeme kararıyla ergin kılınması halinde artık yasal temsilcisinin iznini alması gerektiğinden söz edilmez⁶⁸.

Yasal temsilci tarafından verilen izin TMK m. 136 ve EY m. 20/IV uyarınca kayıtsız şartsız olmalı ve evlenme başvurusuna yazılı olarak eklenmelidir. Yasal temsilci,

⁶⁵ AKINTÜRK/ATEŞ, s. 70.

⁶⁶ Bkz. a.ş.a. §5, III, B.

⁶⁷ AKINTÜRK/ATEŞ, s. 69; VELİDEDEOĞLU, s. 56.

⁶⁸ AKINTÜRK/ATEŞ, s. 70; KILIÇOĞLU, s. 41; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 69.

izni evlendirme memurunun huzurunda imzalayabileceği gibi daha önceden imzaladığı ve yetkili makamlarca tasdik edilmiş imzalı izin belgesini de sunabilir.

b. Kısıtlılar İçin Yasal Temsilcinin İzninin Alınması

Ayırt etme gücüne sahip kısıtlıların evlenebilmek için yasal temsilcilerinin iznini almaları gerekmektedir. Ayırt etme gücüne sahip kısıtlıların evlenmesine verilecek izin, küçüklerin evlenmesine verilecek izin gibi kayıtsız şartsız olmalı ve evlenme başvurusuna yazılı olarak eklenmelidir⁶⁹.

c. Yasal Temsilcinin İzin Vermemesine Karşı Mahkemeye Başvuru Yolu

Evlenmek isteyen küçük veya ayırt etme gücüne sahip kısıtlı, yasal temsilcisinin izin vermemesine karşı mahkemeye başvurma hakkına sahiptir. Böyle bir durumda hâkim evlenmeye izin vermeyen yasal temsilciyi dinler ve evlenmek için başvuran küçüğün ya da ayırt etme gücüne sahip kısıtlının evlenmesine izin verebilir⁷⁰.

Ayırt etme gücüne sahip küçüğe veya kısıtlıya yasal temsilci tarafından verilen iznin evlenme töreni gerçekleşinceye kadar geri alınabileceği savunulmaktadır⁷¹. Ancak kanaatimizce yasal temsilcinin verdiği bu izin yenilik doğuran bir hakkın kullanılması niteliğindedir ve geri alınamamalıdır⁷².

Hâkimin vereceği evlenme izni yalnızca belirli bir kişi ile evlenmek için verilmektedir. Mahkeme kararı ile evlenmesine izin verilen kişi başka biriyle evlenemez⁷³.

⁶⁹ AKINTÜRK/ATEŞ s. 71.

⁷⁰ TEKİNAY, s. 68.

⁷¹ VELİDEDEOĞLU, s. 57.

⁷² AKINTÜRK/ATEŞ, s. 71.

⁷³ AKINTÜRK/ATEŞ s. 70; DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 51; TAŞBAŞ, s. 35.

B. Evlenme Engelleri

Evlenmenin maddi şartlarını sağlayabilmek için evlenme ehliyetine sahip olmanın yanı sıra evlenme engellerinin bulunmaması gerekir. Evlenme ehliyeti evlenmenin olumlu şartı, evlenme engelleri ise evlenmenin olumsuz şartı olarak adlandırılır. Geçerli bir evlenmenin kurulabilmesi için taraflar arasında evlenme engeli bulunmamalıdır⁷⁴. Evlenme engelleri TMK m. 129 ila m. 133'te ve EY m. 15'te düzenlenmektedir. Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nda⁷⁵ (UHK) yer alan bazı hastalıklar da evlenme engeli niteliğindedir.

Evlenme engellerinin bulunması her zaman bir evliliğin geçerliliğini etkilemez. Evlenme engellerinin evlenmenin geçerliliğini ne derece etkileyeceği aşağıda⁷⁶ ayrıca ve ayrıntılı olarak incelenecektir. Bazı evlenme engelleri evlenmenin butlanı sonucunu doğururken bazı evlenme engellerinin varlığına rağmen evlenmenin yapılmış olması durumunda bu evlilik geçerli sayılır⁷⁷. Bu sebeple TMK m. 129 ve devamında düzenlenen evlenme engellerinin “kesin evlenme engelleri” ve “kesin olmayan evlenme engelleri” ayrımına tabi tutarak incelenmesi yerinde olacaktır.

⁷⁴ AKINTÜRK/ATEŞ, s. 71; GAYRETLİ AYDIN, Seda, “Kadın ve Kanuni Bekleme Süresi”, TBB Dergisi, Y. 2018, S. 136, s. 263 – 292, (Erişim: <https://kutuphane.dogus.edu.tr/> , 10.03.2021), s. 274; GÜRAL, s. 150; VELİDEDEOĞLU, s. 64.

⁷⁵ RG. 06.05.1930, S. 1489.

⁷⁶ Bkz. aşa. §5.

⁷⁷ AKINTÜRK/ATEŞ, s. 72; GAYRETLİ AYDIN, s. 274; HATEMİ/KALKAN OĞUZTÜRK, s. 47.

1. Kesin Evlenme Engelleri

Taraflar arasında kesin evlenme engellerinin varlığı halinde tarafların evlenebilmesi mümkün değildir. Bu engellerin varlığına rağmen yapılmış olan bir evlilik ise mutlak butlan yaptırımına tabidir ve hükümsüz sayılır⁷⁸.

Kesin evlenme engelleri hısımlık, önceki evlilik ve akıl hastalığıdır.

a. Hısımlık

Gerçek kişilerin aile bireyleriyle aralarında kan bağlantısına dayanan veya evlenme ya da evlat edinme yoluyla kurulan bağ "*hısımlık*" olarak adlandırılır⁷⁹.

Hısımlık Türk Medeni Kanunu'nun Kişiler Hukuku kitabının 17. ve 18. maddelerinde düzenlenmiştir. Hısımlığı kan hısımlığı, kayın hısımlığı ve evlatlık ilişkisine dayanan hısımlık olarak incelemek mümkündür.

Kişilerin, aralarında belirli bir derecede hısımlık bulunması halinde evlenemeyecekleri TMK ve EY'de düzenlenmiştir. Bu düzenlemenin en önemli sebebi yakın hısımlar arasındaki evliliklerde kalıtsal hastalıkların çocuklara aktarılması ve doğan çocuklarda bedensel ve ruhsal bozuklukların ortaya çıkmasıdır. Düzenlemenin bir diğer sebebinin hısım evliliklerinin ahlaki boyutu olduğunu söylemek mümkündür. Aile bireyleri arasında kurulan cinsel ilişkiler toplumun ahlak anlayışına ters düşer. Bu sebeplerle modern hukuk sistemlerinde hısımlık evlenme engeli olarak düzenlenir⁸⁰.

⁷⁸ AKINTÜRK/ATEŞ, s. 72; GÜRAL, s. 155; VELİDEDEOĞLU, s. 65.

⁷⁹ AKİPEK, Jale G. /AKINTÜRK, Turgut /ATEŞ KARAMAN, Derya, Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku Birinci Cilt, İstanbul, 2014, s. 452.

⁸⁰ AKINTÜRK/ATEŞ, s. 72 – 73; DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 57; FEYZİOĞLU, s. 113; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 70; VELİDEDEOĞLU, s. 67 ZEVKLİLER/ ACABEY/ GÖKYAYLA, s. 751. Hısımlığın evlenme engeli olarak düzenlenmesinin sebepleri ile ilgili ayrıntılı görüşler için bkz. ELBİR, Halid Kemal, "*Evlenmesi Memnu Akrabaların Evlenmelerinin ve Cinsi Münasebetlerinin*

Yasak derecede yakın hısımlar arasında kurulan bir evlilik mutlak butlan yaptırımına tabidir. Kan hısımları, kayın hısımları ve evlat edinmeyle birbirlerine hısımlık olmuş kişilerin belli dereceye kadar evlenemeyecekleri Kanun'da düzenlenmiştir. eMK'da kesin olmayan evlenme engeli olarak kabul edilen evlatlık ilişkisi TMK'da bir kesin evlenme engeli olarak düzenlenmiştir⁸¹.

aa. Kan hısımlığı

Biri diğerinden gelen kişiler ve ortak bir kökten gelen kişiler arasındaki hısımlık bağı kan hısımlığıdır. Bu hısımlık doğumla kurulmaktadır⁸².

Kan hısımlığı üstsoy – altsoy hısımlığı ve yansoy hısımlığı olmak üzere ikiye ayrılır. Biri diğerinden gelen kişiler arasındaki hısımlık üstsoy – altsoy hısımlığıdır. Bir kişi ile anne ve babası, büyükanne ve büyükbabası, çocukları, torunları arasındaki hısımlık üstsoy – altsoy hısımlığı olarak adlandırılır⁸³.

Ortak bir kökten gelen kişiler arasındaki hısımlık yansoy hısımlığıdır. Bir kişi ile kardeşleri, yeğenleri, hala, dayı, amca ve teyzesi arasındaki ilişki yansoy hısımlığı olarak adlandırılır. Yansoy hısımlığında köklerden ikisi de ortak olabileceği gibi yalnızca biri de ortak olabilir. Bu durumda anne baba bir (tam kan) kardeşler ve anne bir baba ayrı veya

Ceza Müeyyidesi ile Tehdidi Meselesi Karşısında Türk Hukuku", İÜHFM, Y. 1946, C. 12, S. 2 – 3, s. 653 – 680, (Erişim: <https://dergipark.org.tr/>, 30.03.2022), s. 655 vd.

⁸¹ **AKINTÜRK/ATEŞ**, s. 73; **HATEMİ/KALKAN OĞUZTÜRK**, s. 52.

⁸² TMK m. 282.

⁸³ Üstsoy – altsoy hısımlığı usul – fûru hısımlığı ve düz çizgi hısımlığı olarak da adlandırılır. **AKİPEK/ AKINTÜRK/ATEŞ KARAMAN**, s. 455; **BERKİ**, Şakir, "Medeni Kanunda Neseb Hısımlığı", AÜHFD, Y. 1956, C. 13, S.3, s. 34 – 51, (Erişim: <https://dergipark.org.tr/tr/>, 09.11.2021), (**BERKİ**, Neseb Hısımlığı), s. 34.

baba bir anne ayrı (yarım kan) kardeşler arasında bir fark bulunmaz, ikisi de yansoy kan hısımlıdır⁸⁴.

Kan hısımları arasındaki evlenme engeli TMK m. 129/I, b.1’de düzenlenmiştir. Bu maddeye göre üstsoy ile altsoy, kardeşler ve amca, dayı, hala ve teyze ile yeğenleri arasında evlenme yasağı bulunmaktadır. Üstsoy - altsoy hısımları arasında evlenme engeli düzenlenirken bir derecelendirme yapılmamış, kaçınıcı derece olursa olsun üstsoy – altsoy hısımlığı kesin evlenme engeli sayılmıştır. Yansoy hısımları arasında evlenme engeli düzenlenirken bir derecelendirme yapılmış ve üçüncü dereceye kadar yansoy hısımlığı kesin evlenme engeli sayılmıştır. Bu düzenlemeye göre amca ile yeğen arasında hısımlık üçüncü derece olduğu için evlenmeleri yasaktır ancak amca ile yeğenin çocuğu arasındaki hısımlık dördüncü derece olduğu için böyle bir evlenmenin yapılması mümkündür. Yine aynı şekilde amca, dayı, hala ve teyze çocukları arasındaki hısımlık dördüncü derece olduğu için onların birbirleriyle evlenmesi mümkündür⁸⁵.

Kanun koyucu evlenme engellerinden hısımlığı düzenlerken “*kardeşler*” arasında tam kan kardeş ve yarım kan kardeş ayrımı yapmamıştır. Anne baba bir kardeşler de anne veya babalarından sadece biri ortak olan kardeşler de birbirleriyle evlenemezler. Ancak üvey kardeşler birbirleriyle evlenebilir zira bu kişilerin anneleri de babaları da ortak değildir⁸⁶.

Kanunda bir kimsenin yarım kan hala, amca, dayı ve teyzesi ile evlenip evlenemeyeceği düzenlenmemiştir. Bu konu öğretilerde görüş ayrılıklarına sebebiyet

⁸⁴ Yansoy hısımlığı civar hısımlığı olarak da adlandırılır. **AKİPEK/AKINTÜRK/ATEŞ KARAMAN**, s. 456 – 457; **BERKİ**, Neseb Hısımlığı, s. 34.

⁸⁵ İsviçre hukukunda hısımlıktan doğan evlenme engelleri üstsoy – altsoy ve kardeşler arasındadır, üçüncü dereceden yansoy kan hısımları arasındaki evlenme engeli kaldırılmıştır. **AKINTÜRK/ATEŞ**, s. 73 – 74; **DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ**, s. 56; **HATEMİ/KALKAN OĞUZTÜRK**, s. 52.

⁸⁶ **AKINTÜRK/ATEŞ**, s. 74; **DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ**, s. 56; **VELİDEDEOĞLU**, s. 69.

vermiştir. Bazı yazarlar kanunun lafzından yola çıkarak böyle bir durumda evlenme engelini var olmadığını savunmaktadır⁸⁷. Ancak Türk hukuku öğretisinde hâkim olan ve bizim de katıldığımız görüşe göre üçüncü derece yarım kan yansoy hısımları arasında yapılan evlilikleri geçerli saymak Türk toplumunun ahlaki yapısı ile çatışacaktır. Bu durumda üçüncü derece yarım kan yansoy hısımları arasında da evlenme engeli olduğunu kabul etmek gerekir⁸⁸.

bb. Kayın hısımlığı

Kayın hısımlığı evlenmeyle birlikte kanun gereği ve kendiliğinden doğan sürekli bir hısımlık ilişkisidir. Kayın hısımlığı, eşlerin birbirlerinin kan hısımları ile aralarındaki ilişki olup evlenme ile eşler arasında bir kayın hısımlığı oluşmadığı gibi eşlerin kayın hısımları da birbirleriyle kayın hısımları olmazlar⁸⁹.

Kan hısımlığındaki dereceler kayın hısımlığı için de geçerlidir. Şöyle ki, eşlerden birinin kan hısımları, diğer eşin aynı derecede kayın hısımlarıdır. Örneğin kadının kardeşi ile eşi arasındaki ilişki ikinci derece yansoy kayın hısımlığı, kadının halası ile eşi arasındaki hısımlık üçüncü derece yansoy kayın hısımlığıdır⁹⁰.

Kayın hısımları arasındaki evlenme engeli TMK m. 129/I, b.2’de düzenlenmiştir. Buna göre: “*Kayın hısımlığı meydana getirmiş olan evlilik sona ermiş olsa bile, eşlerden biri ile diğerinin üstsoyu veya altsoyu arasında,*” evlenme yasağı bulunmaktadır. Evlenmenin sona ermesi kayın hısımlığını sona erdirmeyeceğinden taraflar, evlilikleri sona erse dahi birbirlerinin üstsoy ve altsoy ile evlenemezler. Örneğin bir kadın, evliliği

⁸⁷ Bu konuda bkz. **DURAL/ ÖĞÜZ/ GÜMÜŞ**, s. 57, dn. 113’te atıf yapılan yazarlar.

⁸⁸ **DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ**, s. 57 – 58; **SAYMEN**, Evlenme Hürriyeti, s. 41; **TEKİNAY**, s. 82; **VELİDEDEOĞLU**, s. 69.

⁸⁹ Kayın hısımlığı sıhri hısımlık olarak da adlandırılır. **AKİPEK/AKINTÜRK/ATEŞ KARAMAN**, s. 464 – 465; **VELİDEDEOĞLU**, s. 70.

⁹⁰ **AKİPEK/AKINTÜRK/ATEŞ KARAMAN**, s. 465.

sona erdikten sonra eski eşinin babası veya büyükbabası ile ya da ilk evliliğinden olan oğlu ile evlenemeyecektir⁹¹. Kanun koyucu kayın hısımları arasındaki evlenme engellerini düzenlerken toplumun ahlak anlayışını ön planda tutmuştur⁹².

Evlilik sona erdikten sonra eski eşler arasında evliliğe dayalı kayın hısımlığı ilişkisi kurulmaz. Yani kayın hısımlığından doğan evlenme engeli evlilik kurulurken var olan kayın hısımlığı için geçerlidir. Örneğin bir kadın eşiyile boşandıktan sonra eşinin ilk evliliğinden olan oğluyula evlenemez ancak eşinin kendisinden sonraki evliliğinden doğan oğlu ile evlenmenin diğer şartları da sağlanıyorsa evlenebilir⁹³.

Kayın hısımları arasındaki evlenme engeli yalnızca eşin üstsoyu ve altsoyu arasındadır. Bu sebeple eşler boşandıktan sonra birbirlerinin yansoy hısımlarıyla evlenebilirler. Örneğin kadın, boşandığı eşinin erkek kardeşiyle, amcasıyla, dayısıyla evlenebileceği gibi erkek de boşandığı eşinin kız kardeşiyle, teyzesiyle veya halasıyla evlenebilir⁹⁴.

cc. Evlatlık ilişkisi

Evlat edinen ile evlatlık arasında mahkeme tarafından evlat edinme kararının verilmesiyle kanun gereği kurulan hısımlık ilişkisi evlatlık ilişkisidir⁹⁵.

⁹¹ **AKİPEK/AKINTÜRK/ATEŞ KARAMAN**, s. 466; **VELİDEDEOĞLU**, s. 70.

⁹² **FEYZİOĞLU**, s. 115.

⁹³ **AKİPEK/AKINTÜRK/ATEŞ KARAMAN**, s. 466; **DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ**, s. 57.

⁹⁴ **BERKİ**, Şakir, “*Türk Medeni Kanununda Çeşitli Hısımlıklar Arasındaki Farklar*”, AÜHFD, Y. 1969, C. 26, S. 1, s. 107 – 116, (Erişim: <https://dergipark.org.tr/>, 09.11.2021), (**BERKİ**, Çeşitli Hısımlıklar Arasındaki Farklar), s.111; **OĞUZOĞLU**, s. 42; **ZEVKLİLER/ ACABEY/ GÖKYAYLA**, s. 752.

⁹⁵ **KİZİR**, Mahmut, “*Türk Hukukunda Evlât Edinme*” SÜHFD, Y. 2009, C. 17, S. 1, s. 151 – 184, (Erişim: <https://dergipark.org.tr/> , 12.10.2021), s. 153; Evlat edinme ile kurulan hısımlık yapay hısımlık ve calı hısımlık olarak da adlandırılır. **VELİDEDEOĞLU**, s. 73.

Evlat edinme ile evlatlık ve evlat edinen arasında kan bağına dayanmayan bir hısımlık oluşur. Bu hısımlık üstsoy – altsoy hısımlığıdır. Evlat edinen evlatlığın birinci derece üstsoyu, evlatlık da evlat edinenin birinci derece altsoyu olur⁹⁶.

Evlat edinen ile evlatlık arasındaki evlenme engeli TMK m. 129/I, b.3'te düzenlenmiştir. “*Evlât edinen ile evlâtlığın veya bunlardan biri ile diğerinin altsoyu ve eşi arasında*” evlenme yasağı bulunmaktadır. Aşağıda daha ayrıntılı olarak inceleneceği üzere⁹⁷ bu kişilerin evliliği mutlan butlan yaptırımına tabidir. Evlat edinen ile evlatlık arasındaki evlenme yasağı eMK’da “*evlat edinen ile evlatlık veya bunlardan biri ile diğerinin eşi*” olarak düzenlenmişti. Buradan da anlaşılacağı üzere evlatlık veya evlat edinen diğerinin üstsoyu ve altsoyu ile evlenebilmekteydi. Ayrıca eMK m. 121’de “*Evlatlık edinme sebebiyle evlenmeleri kanunen memnu olan kimselerin, evlenmesi fesholunamaz. Evlenme ile, evlatlık hükmü kalmaz.*” denilmek suretiyle evlat edinmeden doğan evlenme engeli kesin olmayan evlenme engeli olarak düzenlenmiş, böyle bir evliliğin yapılmış olması durumunda evlenmenin değil evlatlık ilişkisinin ortadan kalkacağı hükme bağlanmıştı. TMK, evlatlık ilişkisini kesin evlenme engeli olarak düzenlemiş ayrıca evlenme yasağı kapsamını genişletmiştir. Evlat edinen veya evlatlığın altsoyu ile de evlenilemez. Buna aykırı bir evlilik yapılması halinde evlatlık ilişkisi ortadan kalkmaz, evlenme mutlak butlan yaptırımına tabi olur⁹⁸.

⁹⁶ AKINTÜRK/ATEŞ, s. 76.

⁹⁷ Bkz. aşa. § 5, II, B.

⁹⁸ AKINTÜRK/ATEŞ, s. 76; DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 58; KIZIR, s. 169; VELİDEDEOĞLU, s. 74. HATEMİ, evlat edinmenin bir evlenme engeli olması konusunda eMK’daki düzenlemeye geri dönülmesi gerektiğini ve evlat edinen ile evlatlık arasındaki evlat edinme ilişkisinin ortadan kalkması gerektiğini savunmaktadır, HATEMİ, Hüseyin, “*Türk Medeni Kanunu’nun Aile Hukuku Düzenlemesi Üzerine Düşünceler*”, Türk Medeni Hukuku Çerçevesinde Aile Hukukunda Güncel Gelişmeler Sempozyumu, İstanbul, 2021, (HATEMİ, Aile Hukuku Düzenlemesi Üzerine Düşünceler), s. 2.

Türk hukukunda evlatlık ilişkisinin kurulmasından sonra kişinin öz ailesiyle arasındaki hısımlık ilişkisi sona ermez. Bu sebeple her ne kadar kanunda ayrıca belirtilmese de evlatlık ilişkisinin kurulması ve evlatlığın başka bir aileye soybağı ile bağlanması, öz ailesi ile arasında hısımlıktan doğan evlenme engellerini kaldırmayacaktır. Evlatlığın öz üstsoy – altsoyuyla, öz kardeşleriyle ve üçüncü derece dahil öz yansoy hısımlarıyla gerçekleştirdiği bir evlilik geçerli olmaz. Bu evlilik mutlak butlan yaptırımına tabidir⁹⁹.

b. Önceki Evlilik

Türk hukukunda evliliğin monogam nitelikte olması, tarafların evlenme sırasında bir başkasıyla evli olmasının kesin evlenme engeli sayılması sonucunu doğurmuştur¹⁰⁰. Önceki evliliğin kesin evlenme engeli olduğu TMK m. 130’da düzenlenmiştir. TMK m. 130’a göre: “Yeniden evlenmek isteyen kimse önceki evliliğinin sona ermiş olduğunu ispat etmek zorundadır.” EY m. 15’te de evlenme başvurusu sırasında önceki evliliğinin ölüm, boşanma ya da mahkeme kararı ile sona erdiği aile kütüklerine tescil edilmemiş kimselerin evlenemeyeceği düzenlenmiştir.

Evlenme başvurusunda bulunacak tarafların önceki evliliklerinin bittiğini evlenme başvurusunda bulunurken evlendirme memuruna ispat etmeleri gerekmektedir. Önceki evliliği boşanma ile sona eren kimse tekrar evlenme başvurusunda bulunurken mahkeme kararını evlendirme memuruna sunmak zorundadır. Aynı şekilde evliliği butlan kararıyla sona eren kişiler de mahkeme kararını evlenme başvurusu sırasında evlendirme memuruna sunarlar. Mahkeme kararlarının kesinleşmiş olması gerekmektedir. Evliliği

⁹⁹ AYDOĞDU, Murat, Çağdaş Hukuki Gelişmeler Işığında Evlat Edinme, Ankara, 2010, s. 550.

¹⁰⁰ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 58; ZEVLİLİLER/ ACABEY/ GÖKYAYLA, s. 753. TEKİNAY, s. 89’dan naklen: “Mevcut evliliğin, yeniden evlenmeye engel sayılması, Medeni Kanunun Türk toplum hayatında yaptığı en önemli hukuk devrimlerinden biridir.”

ölümle sona ermiş kişilerin de eşlerinin ölüm belgesini evlendirme memuruna sunmaları ve evliliklerinin ölümle sona erdiğini ispatlamaları gerekmektedir¹⁰¹.

Gaiplik kararının verilmesiyle evlenme kendiliğinden sonra ermez¹⁰². Gaiplik başvurusu ile birlikte talep edilmesi veya gaipliğe karar verildikten sonra eşin ayrıca bir dava açması ile evlenme feshedilir. Evlenmenin feshinden sonra diğer eşin evlenmenin feshine ilişkin mahkeme kararını evlendirme memuruna evlenme başvurusu sırasında sunması durumunda yeniden evlenebilmesi mümkündür¹⁰³.

c. Akıl Hastalığı

Akıl hastalığı, bir kişinin ruhsal ve zihinsel yetilerini, duygu ve davranış durumunu, çevreyle ilişkisini bozan ve değiştiren, olumsuz etkileyen bir sağlık sorunudur. Hangi hastalıkların akıl hastalığı sayılacağı konusu tıp ve psikiyatri bilimlerinin çalışma alanındadır¹⁰⁴.

Akıl hastalığı, TMK m. 133'e göre bir evlenme engelidir. Madde hükmüne göre *“Akıl hastaları, evlenmelerinde tıbbî sakınca bulunmadığı resmî sağlık kurulu raporuyla anlaşılmadıkça evlenemezler.”* Bu konuda hâkime bir takdir yetkisi verilmemiştir¹⁰⁵.

Akıl hastası olan kişilerin evlenemeyeceği eMK m. 89/II'de düzenlenmişti. Kanunda akıl hastalığı, evlenme ehliyetinin şartlarının düzenlendiği kısımda düzenleniyordu. Söz konusu madde hükmüne göre akıl hastası olan bir kimse ayırt etme

¹⁰¹ AKINTÜRK/ATEŞ, s. 77; DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 58; VELİDEDEOĞLU, s. 71 - 72.

¹⁰² Eşin gaipliğine karar verilmesi halinin üzerinde aşağıda ayrıntılarıyla durulacaktır bkz. aşa. §5, II, B.

¹⁰³ AKINTÜRK/ATEŞ, s. 78; DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 58.

¹⁰⁴ AKİPEK/AKINTÜRK/ATEŞ KARAMAN, s. 290; YAĞCIOĞLU, Burcu, *“Akıl Hastalığının Evlilikteki Etkilerine Genel Bir Bakış”*, SÜHFD, Y. 2021, C. 29, S. 2, s. 933 – 998 (Erişim: <https://dergipark.org.tr>, 09.11.2021), s. 935.

¹⁰⁵ EROL, Yasemin, *“Akıl Hastalığına Dayalı Boşanma”*, SÜHFD, Y. 2011, C. 19, S.1, s. 119 – 149, (Erişim: <https://home.heinonline.org/>, 01.11.2021), s. 122.

gücünün etkilenip etkilenmediğine bakılmaksızın evlenme ehliyeti olmadığı gerekçesiyle evlenemiyordu. Kanun koyucu TMK kabul edilirken hem ayırt etme gücünü ortadan kaldıran akıl hastalığı ile ayırt etme gücünü ortadan kaldırmayan akıl hastalığı arasında ayırım yapmış hem de her türlü akıl hastalığının değil, evlenme açısından tıbbi sakınca oluşturan akıl hastalıklarının evlenme engeli sayılacağını düzenlemiştir¹⁰⁶.

2. Kesin Olmayan Evlenme Engelleri

Kesin olmayan evlenme engelleri, kesin evlenme engelleri gibi taraflar arasında bir evlenmenin kurulmasına engel olmaktadır. Ancak yaptırım açısından kesin evlenme engelleri ile farklılık gösterirler. Kesin evlenme engellerinin varlığına rağmen yapılmış olan bir evlenme mutlak butlan yaptırımına tabi iken kesin olmayan evlenme engellerinin varlığına rağmen yapılmış olan bir evlenme geçerliliğini korur¹⁰⁷.

Kesin olmayan evlenme engelleri, kadının bekleme süresi ve bulaşıcı hastalıklardır.

a. Kadının Bekleme Süresi

Bekleme süresi¹⁰⁸, soybağı ile ilgili karışıklıkların önlenmesi amacıyla TMK m. 132’de kadınlara özgü bir evlenme engeli olarak düzenlenmiştir. TMK m. 132/1’e göre: “*Evlilik sona ermişse, kadın, evliliğin sona ermesinden başlayarak üçyüz gün geçmedikçe*

¹⁰⁶ Yargıtay, evlenmeye engel derecedeki akıl hastalığının varlığı sebebiyle açılan mutlak butlan davalarında incelemenin mutlak ayrıntılı olarak yapılmasını, kişinin akıl hastalığının evlenmeye engel teşkil edip etmeyeceğinin ayrıntılı olarak incelenmesi gerektiğini belirtmektedir. Aksi yönde ilk derece mahkemesi kararları Yargıtay tarafından usul ve yasaya aykırı bulunmaktadır. Bkz. Yargıtay 2. HD., E.2002/15064, K.2003/917, T.23.01.2003; Yargıtay 2. HD., E. 2011/11246, K. 2011/12319, T. 14.07.2011, (Erişim: legalbank.net, 09.11.2021); **AKINTÜRK/ATEŞ**, s. 79; **DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ**, s. 59; **YAĞCIOĞLU**, s. 940.

¹⁰⁷ **AKINTÜRK/ATEŞ**, s. 80; **DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ**, s. 59; **VELİDEDEOĞLU**, s. 72.

¹⁰⁸ Bekleme süresi “*iddet müddeti*” olarak da adlandırılmaktadır. **AKINTÜRK/ATEŞ**, s. 80

evlenemez.”. Buradaki üç yüz günlük süre azami gebelik süresi olarak değerlendirilmektedir¹⁰⁹.

Kadın, evlilik sona erdikten sonraki üç yüz gün içerisinde doğurursa bekleme süresi sona erer ve doğan çocuk eski eşinden sayılır. Bekleme süresine dair hükmün kabul edilme sebebi evlilik sona erdikten sonra kadının üç yüz gün içerisinde bir çocuk doğurması durumunda soybağının karışmasına engel olmaktadır¹¹⁰.

Üç yüz günlük bekleme süresi kocanın ölmesi halinde ölüm tarihinden itibaren, evliliğin mahkeme kararı ile sona ermesi halinde de mahkeme kararının kesinleştiği tarihten itibaren başlar. Kadının üç yüz günden önce doğum yapması halinde süre biter¹¹¹.

Kadının önceki evliliğinden gebe olmadığına anlaşılması veya eski eşle tekrar evlenmek istemesi halinde bu süre TMK m. 132/III uyarınca mahkeme tarafından kaldırılır. Hâkimin bu konuda bir takdir yetkisi bulunmamaktadır¹¹².

Kadının bekleme süresi öğretide eleştirilmektedir. Bekleme süresinin kanunda yer almasının sebebi soybağında oluşabilecek karışıklıkların engellenmesi olduğu halde boşanmış eşlerin tekrar evlenmek istemesi durumunda üç yüz günlük bekleme süresinin kendiliğinden değil hâkim kararıyla kalkacak olması eleştirilen noktalardan biridir¹¹³. Ayrıca bekleme süresini eleştiren yazarlar¹¹⁴ günümüz teknolojisinde bir çocuğun babasının DNA testleri ile %99.9 oranında belirlenebildiğini, TMK'nın soybağına ilişkin

¹⁰⁹ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 60; ERDEM, s. 60; GÜRAL, s. 161; VELİDEDEOĞLU, s. 74.

¹¹⁰ GAYRETLİ AYDIN, s. 266; VELİDEDEOĞLU, s. 74.

¹¹¹ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 60; VELİDEDEOĞLU, s. 74.

¹¹² AKINTÜRK/ATEŞ, s. 80; DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 60; GAYRETLİ AYDIN, s. 276.

¹¹³ “Arsebük, boşanan eşlerin tekrar birbirleriyle evlenmek isteseler dahi bekleme süresini kaldırmak için mahkemeye başvurmak zorunda olmalarını boşanmanın suiistimal edilmesini önlemek olarak açıklamaktadır.” GAYRETLİ AYDIN, s. 278.

¹¹⁴ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 60; GAYRETLİ AYDIN, s. 289; HATEMİ, Aile Hukuku Düzenlemesi Üzerine Düşünceler, s. 3.

hükümlerinden m. 285 vd. nda hangi eşin baba sayılacağı düzenlendiğini¹¹⁵, kadının üç yüz günlük bekleme süresi içinde yeniden evlenmesi ve yine bu üç yüz gün içerisinde bir çocuk doğurması halinde yeni eşin baba sayılacağına dair karinenin çürütülebileceğini savunmaktadırlar.

Kanaatimizce DNA testleri sayesinde soybağının belirlenmesi bu kadar kolayken ve bir kadının hamile olduğu günümüz teknolojisinde çok erken anlaşılabilirken TMK düzenlemesi eski bir düzenleme olarak kalmıştır. Kadının hamile olmadığı doktor raporuyla kanıtlandığı hallerde ayrıca mahkeme kararının beklenmesi de yargılama sürelerinin uzunluğu ve mahkemelerin iş yükü göz önünde bulundurulduğunda yersiz kalacaktır. Bu sebeple bekleme süresinin kaldırılması gerektiği görüşüne biz de katılmaktayız.

Kadının bekleme süresinden farklı olarak eMK’da bir bekleme süresi daha düzenlenmişti. Bu düzenlemeye göre hâkim, kusurlu olan eşin evlenmesini bir yıl ila iki yıl yasaklayabilmekteydi. Bu düzenleme “*kazai memnuiyet müddeti*” olarak adlandırılmaktaydı. Ancak bu düzenleme 04.05.1988 tarihli 3444 sayılı Kanunla yürürlükten kaldırılmış ve TMK’da da böyle bir düzenlemeye yeniden yer verilmemiştir¹¹⁶.

b. Bulaşıcı Hastalıklar

Akıl hastalığı TMK’da kesin evlenme engeli olarak düzenlenmiş, bu bağlamda başkaca bir hastalığa yer verilmemiştir. Bununla birlikte UHK’da sayılan bazı hastalıkların varlığına rağmen evlenmenin gerçekleştirilmesi evlenmenin butlanı sonucunu doğurmaz, evlenme geçerlidir ancak evlenme sırasında taraflardan birinin bu

¹¹⁵ TMK m. 285 vd. maddelerinde, evlilik sona erdikten sonraki üç yüz gün içerisinde kadının doğum yapması durumunda ilk eşin baba sayılacağı ancak bu süre içerisinde kadının yeniden evlenmesi durumunda ikinci evlilikteki eşin baba sayılacağı, bu karinenin çürütülebileceği düzenlenmiştir.

¹¹⁶ AKINTÜRK/ATEŞ, s. 81; GAYRETLİ AYDIN, s. 270; VELİDEDEOĞLU, s. 75 - 76.

hastalığı diğerinden saklamasının nisbî butlan sebebi oluşturduğundan söz edilebilecektir. Bu durumda evlenme geçerliliğini koruyacağından bu hastalıklar kesin olmayan evlenme engelleri başlığı altında değerlendirilmektedir¹¹⁷.

Frengi, belsoğukluğu, yumuşak şankr, cüzzam ve akıl hastalığı UHK m. 123'te düzenlenen evlenme engelleridir. Bu hastalıklara yakalanan kişilerin tedavilerinin yapıldığına, hastalıklarının bulaşma ihtimalinin geçtiğine dair doktor raporu evlendirme memuruna sunulmadıkça evlenmeleri mümkün değildir. Anılan Kanunun bu maddesinde akıl hastalığının da bir evlenme engeli olarak düzenlendiği ve bu konuda bir ayrıma gidilmeksizin bütün akıl hastalıklarının evlenme engeli olarak kabul edildiği görülmektedir. Kanunun bu hükmünü TMK m. 133 ile birlikte incelemek ve bu kapsamda öncelikle kişide bulunan akıl hastalığının ayırt etme gücünü ortadan kaldırıp kaldırmadığını değerlendirmek gerekir¹¹⁸.

Verem hastalığı ile ilgili UHK m. 124'te özel bir düzenleme bulunmaktadır. Bu maddeye göre veremi ilerleyen hastaların nikahları altı ay ertelenir, bu süreçte iyileşme olmazsa nikah bir kez daha ertelenir. Taraflar doktorlar tarafından hastalık ve bu hastalığın evlenme açısından yaratacağı sorunlar hakkında bilgilendirilir. İki kez ertelemenin ardından bir iyileşme olmasa dahi taraflar evlenmek istiyorlarsa evlenebilirler. Bu maddeyle verem, diğer bulaşıcı hastalıklardan ayrı olarak düzenlenmiş olup verem hastalarının evlenmek istemesi halinde verem bir evlenme engeli oluşturmaz¹¹⁹.

Kanun koyucunun bulaşıcı hastalıklardan doğan evlenme engelini düzenleme sebebi tarafların, gelecek nesillerin ve doğal olarak toplum sağlığının korunmasıdır. Bulaşıcı bir hastalık olan, gelecek nesillerin sağlığını etkileyen AIDS mevzuatımızda

¹¹⁷ VELİDEDEOĞLU, s. 77.

¹¹⁸ AKINTÜRK/ATEŞ, s. 81 – 82.

¹¹⁹ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 61; SAYMEN, Evlenme Hürriyeti, s. 39.

düzenlenmemiştir. Hiçbir kanuni düzenleme bulunmaması sebebiyle AIDS bir evlenme engeli sayılmamaktadır¹²⁰. AIDS hastası bir kişinin evlenmesi durumunda ancak karşı taraftan bu hastalık gizlendiyse evlenmenin aşağıda ayrıntılı bir şekilde inceleneceği üzere¹²¹ nisbî butlanla geçersiz olması mümkün olabilecektir.

UHK, 1930 tarihli bir kanundur. Bu sebeple günümüzdeki değişimlere uyum sağlayamamıştır¹²². Kanaatimizce bu kanunda bir değişiklik yapılmalı ve AIDS hastalığı da kanun kapsamına alınmalıdır. Her ne kadar bu Kanundaki hastaların bir şekilde evlenmiş olması durumunda evlenme geçersiz sayılamayacak olsa da en azından tarafların bu konuda hassasiyet göstermesi ve bilgilendirilmesi açısından önemli bir düzenleme olacağı kanaatindeyiz.

II. Evlenmenin Şekli Şartları

Evlenmenin şekli şartları Türk Medeni Kanunu ve Evlendirme Yönetmeliği'nde ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Özel hukuk alanındaki en sıkı şartlara tabi tutulan sözleşme evlenmedir¹²³.

Kanuni düzenlemeler göz önünde bulundurulduğunda evlenmenin şekli şartlarını evlenme töreninden önceki, evlenme töreni sırasındaki ve evlenme töreninden sonraki şekli şartlar olarak üçe ayırmak mümkündür.

¹²⁰ AKINTÜRK/ATEŞ, s. 82.

¹²¹ Bkz. aşa. §5., III, B.

¹²² Aynı yönde görüş için bkz. ERDEM, s. 62.

¹²³ AKINTÜRK/ATEŞ s. 83; DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 61.

A. Evlenme Töreninden Önce Tamamlanması Gereken Şekli Şartlar

1. Evlenme Başvurusu ve Evlenme Başvurusunun Yapılacağı Yer

Tarafların evlenebilmesi için öncelikle evlenme başvurusunda bulunmaları gerekir¹²⁴. TMK m. 134/I ve EY m. 16'ya göre evlenme başvurusu taraflardan birinin oturduğu yer evlendirme memurluğuna yapılır. Başvuru yapılacak evlendirme memurluğunun tarafların yerleşim yeri evlendirme memurluğu olması zorunlu değildir¹²⁵. Taraflar evlendirme memurluğuna birlikte başvurmalıdırlar. Tarafların birlikte başvurmalarının sebebi evlenme sözleşmesi yapma iradelerinin açık bir şekilde ortaya konulması gerekliliğidir. Ayrıca evlenecek kişilerin birlikte başvurusu, tarafların cinsiyet, ayırt etme gücü, yaş küçüklüğü, akıl hastalığı ve yakın hısımlardaki fiziksel benzerlikler açısından evlendirme memuru tarafından ilk bakışta değerlendirilmesi ve bu konuda bir kanaate varılmasını sağlamaktadır¹²⁶.

Evlenme başvurusunun vekil aracılığı ile yapılabileceğini düzenleyen EY m. 17'ye göre bu konudaki vekaletnamenin özel olarak düzenlenmesi ve vekaletnamede vekalet veren ile vekilinin, ayrıca vekalet verenin evleneceği kişinin kimlik bilgileri ve vekaletnamenin evlenme işlemlerinin yerine getirilmesi için verilmiş olduğunun açıkça belirtilmesi gerekmektedir. Bu şekilde düzenlenmiş olan vekaletnamenin bir örneği de evlenme dosyasında bulunur. Evlenme başvurusunun vekaletname ile yapılabilmesi, öğretilerde tartışmalara sebep olan bir konudur. Evlenme kişiye sıkı sıkıya bağlı bir hak olduğu için başvurunun da bizzat taraflarca yapılması gerektiği savunulmuş olsa da kanaatimizce vekil ile başvuru hakkının düzenlenmesi evlenmenin kişiye sıkı sıkıya bağlı

¹²⁴ AKINTÜRK/ATEŞ s. 85; İKİZLER, evlenme başvurusunu, nişanlıların evlenme iradelerini ve arzularını devlete ilettikleri ilk işlem olarak tanımlamaktadır, İKİZLER, s. 60.

¹²⁵ Örneğin kadın ve erkek, tatillerini geçirmek üzere gittikleri bir yerde evlenmeye karar verirlerse, başvuruyu, buranın evlendirme memurluğuna yapabilirler, DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 62.

¹²⁶ İKİZLER, s. 58 - 61.

bir hak olmasına halel getirmemektedir. Çünkü evlenme hakkını kullanmaya tarafın kendisi karar vermekte, vekil aracılığı ile yalnızca başvuru hakkını kullanmaktadır. Evlenme sözleşmesini yapacaklar yine taraflardır. Ayrıca Yönetmelikte de düzenlendiği üzere alelade bir vekaletname değil, ancak özel düzenlenmiş bir vekaletname ile vekil bu konuda başvuruda bulunabilmektedir¹²⁷.

Evlenme başvurusunun şekli TMK m. 135'te düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre taraflar evlenme başvurusunu yazılı ya da sözlü şekilde yapabilirler. EY m. 18'e göre yazılı başvuru usulüne uygun düzenlenmiş ve imzalanmış bir beyannameyle yapılır. Evlenme başvurusu esnasında taraflar fotoğraflı nüfus cüzdanları göstermek zorundadır aksi takdirde bu başvuru evlendirme memuru tarafından kabul edilmez. Eğer başvuru sözlü şekilde yapılıyorsa tarafların sözlü başvurusu evlendirme memuru huzurunda beyannameye geçirilir, tarafların imzaları evlendirme memuru tarafından onaylanır. Evlenme başvurusu ile ilgili diğer işlemlere başlanılabilmesi için sözlü başvurunun yazılı hale getirilmesi şarttır.

Evlenme başvurusu sırasında bulunması gereken belgeler TMK m. 136 ve EY m. 20'de düzenlenmiştir. Bu düzenlemelere göre evlenme başvurusunda bulunacak taraflar nüfus cüzdanlarını ve nüfus kayıt örneklerini, ikinci evlilikleri ise önceki evliliklerinin sona erdiğine dair mahkeme kararını, taraflardan biri veya her ikisi küçük veya kısıtlı ise yasal temsilciden izin alındığına dair belgeyi ve evlenmeye engel bir hastalıkları bulunmadığını gösteren sağlık raporlarını evlendirme memurluğuna teslim ederler.

2. Evlenme Başvurusunun İncelenmesi ve Evlenme Başvurusunun Reddine İtiraz

Evlendirme memuru, TMK m. 137'ye göre tarafların evlenme başvurusunu ve eklerini inceler. Evlendirme memurunun incelemesi gereken belgeler EY m. 21'de

¹²⁷ İKİZLER, s. 59.

düzenlenmiştir. Buna göre evlendirme memuru evlenme beyannamesinin usulüne uygun olarak doldurulup doldurulmadığını, tarafların imzalarını, yaş küçüklüğü veya kısıtlama sebebi ile yasal temsilci veya hâkimin izninin zorunlu olduğu durumlarda bu iznin bulunup bulunmadığını kontrol eder. Eksikler varsa tamamlayarak veya tamamlattırarak taraflara evlenecekleri gün ve saati bildirir. Evlenme kararının ilan edilmesine gerek yoktur.

Evlendirme başvurusunun usulüne uygun yapılmaması, taraflardan birinin evlenme ehliyetinin bulunmaması ya da evlenmeye yasal bir engel olması durumlarında evlenme başvurusunun reddedileceği ve bu durumun taraflara hemen yazıyla bildirileceği TMK m. 137’de ve EY m. 23’te düzenlenmiştir. Taraflar ret sebebinin bulunmadığını ispatlamadığı sürece evlenme gerçekleştirilemez.

Evlendirme memuru tarafından evlenme başvurusunun reddedilmesi halinde taraflardan her biri mahkemeye başvurarak bu başvurunun reddine itiraz edebilir. TMK m. 138’e göre evlendirme başvurusunun reddinin sebebi mutlak butlan sebeplerinden birinin bulunduğuna ilişkin ise tarafların itirazı basit yargılama usulüyle görülür. Onun dışındaki itirazlar evrak üzerinden incelenir. Evrak üzerinden yapılacak incelemelerde verilecek karar kesindir.

EY m. 24’e göre tarafların evlenme ehliyetinin bulunmadığı ya da evlenme engellerinden birinin bulunduğu durumlarda ilgililer evlenme gününden önceki günün mesai saati bitimine kadar yazılı bir başvuru ile evlenmeye itiraz edebilirler. Yönetmelikteki “*evlenme gününden önceki günün mesai saati bitimi*” düzenlemesi önemlidir, zira evlenme günündeki itirazlar kabul edilmeyecektir. İtiraz, evlenme engellerinden birinin bulunduğuna yönelikse itirazda bulunan ilgilinin belgelerini dilekçesine eklemesi veya inandırıcı deliller sunması gerekir. Dosyada ilgilinin itirazının aksini kanıtlayan bir belge bulunuyorsa evlendirme memuru itirazı derhal reddederek taraflara bilgi verir. İtirazın usulüne uygun bir şekilde yapılmış olması halinde bu itiraz

en geç yirmi dört saat içinde taraflara bildirilir ve on gün içerisinde cevap vermeleri, itirazın aksini gösteren belgelerini göndermeleri istenerek gerektirmesi halinde ilgili makamlarla yazışılır. Evlendirme memuru itirazın yerinde olduğuna kanaat getirirse taraflara ve itiraz eden ilgiliye bilgi vererek evlenmeyi reddeder. İtirazın yerinde olmadığı veya itiraza konu olan engelin daha sonradan ortadan kalktığı anlaşılırsa itiraz evlendirme memurunca reddedilir, sonuç taraflara ve itiraz eden ilgiliye bildirilir ve işlemlere devam edilir. İtiraz evlendirme memurunca reddedilir ve itiraz eden ilgili on gün içerisinde dava açtığına ve evlenmenin durdurulduğuna dair bir karar getirirse evlenme işlemleri dava sonuçlanana kadar durdurulur ve bu karar taraflara bildirilir.

Mutlak butlana yol açabilecek sebeplerin varlığı halinde Cumhuriyet Savcılarına evlenme yapılıncaya kadar evlenmeye itiraz yetkisi verilmiştir. EY m. 25'e göre evlenme engellerinin bulunduğuna dair savcılığa yapılan itiraz ciddi bulunursa bu itiraz evlendirme memurluğuna bildirilir. Evlendirme memurluğunca inceleme yapılır. İtirazın yerinde görülmemesi halinde Cumhuriyet Savcılığına bildirilerek evlenme işlemlerine devam edilir. Cumhuriyet Savcılığı on gün içerisinde dava açıldığını bildirmezsse evlenme gerçekleştirilir ve bu konuda savcılık gerekçeli olarak bilgilendirilir.

3. Evlendirme Memuru Tarafından Evlenme İzni Belgesinin Verilmesi

Tarafların evlenme şartlarını taşıdığı anlaşılırsa ya da evlenme başvurusunun reddi kararı mahkemece kaldırılırsa evlendirme memuru tarafından taraflara evlenmenin yapılacağı gün ve saat bildirilir. Taraflar talepleri halinde evlenme izni belgesi de alabilirler. TMK m. 139 ve EY m. 22 uyarınca evlenme izni belgesi taraflara, verildiği tarihten itibaren altı ay içinde herhangi bir evlendirme memuru önünde yeni bir dosya düzenlenmesine gerek kalmaksızın evlenebilme hakkı sağlar. Evlenme altı ay içerisinde gerçekleştirilmezse evlenme izni belgesi hükümsüz hale gelir ve daha sonra evlenmek isteyen taraflar bütün işlemleri tekrar yapmak zorunda kalırlar. Evlenme izni belgesine

dayanarak evlenmeyi gerçekleştiren makamca, izni veren evlendirme memurluğuna on beş gün içerisinde bildirimde bulunulur.

B. Evlenme Töreni Sırasındaki Şekli Şartlar

Evlenme töreni TMK m. 141'e göre evlendirme dairesinde veya tarafların isteğiyle evlendirme memurunun da uygun göreceği yerlerde yapılır. Evlenmenin niteliğine uygun düşmeyen veya tarafların iradelerini serbestçe açıklamalarına engel olabilecek ortamlarda ya da mabetlerde evlenme töreni yapılamayacağı, bu gibi hallerde evlendirme memuru tarafından evlenmenin erteleneceği EY m. 26'da düzenlenmiştir.

Evlenme töreni ayırt etme gücüne sahip, ergin iki şahidin huzurunda evlendirme memuru tarafından gerçekleştirilir. Vekiller aracılığıyla evlenme başvurusu yapılabilmesine karşın evlenme töreninin vekillerce gerçekleştirilmesi mümkün değildir, evlenme kişiye sıkı sıkıya bağlı bir hak olduğundan taraflar törene bizzat katılmalıdırlar¹²⁸. Tarafların katılımı olmaksızın vekil aracılığı ile gerçekleştirilen evlenmeler yok hükmündedir¹²⁹.

TMK m. 142 uyarınca: *“Evlendirme memuru, evleneceklerden her birine birbiriyle evlenmek isteyip istemediklerini sorar. Evlenme, tarafların olumlu sözlü cevaplarını verdikleri anda oluşur. Memur, evlenmenin tarafların karşılıklı rızası ile kanuna uygun olarak yapılmış olduğunu açıklar.”* Evlenme kütüğü taraflar ve şahitler tarafından imzalanır, evlendirme memuru da tarih ve saati yazarak imzasını atar. Evlendirme memurunun bu açıklaması kurucu değil açıklayıcı olduğundan, herhangi bir

¹²⁸ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 67.

¹²⁹ Yargıtay 2. HD., E. 2003/16618, K. 2004/183, T. 13.01.2004, (Erişim: GENÇCAN, s. 332.).

sebeple bu açıklamayı yapamaması veya yaptığı açıklamayı evlenme kütüğüne kaydetmemesi halinde evlenmenin geçerli olduğu kabul edilmektedir¹³⁰.

Evlenme töreninde şahit olabilmek için EY m. 28'de düzenlenen şartları taşımak gerekir. Buna göre şahit olacak kişiler ayırt etme gücüne sahip ve on sekiz yaşını doldurmuş, ayrıca evlenmesine şahitlik ettiği kişiyi tanıyor olmalıdırlar. Şahit, tarafın evlenme iradesini serbestçe ifade ettiğine, kimliğinin doğruluğuna ve evlenmenin yapıldığına şahittir.

EY m. 29'da taraflardan birinin evlenme sırasında iradesini serbestçe açıklamasına engel bir ruh hali içinde bulunduğu açıkça anlaşılması halinde evlendirme memurunun bu durumu taraflara bildirerek evlenmeyi erteleyebileceği düzenlenmiştir.

C. Evlenme Töreninden Sonraki Şekli Şartlar

Evlenme töreni sona erdiğinde evlendirme memuru tarafından eşlere aile cüzdanı verilir. Aile cüzdanı yalnızca evlenmenin yapılmış olduğuna dair belge niteliğinde olup evlenmenin geçerlilik şartlarından değildir¹³¹.

Evlenme töreni yurt içinde gerçekleştirildiyse evlenmenin yapıldığı tarihten itibaren on gün, büyükelçilik, baş konsolosluk ve konsolosluklar tarafından gerçekleştirildiyse otuz gün içerisinde nüfus müdürlüklerine bildirilir. Nüfus müdürlükleri evlenmeyi tescil ederken, evlenmede bir mutlak butlan sebebinin bulunduğunu tespit ederlerse EY m. 33 uyarınca tescil işlemini yapmakla beraber, durumu Cumhuriyet Savcılığına bildirirler.

¹³⁰ **DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ**, s. 68. “Evlenme işleminin geçerli olarak yapılabilmesi için, evlenecek kişilerin görevliler önünde bu amaca uygun irade bildiriminde bulunmaları yeterlidir.” Yargıtay İBBGK, E. 1965/3 K. 1965/3 T. 14.06.1965 (Erişim: www.lexpera.com.tr, 15.04.2021).

¹³¹ **DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ**, s. 69.

Eşler dini evlenme yapmak istiyorlarsa, evlendirme töreninden sonra kendilerine verilen aile cüzdanını göstermek suretiyle dini evlenmeyi gerçekleştirebilirler. TMK m. 143/II’de de düzenlendiği üzere aile cüzdanı gösterilmeden dini evlenme yapılamaz. Dini evlenme yalnızca resmi evlendirme töreninden sonra yapılabildiği gibi evlenmenin geçerliliği dini törenin yapılmış olmasına bağlı değildir. Evlendirme memuru önünde evlenme töreni olmadan yalnızca dini evlenmenin gerçekleştirildiği hallerde evlilik yokluk yaptırımına tabidir¹³².

Yetkili memur önünde gerçekleştirilen bir evlenme olmadan dini merasim yapılması halinde dini evlenmeyi gerçekleştiren imama ve çiftlere Türk Ceza Kanunu’nun¹³³ (TCK) 230. maddesinin beşinci ve altıncı fıkralarına göre¹³⁴ ceza verilmekteydi. Ancak Anayasa Mahkemesi’nin (AYM) E. 2014/36, K. 2015/51 sayılı ve 27.05.2015 tarihli kararıyla söz konusu madde bentleri Anayasanın “*Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlanması*” kenar başlıklı 13. maddesi, “*Özel Hayatın Gizliliği*” kenar başlıklı 20. maddesi ve “*Din ve Vicdan Hürriyeti*” kenar başlıklı 24. maddesine aykırı bulunarak iptal edilmiştir¹³⁵. Bu sebeple şu anda aile cüzdanı gösterilmeden dini evlenme yapılmasının bir yaptırımı bulunmamaktadır.

AYM’nin bu kararına yazılan karşı oyun gerekçesinde Türk Medeni Kanunu’nun Türkiye Cumhuriyeti’nin modern, çağdaş ve laik hukuk sistemine geçişinin temel yapı taşlarından birini oluşturduğuna, Kanunun resmi evlenmeye ilişkin hükümlerinin Türk

¹³² DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 69.

¹³³ RG. 12.10.2004, S. 25611.

¹³⁴ TCK m. 230/V: “*Aralarında evlenme olmaksızın, evlenmenin dinsel törenini yaptırımlar hakkında iki aydan altı aya kadar hapis cezası verilir. Ancak, medeni nikah yapıldığında kamu davası ve hükmedilen ceza bütün sonuçlarıyla ortadan kalkar.*” TCK m. 230/VI: “*Evlenme akdinin kanuna göre yapılmış olduğunu gösteren belgeyi görmeden bir evlenme için dinsel tören yapan kimse hakkında iki aydan altı aya kadar hapis cezası verilir.*”

¹³⁵ RG. 10.06.2015, S.29382, (Erişim: <https://www.lexpera.com.tr/>, 21.01.2022)

toplum ve aile hayatı açısından önemli olduğuna, resmi evlenme olmaksızın dini tören yapılmasının kadın ve çocuklar yönünden olumsuz sonuçlar doğuracağına dikkat çekilmiştir. Ayrıca iptali istenen TCK m. 230/V'in ikinci cümlesinde medeni nikah yapıldığı takdirde kamu davası ve cezanın tüm sonuçlarıyla ortadan kalkacağına düzenlendiği, bu sebeple söz konusu hükümlerin aslında özel hayatı, din ve vicdan özgürlüğünü, medeni nikahı koruduğu savunulmuştur¹³⁶.

AYM'nin TCK m. 230'un iptaline ilişkin kararını yerinde bulmamakla birlikte karşı oy yazısına da katılmaktayız. TMK'da evlenme ehliyeti, evlenme şartları ve evlenmenin şekli ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir. Evlenme başvurusunun yapılması esnasında evlendirme memurunca bu şartların bulunup bulunmadığı ayrıntılı olarak kontrol edilir. Tarafların ayırt etme gücüne sahip olup olmadıkları ve evlenmenin yaş şartını taşıyıp taşımadıkları konusunda bir denetim mekanizması getirilmiş ve böylece küçük yaşta evlenmelerin engellenmesi sağlanmıştır. Kaldı ki TCK m. 230, dini evlenmenin yapılmasını engellemekte, yalnızca evlenmeye engel bir durum olup olmadığı resmi makamlarca denetlendikten ve resmi makam önünde evlenme gerçekleştikten sonra dini evlenmenin yapılmasıyla kadınların ve çocukların korunmasına hizmet etmekteydi. Kararın karşı oy yazısında da belirtildiği üzere medeni nikahın kıyılması halinde cezanın ortadan kalkacağı düzenlendiğinden söz konusu maddenin din ve vicdan özgürlüğünü, temel hak ve hürriyetleri ve özel hayatın gizliliğini ihlal ettiğinden bahsedilemez. Evlilik dışı birlikte yaşama olgusu ile dini nikahla birlikte

¹³⁶ “...Bu düzenlemenin, ceza mevzuatında yer alan diğer suçlara ilişkin etkin pişmanlık ve hafifletici sebeplerden farklı, suçu adeta "tazyik hapsi" niteliğinde bir yaptırıma bağlayan bir kural olduğu görülmektedir. Bundan da amacın, kimseyi dini tören yaptığı için cezalandırmak olmayıp, sadece dini törenin nikah akdinden sonra yapılmasını sağlamak, böylece resmi evlenme akdinin ertelenerek, dini esasa göre kurulan aile birlikteliğinin hukuk düzeni dışında kalmasından dolayı kadın ve doğacak çocuklar yönünden muhtemel hak kayıplarını önlemek olduğu anlaşılmaktadır.”, AYM, E. 2014/36, K. 2015/51, T. 27.05.2015, (Erişim, lexpera.com.tr, 21.01.2022).

yaşayan kişilerin aynı konumda değerlendirilemeyeceği görüşündeyiz¹³⁷. Zira evlilik dışı birlikteliklerde taraflar, aralarında bir evlenme akdi yapılmadığının, evlenmeyle birlikte sağlanacak güvencelerden faydalanamayacaklarının farkındadır. Ancak yalnızca dini evlenme yapılması kadının her şeyden önce miras hakkından, boşanma esnasında hükmedilecek nafakalardan mahrum kalmasına sebebiyet verecektir. Ayrıca söz konusu iptal kararının Anayasa'nın 174. maddesinin 4. fıkrasına¹³⁸ da aykırılık teşkil ettiğini düşünmekteyiz.

§ 3. HÜKÜMSÜZLÜK KAVRAMI

Hükümsüzlük, TMK ve TBK'da ayrıca düzenlenmemiş ancak çeşitli maddelerde bazı hallerde kurulan hukuki işlemin hükümsüz olacağına değinilmiştir. Öğretide hakkında görüş ayrılıkları bulunan hükümsüzlüğü yazarlar geniş anlamda ve dar anlamda ele almışlardır. Çalışmamızda öncelikle geniş anlamda hükümsüzlük ve dar anlamda hükümsüzlük tanımlarına yer verilecek, asıl konumuz olan evlenmenin hükümsüzlüğü konusu ise hükümsüzlük dar anlamda ele alınarak incelenecektir.

¹³⁷ Karşıt görüş için bkz. **HATEMİ/KALKAN OĞUZTÜRK**, s. 64.

¹³⁸ AY m. 174/IV: “17 Şubat 1926 tarihli ve 743 sayılı Türk Kanunu Medenisiyle kabul edilen, evlenme akdinin evlendirme memuru önünde yapılacağına dair medeni nikah esası ile aynı kanunun 110 uncu maddesi hükmü”.

I. Geniş Anlamda Hükümsüzlük

Geniş anlamda hükümsüzlük, bir hukuki işlemin hiç kurulmadığı, baştan itibaren geçersiz olduğu hallerin tamamını kapsar¹³⁹. Bu görüşü benimseyen yazarlar¹⁴⁰ hükümsüzlük hallerini incelerken hukuki işlemin kurucu unsurlarının bulunmamasının yaptırımını olan yokluğu da hükümsüzlük halleri ile birlikte incelemektedirler.

II. Dar Anlamda Hükümsüzlük

Dar anlamda hükümsüzlük kavramını kullanan yazarlar ise¹⁴¹ yokluk ve hükümsüzlük hallerini birbirinden ayırarak incelerler. Dar anlamda hükümsüzlük

¹³⁹ **AKKURT**, Sinan Sami, Türk Medenî Hukukunda Evlenmenin Butlanı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008, (Erişim: <https://tez.yok.gov.tr/> 17.03.2021), (**AKKURT**, Butlan), s. 15; **OĞUZMAN/ÖZ**, s. 184; **KAYAR**, İsmail, Borçlar Hukuku, Ankara, 2019, s. 76; **KAYIHAN**, Şaban/ **ÜNLÜTEPE**, Mustafa, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Ankara, 2018, s. 160; **KIRKBEŞOĞLU**, Nagehan, Türk Hukukunda Kısmi Hükümsüzlük, İstanbul, 2011, s. 13; **KOÇ**, Nevzat, “*Türk Medeni Hukukunda ve Roma Hukukunda Hükümsüzlük (=Butlan)*”, DEÜHFD, Y. 1981, C. 2, S. 2, s. 127 – 170, (Erişim: <https://webftp.gazi.edu.tr/> 15.10.2021), s. 128 ; **SAVAŞ**, Abdurrahman, “*Evlenmenin Yokluğu*”, SÜHFD, Y. 2008, C. 8, S. 1 – 2 (Milenyum Armağanı), s. 121 – 140, (Erişim: <https://dergipark.org.tr/> 10.03.2021), s. 121.

¹⁴⁰ **ÇELİK**, s. 22; “*Hangi sebeple olursa olsun, ister kurucu; ister geçerlilik unsurlarında bulunsun, hukuki işlem ile amaçlanan sonucun doğmadığı bütün haller hükümsüzlük üst başlığı altında değerlendirilir.*” **KAYIHAN/ÜNLÜTEPE**, s. 160; **KIRKBEŞOĞLU**, s. 14; **OĞUZMAN/ÖZ**, s. 184; **TEKİNAY**, Selahattin Sulhi, Borçlar Hukuku, İstanbul, 1979, (**TEKİNAY**, Borçlar), s. 344.

¹⁴¹ **ANTALYA**, s. 183; **AYDOS**, Oğuz Sadık, Borçlar Hukuku (Genel Hükümler), Ankara, 2019, s. 52; **EREN**, Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Ankara, 2016, s. 348; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU**, Necip/ **HATEMİ**, Hüseyin/ **SEROZAN**, Rona/ **ARPACI**, Abdülkadir, Borçlar Hukuku Genel Bölüm, Birinci Cilt, İstanbul, 2008, s. 578; **REİSOĞLU**, Safa, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul, 2000, s. 112.

yalnızca hukuki işlemin geçerli olmadığı halleri ifade ettiğinden yokluk, hükümsüzlük kavramının içinde değerlendirilmemektedir¹⁴².

Bir hukuki işlemin hükümsüz olduğundan bahsedebilmek için öncelikle o hukuki işlemin kurulmuş olması gerekmektedir. Yok hükmündeki işlemler ise aşağıda ayrıntılı olarak inceleneceği üzere hukuk dünyasında bir varlık kazanamamıştır¹⁴³. Yok olan bir hukuki işlemin geçerli veya geçersiz olduğu değerlendirilemeyeceğinden hükümsüzlüğün dar anlamda kullanılması bizce de isabetlidir.

Çalışmamızın konusunu oluşturan evlenme açısından hükümsüzlük kavramı dar anlamda kullanılacak, yokluk yaptırımını sahip olduğu özel önem açısından ayrı bir başlık altında incelenecektir. Evlenmenin hükümsüzlüğüne yol açan sebepler ise Türk Medeni Kanunu'nda Türk Borçlar Kanunundaki "*kesin hükümsüzlük*" ve "*iptal edilebilirlik*" kavramlarından ayrılarak, "*butlan*" kavramı kullanılarak ve sınırlı sayıda düzenlenmiştir. Çalışmamızın ikinci bölümünde yokluk ve butlan halleri, dar anlamda hükümsüzlük görüşü benimsenerek ayrı başlıklar altında incelenmektedir.

¹⁴² **GÖKTÜRK**, Ülkü, Evlenmenin İptali (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008, (Erişim: <http://acikerisimarsiv.selcuk.edu.tr/>, 11.04.2021), s. 29; **KIRKBEŞOĞLU**, s. 13; **KOÇ**, s. 128; **SAVAŞ**, s. 121; **ZEVKLİLER/ ACABEY/ GÖKYAYLA**, s. 876.

¹⁴³ **ANTALYA**, s. 183; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU/HATEMİ/SEROZAN/ARPACI**, s. 578.

İKİNCİ BÖLÜM

EVLENMENİN YOKLUĞU VE EVLENMENİN HÜKÜMSÜZLÜĞÜ

§ 4. EVLENMENİN YOKLUĞU, EVLENMENİN YOKLUĞUNA YOL AÇABİLECEK SEBEPLER VE EVLENMENİN YOKLUĞUNUN SONUÇLARI

I. Evlenmenin Yokluğu

Bir hukuki işlemin kurucu unsurlarının bulunmaması durumunda söz konusu hukuki işlem yok hükmündedir. Yokluk, özel hukukun en ağır yaptırımını olarak kabul edilmektedir. Yokluk halinde hukuki işlem yapıldığı andan itibaren varlık kazanmamıştır, ortadan kaldırılması için bir dava açmaya gerek yoktur, bu hukuki işlem hak veya yükümlülük de doğurmaz¹⁴⁴.

Sözleşmelerde kurucu unsur karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanıdır. Ancak evlenme, niteliği gereği borçlar hukuku alanındaki sözleşmelerle bir tutulamayacağından, evlenmenin kurucu unsurlarının sadece karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanı olarak

¹⁴⁴ **AKKURT**, Sinan Sami, “*Hukukî İşlemlerde Geçersizlik Olgusuna Genel Bir Bakış*”, Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2014, C. 4, S. 1, s. 99 – 131, (Erişim: <https://app.trdizin.gov.tr/>, 21.03.2022), (**AKKURT**, Geçersizlik), s. 101 – 102; **ALİEFENDİOĞLU**, Yılmaz, “*Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında “Yokluk” ya da “Yok İşlem”*”, TBB Dergisi, Y. 2009, C. 22, S.81, s. 211 – 224, (Erişim <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/>, 15.03.2022), s. 217; **ANTALYA**, s. 184; **DOĞU**, Hakkı Mert, “*Evliliğin Yokluğu*”, YÜHFD, Y. 2021, C.18, S. 2, s.875-890, s. 876; **İKİZLER**, s. 96; **KAYAR**, s. 76; **KAYIHAN/ÜNLÜTEPE**, s. 163; **KOÇ**, s. 128; **OĞUZOĞLU**, s. 55; **ÖZTAN**, s. 572; **SAVAŞ**, s. 122.

yorumlanmaması, kendine özgü bir aile hukuku sözleşmesi olan evlenmenin kendine özgü niteliklerinin de kurucu unsurlar belirlenirken değerlendirilmesi gerekir. Evlenmenin kurucu unsurlarında bir eksiklik bulunduğu takdirde bu evlilik yok hükmünde olur¹⁴⁵.

Evlenmenin yokluğu kavramı, hangi hallerde evlenmenin yok hükmünde sayılması gerektiği TMK'da düzenlenmemiştir. Yokluk, borçlar hukukunda olduğu gibi aile hukukunda da öğreti tarafından ortaya çıkarılan ve benimsenen bir kavramdır¹⁴⁶. Evlenmenin mutlak ve nisbî butlanına yol açabilecek sebepler kanunda sınırlı sayıda belirlenmiş olsa dahi bazı haller vardır ki bu durumda evlenmenin kurulması mümkün değildir. Ayrıca sınırlı sayıda belirlenmiş olmalarından dolayı mutlak ve nisbî butlana yol açabilecek sebepler kıyas yoluyla genişletilemez. Bu da öğretilerde yokluk kavramının ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir¹⁴⁷.

Yokluğun kanunda düzenlenmemiş olması, yokluk yaptırımına yol açabilecek sebeplerin genişletilebileceği yorumuna yol açmamalıdır. Yokluk, hukukun en ağır yaptırımını olduğundan yalnızca işlemin kurucu unsurlarındaki eksiklik hallerinde gündeme getirilmelidir¹⁴⁸. Evlenenlerin aynı cinsiyette olması, evlenmenin evlendirme memuru önünde yapılmaması, evlenmenin tarafların temsilcileri tarafından

¹⁴⁵ AKINTÜRK/ATEŞ, s. 103; AKKURT, (Geçersizlik), s. 102; DOĞU, s. 876.

¹⁴⁶ Evlenmenin yokluğu kavramı ilk kez Alman hukukçu Zacharria tarafından ortaya atılmıştır. AKINTÜRK/ATEŞ, s. 204.

¹⁴⁷ Yokluk kavramı, anayasa hukuku ve idare hukukunda da kullanılmaktadır. “...Teori, idare hukukunda ilk kez Fransız hukukçu Laferrriere tarafından ortaya atılmıştır. Yokluk, işlemdeki sakatlıklar yüzünden işlemin iptal edilebilirliği esasına değil, böyle bir işlem var olmayacağından bu işlemin tanınmayacağı esasına dayanır.” AYDIN, Alper, “Mahkemeye Erişim Hakkı Işığında Vergi Mahkemelerinde Dava Açma Süreleri”, TAAD, Y. 2018, S. 34, s. 537 – 585, s. 579; DOĞU, s. 876; GENÇCAN, s. 363; SAVAŞ, s. 123; DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 72.

¹⁴⁸ FEYZİOĞLU, s. 104; İKİZLER, s. 96.

gerçekleştirilmesi ve taraflardan birinin irade beyanını açıklamamış olması veya beyan uyumsuzluğu, evlenmenin yokluğuna yol açar¹⁴⁹.

II. Evlenmenin Yokluğuna Yol Açabilecek Sebepler

A. Evlenenlerin Aynı Cinsiyette Olması

1. Genel Olarak

Evlenme başvurusunu düzenleyen TMK m. 134'te "*birbiriyle evlenecek erkek ve kadın*", m. 136'da "*erkek ve kadından her biri*" ibareleri geçmektedir. Evlenmenin farklı cinsiyetten iki kişi arasında gerçekleştirilmesi gerektiği kanunda açıkça düzenlenmemiştir. Ancak her ne kadar evlenmenin şartları arasında aynı cinsiyette olmama şartı açıkça düzenlenmemiş olsa da aynı cinsiyetteki kişilerin evlenmesinin kanunda öngörülen diğer tüm şartların sağlanması halinde dahi mümkün olmadığı kabul edilmektedir. Zira kanun koyucu evlenecek kişilerin farklı cinsiyette olmasını evlenmenin doğasında var olarak kabul etmiş, ayrıca ve açıkça hükme bağlama gereği görmemiştir¹⁵⁰. Ayrıca EY m. 2/f'de de evlenme "*bir kadın ve bir erkeğin*" yapmış olduğu sözleşme olarak tanımlanmaktadır.

Türk hukukunda aynı cinsiyetteki kişilerin evlenebileceğine yahut bir hayat ortaklığı kurabileceğine ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu duruma izin veren

¹⁴⁹ "*Evliliğin kurucu unsurları olarak sayılan "evlenmenin ayrı cinsten kişiler arasında yapılmış olması", "evlendirme memuru önünde yapılması", "tarafların karşılıklı ve sözlü iradelerini açıklamaları" hususlarından birinin gerçekleşmemesi hâlinde evlilik hiç gerçekleşmemiş gibi sonuç doğuracaktır. Başka bir anlatımla evlenmenin yokluğu söz konusu olacaktır. Yoklukla sakat olan bir evlenme aradan ne kadar süre geçerse geçsin düzelmeyeceği gibi, evlenmenin nüfus kayıtlarına işlenmesi de sonucu değiştirmeyecektir.*" Yargıtay HGK, E. 2017/2294, K. 2020/671, T. 23.09.2020, (Erişim: <https://www.lexpera.com.tr>, 12.07.2022).

¹⁵⁰ KILIÇOĞLU, s. 35; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 65.

bazı ülkeler¹⁵¹ kendi mevzuatlarında yeni yasal düzenlemeler getirmişlerdir. Türk hukukunda böyle bir düzenleme henüz bulunmadığına göre aynı cinsiyetteki kişiler Türk hukukuna göre evlenemezler.

Aynı cinsiyetteki kişilerin evlenmesi mümkün olmamakla birlikte bu kişiler her nasılsa bir şekilde evlenmişlerse bu kişilerin evliliği yok hükmündedir. Yok hükmünde bir evliliğin daha sonra geçerli hale getirilmesi mümkün olmadığından¹⁵² bu kişilerin iyiniyeti yokluk sonucunun doğmasına engel değildir¹⁵³.

2. Cinsiyet Değişikliği

Bir kadının erkeğe, bir erkeğin ise kadına dönüşmesi için geçirmesi gereken tıbbi müdahaleler “*cinsiyet değişikliği*” olarak adlandırılmaktadır¹⁵⁴.

Cinsiyet değişikliği, cinsiyet değiştiren bir kimsenin sonradan evlenip evlenemeyeceği yani evlenmeden önceki cinsiyet değişikliği ve evli bir kimsenin cinsiyet

¹⁵¹ 2001 yılında Hollanda’da aynı cinsiyetteki kişiler arasında evlilik kabul edilerek Avrupa’da ilk adım atılmıştır. Fransa ve İngiltere’de de 2013 ve 2014 yılları arasında aynı cinsiyetteki kişilerin evlenmesine izin verilecek düzenlemeler yapılmıştır. Bu ülkelere örnek olarak ayrıca Belçika, İzlanda, Norveç, Portekiz ve İspanya gibi ülkeler verilebilir, **İKİZLER**, s. 98 – 100.

¹⁵² Aynı cinsiyette iki kişi evlendiği halde daha sonradan birinin cinsiyet değiştirmesi sonucu ile iki farklı cinsiyete kavuşmuş olsalar dahi evlenme sırasında aynı cinsiyette olduklarından tarafların evliliği yok hükmünde olacaktır, **ÇELİK**, s. 55.

¹⁵³ **ÇELİK**, s. 54; **MORTAŞ**, Süleyman, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Hukukunda Aile Hayatının Korunması, Ankara, 2016, s. 108.

¹⁵⁴ **SERT**, Selin, “*Türk Medeni Hukukunda Cinsiyet Değiştirme*”, TBB Dergisi, Y. 2015, S. 118, s. 255 – 270, (Erişim: <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr>, 09.11.2021), s. 256; **TOPRAK**, Sadık/ **AVGÖREN KAPOĞLU**, Aybike/ **TÜZÜN**, Birgül, “*Cinsiyet Hoşnutsuzluğu Olan Bireylerin Cinsiyet Değiştirme Sürecinin Hukuki Boyutu*”, İÜTFD, Y. 2021, C. 84, S. 1, s. 31 – 34, (Erişim: <https://dergipark.org.tr/>, 29.11.2021), s.32; **YÜCESOY YILMAZ**, Yasemin, “*Mahkemeden İzin Alınmaksızın Gerçekleşen Cinsiyet Değişikliğinin Türk Hukuku Açısından Değerlendirilmesi*”, SÜHFD, Y. 2021, C. 29, S. 21, s. 725 – 758, (Erişim: <https://dergipark.org.tr/>, 29.09.2021), s. 726.

değiştirip değiştiremeyeceği yani evlendikten sonraki cinsiyet değişikliği olmak üzere iki başlık altında incelenmelidir.

a. Evlenmeden Önce Cinsiyet Değiştirilmesi

Cinsiyet değişikliğine ilişkin olarak Türk Medeni Kanunu'nda Kişisel Durum Sicili bölümünde 40. maddede bir düzenleme getirilmiştir. Bu düzenlemeye göre: *“Cinsiyetini değiştirmek isteyen kimse, şahsen başvuruda bulunarak mahkemece cinsiyet değişikliğine izin verilmesini isteyebilir. Ancak, izin verilebilmesi için, istem sahibinin onsekiz yaşını doldurmuş bulunması ve evli olmaması; ayrıca transseksüel yapıda olup, cinsiyet değişikliğinin ruh sağlığı açısından zorunluluğunu bir eğitim ve araştırma hastanesinden alınacak resmî sağlık kurulu raporuyla belgelemesi şarttır.”*

Cinsiyet değiştirmenin şartları TMK'da belirlenmiş, bu şartları düzenleyen 40. maddede cinsiyet değiştiren bir kimsenin evlenemeyeceği hükmüne yer verilmemiştir. Bir kimse cinsiyetini değiştirdikten sonra artık karşı cinsiyetten biriyle evlenebilir. Yapılan bu evlilik yok hükmünde olmaz, geçerli bir evliliğin hüküm ve sonuçlarını doğurur¹⁵⁵.

Cinsiyet değiştiren kişinin bunu evleneceği kişiye açıklamaması yaptığı evliliğin yokluğu sonucunu doğurmaz. Ancak cinsiyet değişikliğinin diğer eşten saklanmış olması aşağıda ayrıca incelenecek olan¹⁵⁶ irade bozukluğu sebebiyle nisbî butlan davasının açılmasına yol açabilir¹⁵⁷.

TMK. m. 40/II uyarınca: *“Verilen izne bağlı olarak amaç ve tıbbî yöntemlere uygun bir cinsiyet değiştirme ameliyatı gerçekleştirildiğinin resmî sağlık kurulu*

¹⁵⁵ İKİZLER, s. 104, Ayrıca İKİZLER'e göre cinsiyet değiştiren kişilerin üreme yeteneğinden yoksun olması evlenemeyecekleri anlamına gelmez. Zira evlenme için cinsel iktidarın varlığı yahut üreme yeteneği kurucu bir unsur değildir; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 65.

¹⁵⁶ Bkz. a.ş.a. §5., III., 2.

¹⁵⁷ İKİZLER, s. 104.

raporuyla doğrulanması hâlinde, mahkemece nüfus sicilinde gerekli düzeltmenin yapılmasına karar verilir.” Cinsiyet değiştiren kişi nüfus sicilinde gerekli düzeltme yapılmadan evlenme başvurusunda bulunduğu başvurusu reddedilir. Gerekli düzeltme yapılmadan bir şekilde evlenilmesi halinde ise söz konusu evliliğin aynı cinsiyetteki kişiler arasında gerçekleştirilen evlilikle bir tutulmaması gerektiği, bu durumda evliliği yokluk yaptırımına tabi tutmak yerine nüfus kaydının düzeltilmesi yoluna başvurulması gerektiği savunulmaktadır¹⁵⁸.

b. Evlendikten Sonra Cinsiyet Değiştirilmesi

Cinsiyet değiştirilmesine ilişkin şartlar TMK m. 40'ta düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre evli kişiler cinsiyet değişikliği ameliyatı olamazlar. Kanuni düzenleme bu olmakla birlikte bu düzenlemeye uyulmadan yapılan cinsiyet değişikliklerinin kişilerin mevcut evliliği üzerindeki etkisi, tartışılması gereken bir konudur.

Cinsiyet değişikliği ile ilgili ilk düzenleme eMK'ya 1988 yılında eklenen bir hükümlerle yapılmıştır¹⁵⁹. Söz konusu hükümlerde cinsiyet değiştirmenin şartlarına yer verilmemiş, yalnızca cinsiyet değişikliğinin sağlık kurulu raporu ile belgelendirilmesi halinde nüfus sicilinde gerekli düzeltmenin yapılacağı düzenlenmişti. Ayrıca cinsiyet değiştirecek kişilerin evli olmaması şartı aranmamaktaydı¹⁶⁰. Kişinin evli olmamasını

¹⁵⁸ İKİZLER, s. 106.

¹⁵⁹ eMK'ya 04.05.1988 tarihinde eklenen 29/II fıkra şu şekildedir: “Doğumdan sonra meydana gelen cinsiyet değişikliğinin asgari sağlık kurulu raporu ile belgelendirilmesi halinde nüfus sicilinde gerekli düzeltme yapılır. Bu konuda açılacak davalarda cinsiyeti değiştirilen kişi evli ise, eşe de husumet yöneltilir ve aynı mahkeme, varsa ortak çocukların velayetinin kime verileceğini de tayin eder, cinsiyet değişikliği kararının kesinleştiği tarihte, evlilik kendiliğinden son bulur.” (Erişim: <https://www.mevzuat.gov.tr> , 03.07.2022).

¹⁶⁰ Söz konusu hüküm cinsiyet değişikliğine bir şart getirmemesi, aynı zamanda cinsiyet değişikliğine mevzuatlarında yer veren hiçbir ülkede evli olan kişilere cinsiyet değiştirme hakkı tanınmamış olmasına rağmen ülkemizde evli kişilerin cinsiyetlerini değiştirebileceklerine dair bir düzenleme

cinsiyet değiştirmenin şartı olarak aramayan eMK'da, bir kimsenin cinsiyetini değiştirdiğinin mahkemece kabul edilmesi halinde evliliğin kendiliğinden sona ereceği düzenlenmekteydi.

TMK, cinsiyet değiştirecek kişilerin evli olmaması gerektiğini düzenlemiştir. Kanunumuza göre evli kişiler cinsiyetlerini değiştiremeyeceklerinden evlendikten sonraki cinsiyet değişikliğinin kanuni bir düzenlemesi de bulunmamaktadır¹⁶¹.

Evli bir kimsenin hukuka aykırı bir şekilde cinsiyet değiştirmiş olması durumunda evliliğin akıbetinin ne olacağı öğretide tartışmalıdır. ÖZTAN'a göre kanunda ayrıca bir düzenleme bulunmadığı için evlendikten sonra cinsiyet değiştirilmesi halinde bu evlilik ancak boşanma davasıyla sona erdirilebilir. Zira evlilik, taraflar evlenme sırasında aynı cinsiyette olmadıklarından yokluk yaptırımına, butlan sebepleri de kanunda sınırlı sayıda düzenlendiğinden butlan yaptırımına tabi tutulamaz. Ayrıca yazara göre kanunda evlendikten sonra cinsiyet değişikliğinin evlenmeyi mutlak butlanla hükümsüz kılacağı dzenlenmelidir¹⁶². Ancak aşağıda ayrıntılı olarak inceleneceği zere¹⁶³ evlenmenin hkmszliğne yol açan sebeplerin evlenme sırasında var olması gerektiğinden, evlendikten sonra eşlerden birinin cinsiyet değiştirmesinin kanunda mutlak butlan sebebi olarak düzenlenmesinin butlan kavramına uygun olmayacağı kanaatindeyiz.

Öğretide bir görüş, evli bir kimsenin cinsiyet değiştirmesi durumunu aynı cinsiyetteki kişilerin evlenmesinin mümkün olmaması ile ilişkilendirerek, bu durumun kamu düzeni ve ahlaka aykırı olacağını, bu sebeple evliliklerinin yok hükümünde sayılması

olması sebebiyle eleştirilmiştir. Eleştiriler için bkz. SAğLAM, İpek, "Türk Medeni Kanunu Madde 40 zerine Bir Değerlendirme", EBYÜHFD, Y. 2004, C. 8, S. 3 – 4, s. 455 – 469, (Erişim: <https://hukukdergi.ebyu.edu.tr>, 03.07.2022), s. 457.

¹⁶¹ İKİZLER, s. 107.

¹⁶² ÖZTAN, s. 573.

¹⁶³ Bkz. aşa. ř5., II., B.

gerektiğini savunmaktadır¹⁶⁴. Ancak yokluk yaptırımını bir sözleşmenin kurucu unsurlarının bulunmaması durumunda uygulanabilecek bir yaptırım olup kanaatimizce farklı cinsiyetteki kişilerce gerçekleştirilen ve diğer kurucu unsurları da evlenme sırasında bulunan bir evlilik sözleşmesinin sonradan eşlerden birinin cinsiyet değiştirmesi sebebiyle yok sayılmaması gerekir. Bir hukuki işlemin yokluk yaptırımına tabi tutulabilmesi için sözleşmenin kurulduğu anda kurucu unsurları taşımaması gerekmektedir¹⁶⁵.

Öğretide bir görüşe göre evlenmeden sonra eşlerden birinin cinsiyet değiştirmesi halinde ileriye etkili bir yokluk vardır. Cinsiyet değişikliği anından itibaren evlilik kendine özgü bir yokluk yaptırımına tabi tutulmalı ve bu andan itibaren yok hükmünde kabul edilmelidir¹⁶⁶.

Türk hukukunda aynı cinsiyetteki kişilerin evlenmesi kamu düzeni ve ahlaka aykırı olarak kabul edilir. Ancak bir kimsenin evliyken cinsiyet değiştirmesinin yaptırımını mevzuatımızda yer almamaktadır¹⁶⁷. eMK’da bu konu yaptırıma bağlanmış ve evli iken cinsiyet değiştiren kimsenin evliliğinin kendiliğinden sona ereceği düzenlenmiştir. Kanaatimizce bu konuda kanuni bir düzenleme yapılarak evli iken cinsiyet değiştiren kimsenin evliliğinin sona ereceği düzenlenmelidir. Bu düzenleme eMK’da olduğu gibi

¹⁶⁴ **DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ**, s. 72; **İKİZLER**, s. 108; **SERT**, s. 265.

¹⁶⁵ Aynı yönde görüş için bkz. **ERDEM**, s. 73; **SERT**, s. 266.

¹⁶⁶ **DOĞU**, s. 882.

¹⁶⁷ **KILIÇOĞLU**, kanunda evli iken cinsiyet değiştirmenin bir yaptırımını bulunmadığından bu durumda kişilerin ancak onur kırıcı davranış sebebiyle boşanma davası açma yoluna gidebileceklerini savunmaktadır, **KILIÇOĞLU**, s. 59.

evliliğin kendiliğinden sona ereceği¹⁶⁸ yahut hâkimin cinsiyet değişikliğine karar verirken evlenmenin sona ermesine de karar vermesi¹⁶⁹ şeklinde olabilir.

B. Evlenmenin Evlendirme Memuru Önünde Yapılmaması

Evlenme, maddi ve şekli şartları anlatılırken de ayrıntılı olarak incelendiği üzere sıkı şekil şartlarına tabi tutulmuş bir hukuki işlemdir. Evlenme töreninin şeklini düzenleyen TMK m. 142 değerlendirildiğinde evlenmenin evlendirme memuru önünde yapılmasının evlenmenin kurucu bir unsuru olduğu görülmektedir¹⁷⁰ bu nedenle evlendirme memuru önünde yapılmayan evlilikler yok hükmündedir.

Evlendirme memurunun kim olduğu TMK m. 134/II’te düzenlenmiştir. “*Evlendirme memuru, belediye bulunan yerlerde belediye başkanı veya bu işle görevlendireceği memur, köylerde muhtardır.*” Ayrıca Nüfus Hizmetleri Kanunu¹⁷¹ (NHK) m. 22/II’ye göre İçişleri Bakanlığı, evlendirme memurluğu yetki ve görevini il nüfus ve vatandaşlık müdürlüklerine, nüfus müdürlüklerine ve dış temsilciliklere, il ve ilçe müftülüklerine¹⁷² verebilir. Türk vatandaşlarının yabancı ülkelerde evlenmesi

¹⁶⁸ AKINTÜRK/ATEŞ, s. 201; GENÇCAN, s. 364; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 65.

¹⁶⁹ SAVAŞ, s. 131; FEYZİOĞLU’na göre evlendikten sonra cinsiyet değiştirilmesi halinde savcının evlilik kayıtlarını iptal ettirmesi gerekmektedir, FEYZİOĞLU, s. 105; İKİZLER’e göre hâkimin cinsiyet değişikliği ile birlikte evlenmenin sona ermesine karar vermesi, hâkimin evliliğin sona ermesinin sonuçlarını düzenlemesine de olanak tanıyacaktır, İKİZLER, s. 112; MORTAŞ, s. 597; SERT, s. 266.

¹⁷⁰ “Evlenme akdinin geçerli olarak meydana gelmesi için evlenecek kişilerin yetkili evlendirme memuru önünde bu amaca uygun irade beyanında bulunmaları zorunludur. Bu husus evlenmenin kurucu unsurudur.” Yargıtay 2. HD, E. 2012/15541, K. 2013/13594, T. 14.05.2013, (Erişim: <https://www.lexpera.com.tr/>, 12.07.2022).

¹⁷¹ RG. 29.04.2006, S. 26153.

¹⁷² NHK m. 22/II’ye 19.10.2017 tarihli ve 7039 sayılı kanunla il ve ilçe müftülüklerine de evlendirme memurluğu görevinin verilebileceği eklenmiştir. (Erişim: <https://www.mevzuat.gov.tr/>, 12.07.2022)

durumunda evlendirme memuru o ülkedeki Türk konsolosları ve başkonsoloslarıdır. Fahri konsolosların evlendirme yetkisi yoktur¹⁷³.

Mevzuatta evlendirme memurunun kim olduğu açıkça düzenlenmiştir. Evlendirme memuru sıfatını taşımayan kimselerin evlenmeyi gerçekleştirebilmesi mümkün değildir. İmamın kıydığı ve “*imam nikahı*” olarak adlandırılan nikahın da bu sebeple hukukumuzda geçerli bir evlenme olarak addedilmesi mümkün değildir. Ayrıca memur olsa dahi kaymakam, vali gibi kişilerin evlendirme memuru sayılabileceği düzenlenmediği için onların gerçekleştirdiği evlenmeler de yok hükmünde olacaktır¹⁷⁴.

Evlendirmeye yetkisi olmadığı halde evlendirme memuru gibi davranan bir kimsenin önünde yapılan evlenmelerin akıbetinin ne olacağı ile ilgili öğretilerde farklı görüşler bulunmaktadır.

Öğretilerde bir görüşe göre¹⁷⁵ evlendirmeye yetkisi olmadığı halde evlendirme memuru gibi davranan bir kimsenin önünde yapılan evlilikler evlenecek kişilerin iyiniyetli olması durumunda hukuken geçerlidir. Evlenecek kişiler, evlendirme memuru gibi davranan kişinin aslında evlendirme memuru olmadığını bilmiyor veya bilemeyecek durumda iseler bu durumda evlenme yokluk yaptırımına tabi tutulmamalıdır. Öğretilerde savunulan bir diğer görüşe göre¹⁷⁶ evlendirme memuru gibi davranan kimsenin önünde yapılan evlenme, kütüğe tescil edilmişse geçerli, tescil edilmemişse yok hükmünde sayılmalıdır¹⁷⁷. Kanaatimizce tarafların iyiniyetinin korunması yönündeki ilk görüş daha

¹⁷³ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 64.

¹⁷⁴ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 78; FEYZİOĞLU, s. 106; ZEVKLİLER/ ACABEY/ GÖKYAYLA, s. 874.

¹⁷⁵ AKINTÜRK/ATEŞ, s. 205; DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 78; ÖZTAN, s. 575.

¹⁷⁶ HATEMİ, Hüseyin, Aile Hukuku, İstanbul, 2021, s. 40.

¹⁷⁷ “Bu görüşe göre evlenme sözleşmesine resmiyet veren kimsenin emekliye ayrılmış bir evlendirme memuru, başka bir memur, hattâ bir sahtekâr olması hâlinde, ‘evlendirme memuru gibi davranan kimse’nin yarattığı hukukî görünüşe güvenmenin haklı olup olmadığına ve bu konuda yetkili kamu

isabetlidir. Ancak iyiniyeti düzenleyen TMK m. 3'e göre asıl olanın iyiniyetin varlığı olduğunun kabul edilebilmesinin ilk şartı öncelikle kanunun iyiniyete bir sonuç bağlamasıdır. Kanunda açıkça bir düzenleme bulunmadığı için yetkisi olmadığı halde evlendirme memuru gibi davranan bir kimsenin önünde yapılan evlenmenin geçerli sayılması, tarafların iyiniyetli olup olmamasına bağlanamayacaktır. Tarafların iyiniyetine hukuki bir sonuç bağlanabilmesi için öncelikle kanunda bir düzenleme yapılmalıdır¹⁷⁸.

Evlendirme memurlarının yetkileri EY m. 9'da büyükşehir belediye başkanları için büyükşehir belediyesi sınırları, diğer belediye başkanları, görevlendirdikleri memurlar ve müftüler için il, ilçe ve belediye ve köy sınırları, muhtarlar için köy sınırları olarak belirlenmiştir. Ayrıca aynı maddenin ikinci fıkrasında nüfus memurlarına birden fazla köy, kasaba veya bütün bir ilçede evlendirme memurluğu görevi verilebileceği düzenlenmiştir.

Evlenmenin evlendirme memuru önünde yapılması evlenmenin kurucu unsuru olduğuna göre evlendirme memurunun yer bakımından yetkili olmadığı bir evlenmeyi gerçekleştirmesi durumunda evlenmenin geçerliliğinin ne olacağı üzerinde durulması gereken bir konudur.

Yargıtay 2. HD., 1975 tarihli bir içtihadında evlendirme memurunun yer bakımından yetkili olduğu sınırların dışında bir evlenme işlemi gerçekleştirmesi halinde bu evlenmenin yok sayılacağına karar vermiştir¹⁷⁹. Yargıtay'ın bir başka kararında ise evlenme memurunun yetkisiz olmasının idare hukuku alanında yaratacağı sonuç ile

makamlarının da, bu hukukî görünüşün ortaya çıkmasında etkin olup olmadığına bakılmalıdır.”,

ÖZTAN, s. 575.

¹⁷⁸ **ÇELİK**, s. 71; **İKİZLER**, s. 123 – 125.

¹⁷⁹ “Evlendirme memurunun idarî görev sınırı dışına çıkarak bir evlendirme işlemi yapması halinde o yer evlendirme memurunun görevini gaspetmiş, (kanunsuz olarak elinden almış) olacağı için, yaptığı nikah yok sayılır. Eski bir deyişle böyle bir nikah sözleşmesi keenkemyekündür.” Yargıtay 2. HD., E. 1975/4528, K. 1975/5246, T. 09.06.1975 (Erişim: <https://www.lexpera.com.tr/>, 12.07.2022).

medeni hukuk alanında yaratacağı sonucun birbirinden ayrılması gerektiği vurgulanarak evlendirme memurunun yer bakımından yetkisiz olduğu hallerde tarafların iyiniyetinin korunmasına, bunun bir geçersizlik sebebi sayılmamasına hükmedilmiştir¹⁸⁰.

Yargıtay, kararlar arasındaki bu çelişkiyi 1985 tarihli bir İBK ile gidermiş bulunmaktadır. 13.01.1985 tarihli İBK uyarınca evlendirme memurunun kanuna uygun davrandığı inancıyla görev alanı dışında yaptığı evlendirmeler geçerlidir¹⁸¹. Bu durumda evlendirme memurunun “*kanuna uygun davrandığı inancı*”nı nasıl değerlendirmek gerektiği sorunu ortaya çıkmaktadır¹⁸². Bir evlendirme memuru yer bakımından yetkisiz olduğunu bilmekte ancak buna rağmen bu evlenmeyi gerçekleştirmekteyse bu durumda evlilik yok mu sayılmalıdır, yoksa evlenecek kişilerin iyiniyetli olması yeterli görülmeli ve tarafların evliliği geçerli mi sayılmalıdır? Kanaatimizce burada evlendirme memuru sıfatını haiz ancak yer bakımından yetkisiz bir kişinin gerçekleştirdiği evliliğin geçerli sayılması uygun olacaktır¹⁸³. Ancak evlendirmeye yetkisi olmadığı halde evlendirme memuru gibi davranan bir kimsenin önünde yapılan evlilikleri incelerken de belirttiğimiz üzere bu konuda kanuni bir düzenleme yapılması gerektiği görüşünderiz.

¹⁸⁰ Yargıtay 2. HD., E. 1983/4486, K. 1983/4873, T. 30.05.1983 (Erişim: <https://www.lexpera.com.tr/>, 12.07.2022).

¹⁸¹ “*Bütün kurallarına uygun hareket edildiği inancı içinde köy muhtarı huzurunda yapılan evlenme akitlerinin, muhtarın görev alanı dışında yapılmış olsa bile geçerli sayılacağına, 13.12.1985 gününde üçte ikiyi geçen çoğunlukla karar verildi.*” Yargıtay İBBGK, E. 1985/4, K. 1985/9, T. 13.01.1985, (Erişim: <http://www.turkhukusitesi.com/>, 21.01.2022).

¹⁸² Kararın karşı oy yazısında “*Oysa, müzakere ve oylama sonuçlarına göre, kararın özet ve sonuç kısmının yukarıda açıklanan biçim ve içerikte olması ve gerekçede, sorunun iyi veya kötü niyete göre çözülmesi anlamına gelecek sözcüklere ve anlatım yöntemine yer verilmemesi gerekirdi.*” denilmiştir. (Erişim: <http://www.turkhukusitesi.com/>, 21.01.2022) karşı oy yazısının bu kısmı kanaatimizce haklıdır.

¹⁸³ Aynı yönde görüş için bkz. **FEYZİOĞLU**, s. 109; **ZEVKLİLER/ACABEY/GÖKYAYLA**, s. 876.

C. Taraflardan Birinin Evlenme Sırasında İrade Beyanını Açıklamamış Olması veya Beyan Uyumsuzluğu

1. Genel Olarak

Evlenme, hukuki niteliği itibarıyla bir medeni hukuk sözleşmesidir. Sözleşmeler, tarafların birbirine uygun irade beyanıyla kurulurlar. Evlenmenin kurucu unsurlarından biri de tarafların evlendirme memuru önünde aynı anda evlenme yönünde birbirine uygun irade beyanlarını açıklamasıdır. Tarafların aynı anda evlendirme memuru önünde bulunmaması, taraflardan birinin beyanını açıklamaması ve tarafların beyan uyumsuzluğu evlenmenin yokluk yaptırımına tabi tutulmasına yol açar¹⁸⁴.

2. Evlenme Sırasında Tarafların Aynı Anda Evlendirme Memurunun Önünde Bulunmaması

Evlenecek kişilerin irade beyanı sözlü bir şekilde ve aynı anda açıklanmalıdır. Evlenme sırasında tarafların aynı anda evlendirme memurunun önünde bulunmaması halinde evlenmenin yok hükmünde olacağı Yargıtay kararlarına da yansımıştır¹⁸⁵.

Evlenme, kişiye sıkı sıkıya bağlı haklardandır ve evlenecek kişilerin iradelerini bizzat açıklamaları gerekmektedir¹⁸⁶. Evlenecek kişilerin evlendirme başvurusunda bizzat bulunmalarının zorunlu olmaması ile evlenme anında bizzat bulunma zorunlulukları birbirine karıştırılmamalıdır. Evlenmenin vekaletle yapılamayacağı EY m. 27/III'te düzenlenmektedir.

¹⁸⁴ **FEYZİOĞLU**, s. 110; **ZEVKLİLER/ ACABEY/ GÖKYAYLA**, s. 872.

¹⁸⁵ Yargıtay 2. HD., E. 1983/8456, K. 1983/8390, T. 09.11.1983, (Erişim **ÇELİK**, s. 79, dn. 97.), Yargıtay 18. HD., E. 2013/14731, K. 2014/1071, T. 23.01.2014 (Erişim: <https://www.lexpera.com.tr/>, 12.07.2022), Yargıtay 2. HD., E. 1986/8684, K. 1986/9357, T. 27.10.1986, (Erişim: <https://www.lexpera.com.tr/>, 12.07.2022).

¹⁸⁶ **ZEVKLİLER/ ACABEY/ GÖKYAYLA**, s. 872.

On yedi yaşını doldurmuş kişilerin evlenebilmesi için yasal temsilcilerinin izni gerekir. Ancak yasal temsilci yalnızca izni verecek kişidir, evlenme sırasında irade beyanında bulunacak kişi yine de kişinin bizzat kendisi olmalıdır. Yasal temsilcinin evlenme sırasında velayeti veya vesayeti altındaki küçüğün yerine geçerek irade beyanında bulunması halinde evlenme yok hükmünde olur¹⁸⁷.

3. Taraflardan Birinin Beyanını Açıklamaması veya Tarafların Beyanları Arasında Uyumsuzluk Olması

Evlenmenin geçerli olarak kurulabilmesi için tarafların olumlu iradeleri bulunmalıdır. Bu irade açıklamaları kural olarak sözlü şekilde olmalıdır. Ancak taraflardan birinin veya her ikisinin de sağır veya dilsiz olması halinde irade açıklamasının nasıl olacağı Evlendirme Yönetmeliği'nde düzenlenmiştir¹⁸⁸.

Evlenecek kişiler tören esnasında herhangi bir irade açıklamasında bulunmazlarsa yahut irade açıklamaları birbirine uygun değilse bu evlenme yok hükmünde olur¹⁸⁹.

III. Evlenmenin Yokluğunun Sonuçları

Yokluk, hukuki işlemin kurucu unsurlarında bir eksiklik bulunması halidir. Evlenmenin kurucu unsurlarının yokluğu halinde ise evlenme baştan itibaren hiç doğmamış ve hiçbir hukuki sonuç doğurmamış sayılır¹⁹⁰.

¹⁸⁷ ÇELİK, s. 81.

¹⁸⁸ EY m. 27/V: “Sağır ve dilsizler işaretle cevap verebilirler. Evlendirme memuru lüzum görürse, işaretlerden anlayan bir kişinin aracılığını daha önceden isteyebilir. Bu durumda taraflar aracı bulundurmak zorundadırlar. Sağır ve dilsizler okuma yazma biliyorlarsa, beyanları yazılı olarak kabul edilir.”

¹⁸⁹ ÇELİK, s. 83.

¹⁹⁰ BERKİ, yabancı uyruklu biriyle bir Türkün gerçekleştirdiği evliliğin yok hükmünde sayılması halinde bu evlenmenin hiçbir hukuki hüküm ve sonuç doğurmayacağını, bu sebeple yabancıya da Türk vatandaşlığını kazanamayacağını belirtmiştir. BERKİ, Osman Fazıl, “Türk Hukukunda Evlenmenin

Yok hükmündeki bir evliliğin hüküm ve sonuç doğurması mümkün olmadığından evlenmenin yokluğuna karar verilmesi için ayrıca bir dava açılmaz. Evlenmenin yokluğu konusunda ihtilaf bulunması halinde evlenmenin yokluğunun tespiti için bir dava açılması mümkündür. Ayrıca örneğin bir boşanma davasında hâkim tarafından evlenmenin kurucu unsurlarında bir eksiklik görülmesi halinde yokluk hâkim tarafından re'sen dikkate alınır ve boşanmaya değil yokluğun tespitine karar verilir¹⁹¹.

Evlenmenin yokluğunun tespiti halinde evlenme tespit tarihinden itibaren değil baştan itibaren yok hükmündedir¹⁹².

Evlenmenin yokluğunun söz konusu olduğu hallerde tarafların iyiniyetli olması sonucu değiştirmez. Tarafların evlenmenin kurucu unsurlarında bir eksiklik olduğunu bilmemesi yahut bilebilecek durumda olmaması durumunda dahi evlenme baştan itibaren yok hükmündedir zira kanun burada tarafların iyiniyetine bir hukuki sonuç bağlamamıştır¹⁹³.

Yok hükmünde olan bir evliliğin sonradan geçerli hale getirilmesi mümkün değildir. Bu evlenmenin nüfus siciline kaydedilmiş olması halinde ise her ilgili her zaman dava açarak yokluğun tespitine karar verilmesini isteyebilir¹⁹⁴.

Tabiiyete Tesiri", AÜHFD, Y. 1946, C. 3, S.1, s. 46 – 61, (Erişim <https://dergipark.org.tr/> 15.05.2022), s. 54; ZEVKLİLER/ ACABEY/ GÖKYAYLA, s. 870.

¹⁹¹ AKKURT, Butlan, s.17; DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 79; KAYIHAN/ÜNLÜTEPE, s. 163; OĞUZMAN/DURAL, s. 89.

¹⁹² DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 95.

¹⁹³ Yargıtay HGK, E. 1975/2-1065, K. 1976/2578, T. 29.09.1976 (Erişim: <https://legalbank.net/>, 29.03.2022); Yargıtay 2. HD, E. 2007/4951, K. 2008/2337, T. 26.02.2008, (Erişim: GENÇCAN, s. 372).

¹⁹⁴ AKINTÜRK/ATEŞ, s. 207; DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 79; FEYZİOĞLU, s. 112; KAYIHAN/ÜNLÜTEPE, s. 163.

IV. Evlenmenin Yokluğunun Türk Borçlar Kanunu Kapsamındaki Sözleşmelerin Yokluğu ile Karşılaştırılması

Yokluk genel anlamda aile hukuku ile borçlar hukukunda birbirinden farklı sonuçlar doğurmamaktadır. Yokluk, bir hukuki işlemin kurucu unsurlarını taşınamaması sebebiyle hiç gerçekleşmemiş sayılmasıdır ki evlenmenin yokluğu da TBK'da düzenlenen bir sözleşmenin yokluğu ile aynı sonucu doğurur. Evlenmenin yokluğu halinde tarafların bu konuda bir dava açmasına gerek kalmaz, evlilik hiç kurulmamıştır. Ancak tespit davasının açılması mümkündür. Sözleşmelerin yokluğu halinde de tarafların bir dava açmasına gerek yoktur, sözleşme hukuk düzeninde hiç var olmamıştır¹⁹⁵.

Tarafların karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanlarının bulunmaması sözleşmelerin yokluğu sonucunu doğururken; tarafların aynı cinsiyette olması, evlenmenin evlendirme memuru önünde yapılmaması ve taraflardan birinin evlenme sırasında irade beyanını açıklamaması ya da beyan uyumsuzluğu evlenmenin yokluğu sonucunu doğurur. Her ikisinde de kurucu unsurların eksikliği söz konusudur. Aile hukukunda evlenmenin yokluğuna yol açabilecek sebeplerin borçlar hukukundaki sözleşmelerin yokluğuna kıyasla daha geniş olmasının sebebi ise evlenmenin aile hukukuna özgü bir sözleşme olmasıdır¹⁹⁶.

¹⁹⁵ İKİZLER, s. 27.

¹⁹⁶ ÇELİK, s. 23.

§5. EVLENMENİN HÜKÜMSÜZLÜĞÜ VE EVLENMENİN HÜKÜMSÜZLÜĞÜNE YOL AÇABİLECEK SEBEPLER

I. Evlenmenin Hükümsüzlüğünün Tanımı ve Özellikleri

A. Evlenmenin Hükümsüzlüğünün Tanımı

Kurucu unsurları taşıyan bir evlenmenin kanunda belirtilen geçerlilik unsurlarında ya da tarafların iradelerinde sakatlık bulunduğu gerekçesiyle mahkemeye hükümsüz kılınması “*evlenmenin hükümsüzlüğü*” olarak adlandırılır. Evlenmenin hükümsüzlüğü halinde mahkeme tarafından bir butlan kararı verilir ve evlenme, butlan kararının kesinleştiği tarihten itibaren hükümsüzdür¹⁹⁷.

Türk Borçlar Kanunu’ndaki sadeleştirme çalışmalarından sonra mülga Borçlar Kanunu’nda yer alan “*mutlak butlan*” ve “*nisbî butlan*” terimleri yerini “*kesin hükümsüzlük*” ve “*iptal edilebilirlik*” terimlerine bırakmıştır. Ancak kanun koyucu aynı değişiklikleri Türk Medeni Kanunu’nda yapmamış, evlenmenin hükümsüzlüğü konusunda “*mutlak butlan*” ve “*nisbî butlan*” terimleri kanundaki varlıklarını korumuştur. Bu bir bakıma mutlak butlan ve nisbî butlan terimlerinin evlenmenin hükümsüzlüğüne özgülenmesini sağlamıştır¹⁹⁸. Bu sebeple çalışmamızın devamında kanuna paralel olarak mutlak butlan ve nisbî butlan terimleri kullanılacaktır.

¹⁹⁷ AKINTÜRK/ATEŞ, s. 208; “*Kısaca, evlenmenin butlanı, geçersiz olarak kurulmuş olan bir evlenmenin mahkeme kararıyla sona erdirilmesidir.*”, DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 80.

¹⁹⁸ HATEMİ, s.67; İKİZLER, s. 26 – 27; KILIÇOĞLU, s. 61.

B. Evlenmenin Hükümsüzlüğünün Özellikleri

1. Evlenmenin Hükümsüzlüğüne Yol Açabilecek Sebepler Kanunda Sınırlı Sayıda Düzenlenmiştir

Evlenmenin hükümsüzlüğüne yol açabilecek sebepler Türk Medeni Kanunu'nun İkinci Kitabı olan Aile Hukuku kitabının birinci kısmının birinci bölümünün dördüncü ayrımında “*batıl olan evlenmeler*” başlığı altında mutlak butlan ve nisbî butlan olarak ikiye ayrılarak düzenlenmektedir.

Mutlak butlana yol açabilecek sebepler TMK m. 145'te, nisbî butlana yol açabilecek sebepler TMK m. 148 ila 153'te düzenlenmiştir. Kanunda sayılan sebepler dışındaki sebepler evlenmenin hükümsüzlüğüne yol açmaz¹⁹⁹.

2. Butlan Kararı Mahkeme Tarafından Verilir

Evlenmenin kurucu unsurlarında bir eksiklik olması durumunda evlenme yokluk yaptırımına tabidir. Evlenmenin yokluğuna karar verilmesi için ayrıca bir dava açılmasına gerek yoktur, evlenme kendiliğinden ve kurulduğu andan itibaren yok hükmündedir. Ancak kanunda sayılı sebeplerin bulunması halinde evlenmenin hükümsüz olduğuna mahkemece karar verilmelidir²⁰⁰.

Batıl bir evliliğin ancak hâkim kararıyla sona ereceği TMK m. 156'da düzenlenmiştir.

¹⁹⁹ ÖZTAN, s. 577.

²⁰⁰ ZEVLİLİLER/ACABEY/GÖKYAYLA, s. 877.

3. Butlan Kararı Verilinceye Kadar Evlilik, Geçerli Bir Evliliğin Tüm Hüküm ve Sonuçlarını Doğurur

Mahkeme tarafından verilen butlan kararı ileriye etkili hüküm ve sonuç doğurmaktadır. Başka bir deyişle evlenme, butlan kararı kesinleşene kadar geçerli bir evliliğin bütün hüküm ve sonuçlarını doğurur²⁰¹.

Butlan kararının ileriye etkili olmasında eşlerin iyiniyetli olup olmasının bir etkisi yoktur. Kanun koyucunun hükümsüzlüğü böyle düzenlemesi aileye verdiği değerden kaynaklanmaktadır, zira aile bir toplumun temel taşıdır, evlenmenin baştan itibaren hükümsüz sayılması onarılması zor zararlara sebebiyet verebilir. Hükümsüz bir evlilikten doğan çocuklar evlilik içinde doğmuş sayılır ve çocuğun soybağı buna göre belirlenir²⁰².

II. Mutlak Butlan

A. Mutlak Butlan Kavramı

Evlenme, niteliği gereği devlet müdahalesine en açık sözleşme türlerinden biridir. Evlenmenin şartları da kanun koyucu tarafından kamu düzenini korumak amacıyla ayrıca hükme bağlanmıştır. Kamu düzeninin korunması amacıyla hükme bağlanan bu şartlara aykırılık mutlak butlan sebebidir. Mutlak butlana yol açabilecek sebepler TMK m. 145'te düzenlenmekte ve kesin evlenme engelleri ile örtüşmektedir. Kesin evlenme engellerine aykırılığın yaptırımını mutlak butlandır²⁰³.

Mutlak butlan sebepleri, taraflardan birinin evlenme sırasında mevcut bir evliliğinin bulunması, evlenme sırasında ayırt etme gücünden sürekli yoksunluk,

²⁰¹ KILIÇOĞLU, s. 78; ÖZTAN, s. 577; ZEVKLİLER/ ACABEY/ GÖKYAYLA, s. 876..

²⁰² ÇELİK, s. 103; ÖZTAN, Bilge, "Batıl Evlenmelerde Eşlerin Durumu", AÜHFD, Y. 1969, C. 26, S. 1, s. 193 – 215, (Erişim: <https://dergipark.org.tr/> , 18.03.2021), (ÖZTAN, Batıl Evlenmeler), s. 199.

²⁰³ ÖZTAN, s. 578; ZEVKLİLER/ACABEY/GÖKYAYLA, s. 883.

evlenmeye engel olacak derecede akıl hastalığı ve hısımlıktır. Çalışmamızın devamında bu sebepler ayrıntılı olarak incelenecektir.

B. Mutlak Butlana Yol Açabilecek Sebepler

1. Taraflardan Birinin Evlenme Sırasında Mevcut Bir Evliliğinin Bulunması

Evlenmenin monogam niteliği gereği taraflardan birinin evlenme sırasında mevcut bir evliliğinin bulunması TMK m. 130'da evlenme engeli olarak düzenlenmiştir. Bir kimsenin ikinci defa evlenebilmesi için önceki evliliğinin ölüm, gaiplik, boşanma veya butlan kararıyla ortadan kalkmış olması gerekir²⁰⁴.

Kanun, tarafların önceki evliliğini evlenme engeli olarak düzenlemiş ve ayrıca tarafların evlenmelerine engel bir halin bulunması durumunda evlendirme memurunun evlendirme başvurusunu reddedeceğini hükme bağlamıştır²⁰⁵. Ancak taraflardan birinin evli olmasına rağmen bir şekilde ikinci kez evlenmesi durumunda ikinci evlilik mutlak butlanla batıldır.

Kişinin önceki evliliği sebebiyle ikinci evliliğinin mutlak butlan yaptırımına tabi tutulması için evlenme sırasında evli olması gerekmektedir. Evlendirme başvurusu yapılırken evli olan tarafın evliliği daha sonra sona ermişse, bu evlilik hükümsüz değildir; zira bu durumda taraflardan birinin evlenme sırasında evli olduğundan söz edilemez²⁰⁶.

²⁰⁴ **BERKİ**, Şakir, “Evlenmenin Asli Şartlarından Doğan Kanun İhtilafları ve Türk Hukukundaki Tatbikatı”, AÜHFD, Y. 1951, C.8, S.1, s. 606 – 651, (Erişim: <https://dergipark.org.tr/>, 03.05.2021), (**BERKİ**, Kanun İhtilafları), s. 629; **DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ**, s. 84; **FEYZİOĞLU**, s. 116; **İKİZLER**, s. 143.

²⁰⁵ TMK m. 137/II: “Başvurunun usulüne uygun olarak yapılmadığı veya evleneceklerden birinin evlenmeye ehil olmadığı ya da evlenmeye yasal bir engel bulunduğu anlaşılırsa, evlenme başvurusu reddolunur ve durum evleneceklerle yazıyla hemen bildirilir.”

²⁰⁶ **DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ**, s. 84.

Butlan kararı kesinleşmeden bir evliliğin sona erdiğinden söz edilemeyeceği için evliliğin mutlak butlan davası devam ederken taraflardan birinin başka biriyle evlenmesi halinde ikinci evlilik mutlak butlan yaptırımına tabidir²⁰⁷.

Evlenme butlan ya da boşanma kararı ile sona erer, bu karar kesinleşir ve eşlerden biri yeniden evlendikten sonra Hukuk Muhakemeleri Kanunu²⁰⁸ (HMK) m. 375'te düzenlenen yargılamanın iadesi sebeplerinden birinin oluşması sebebiyle yargılamanın iadesi istenirse ikinci evliliğin akıbetinin ne olacağı öğretide tartışmalıdır.

Bir görüş, kanunda evlenmenin mutlak butlan yaptırımına tabi tutulabilmesi için eşlerden birinin evlenme sırasında evli olması gerektiğinden butlan ya da boşanma kararı kesinleştikten sonra evlenilmesi halinde “*evlenme sırasında evli olma*” durumunun gerçekleşmeyeceğini savunmaktadır. Bu sebeple bu görüşe göre ikinci evlilik mutlak butlan yaptırımına tabi tutulamaz²⁰⁹.

Başka bir görüşe göre ikinci evliliğin geçerli kabul edilebilmesi için ikinci evlilikteki eş iyiniyetli olmalıdır²¹⁰. İkinci evliliğin geçerli kabul edilebilmesi için ikinci evlilikteki her iki eşin de iyiniyetli olmasını aramak yoluna gidilmesi gerektiğini savunan bir görüş de bulunmaktadır. Bu görüşe göre ise yargılamanın iadesi sonucunda ilk evliliğin devam edeceği kararına varılır ve ikinci evlilikteki eşler iyiniyetli olmazsa ikinci evliliğin mutlak butlanına hükmedilebilecektir²¹¹.

Kanaatimizce TMK m. 145'te, evlenme sırasında evli bulunmak bir mutlak butlan sebebi olarak düzenlendiğinden, evlenmenin sona erdiğine dair karar kesinleştikten sonra

²⁰⁷ ÇELİK, s. 117; DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 84.

²⁰⁸ RG. 04.02.2011, S. 27836.

²⁰⁹ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 85; TEKİNAY, s. 122; TUTUMLU, Mehmet Akif, Evliliğin Butlanı Boşanma, Ayrılık Sebepleri ve Boşanmanın Hukuki Sonuçları, Ankara, 2006, s. 40.

²¹⁰ HATEMİ/SEROZAN, s. 134.

²¹¹ İKİZLER, s. 155.

eşlerin yeniden evlenmesi mümkündür. Yargılamanın iadesi ise olağanüstü bir kanun yoludur, yalnızca kesin olarak verilmiş ya da kesinleşmiş hükümlere karşı gidilebilmektedir²¹². Mahkeme kararı kesinleştiği andan itibaren ilk evlilik sona ermiştir. Buna güvenerek yeniden evlenen kişinin ikinci evliliğini yargılamanın iadesi davasının sonunda mutlak butlan yaptırımına tabi tutmak hakkaniyete aykırı olacaktır²¹³.

Taraflardan birinin evlenme sırasında mevcut bir evliliğinin bulunması hususunda ölüm karinesi ve gaiplik kararının üzerinde durulması gerekmektedir.

Ölüm karinesi TMK m. 31’de düzenlenmektedir. *“Bir kimse, ölümüne kesin gözle bakılmayı gerektiren durumlar içinde kaybolursa, cesedi bulunamamış olsa bile gerçekten ölmüş sayılır.”*. TMK m. 44’e göre o yerin en büyük mülkî amirinin emriyle kütüğe ölü kaydı düşürülür. Bu kişi karine gereği ölmüş sayılır ve ölüm sonucu meydana gelen bütün hukuki sonuçlar bu kişi hakkında da uygulanır²¹⁴.

Ölüme bağlanan hukuki sonuçlar, hakkında ölüm karinesi uygulanan kişi için de doğacağından bu kişi evliyse evliliği kendiliğinden sona erer. Bu durumda sağ kalan eşin tekrar evlenebilmesi mümkündür. Ancak hakkında ölü kaydı düşürülen kişinin yaşadığı ortaya çıkarsa ölüme bağlanan hukuki sonuçlar artık o kişiye uygulanamayacağından ilk evliliğinin devam ettiği kabul edilir. Öğretide baskın görüş, bu durumda hakkında ölü kaydı düşürülen kişinin eşinin yapmış olduğu ikinci evliliğin mutlak butlan yaptırımına tabi tutulacağı, evliliğin sona ermesi sebepleri arasında ölüm karinesinin yer almadığı yönündedir²¹⁵.

²¹² ARSLAN, Ramazan/ YILMAZ, Ejder/ TAŞPINAR AYVAZ, Sema, Medeni Usul Hukuku, Ankara, 2017, s. 624.

²¹³ ÖZTAN, s.588.

²¹⁴ AKİPEK/AKINTÜRK/ATEŞ KARAMAN, s. 251.

²¹⁵ DURAL, Mustafa/ ÖĞÜZ, Tufan, Türk Özel Hukuku, Cilt II, Kişiler Hukuku, İstanbul, 2021, s. 28; FEYZİOĞLU, s. 123.

TMK m. 32’de düzenlenen gaiplik kurumu, ölüm tehlikesi içinde kaybolan veya uzun zamandır kendisinden haber alınamayan ve ölümü hakkında kuvvetli olasılık bulunan kişiler için söz konusu olmaktadır. Bu durumda hakları ölüme bağlı olanlar mahkemeye başvurarak kişi hakkında gaiplik kararı verilmesini isteyebilir. Kanuni düzenlemedeki “*hakları bu ölüme bağlı olanlar*” ibaresinden bu kişinin eşi, çocukları, mirasçuları veya alacaklıları anlaşılmalıdır²¹⁶.

Gaiplik kararının verilmesi ile kişi evliyse, mevcut evliliği kendiliğinden son bulmaz. TMK m. 131’de, hakkında gaiplik kararı verilen kişinin eşinin evliliğinin feshine mahkemece karar verilmediği sürece yeniden evlenemeyeceği düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre sağ kalan eş gaiplik kararı ile ya da daha sonra ayrıca açacağı bir dava ile evlenmenin feshini talep etmedikçe yeniden evlenemez.

Gaiplik kararı yalnızca bir adi karine olup hakkında gaiplik kararı verilen kişinin daha sonradan ortaya çıkması mümkündür. Eğer gaibin eşi gaiplik kararı ile ya da daha sonra ayrıca açtığı bir davayla evlenmenin feshini talep etmiş ve evlenme feshedilmiş, ikinci kez evlenmişse gaibin dönmesi halinde bunun ikinci evliliğe bir etkisi olmayacak, ikinci evlilik geçerli olacaktır. Ancak evlenme feshedilmemişse gaibin dönmesi durumunda ilk evlilik devam edeceğinden ikinci evlilik mutlak butlan yaptırımına tabi tutulacaktır²¹⁷.

Türk Medeni Kanunu, hakkında ölü kaydı düşürülmüş kişinin eşinin ikinci kez evlenmesi halinde ikinci evliliğin akıbetinin ne olacağı ile ilgili bir düzenleme içermemektedir. Hakkında gaiplik kararı verilen kişinin eşine gaiplik kararı ile ya da daha sonra ayrıca açacağı bir dava ile evlenmenin feshini talep etme hakkı verildiği halde, kişinin ölmüş olma olasılığının gaipliğe göre daha kuvvetli olduğu ölüm karinesinde eş kanunen böyle bir hak tanınmaması ve evlenmenin ölüm karinesiyle sona eremeyeceği,

²¹⁶ AKİPEK/AKINTÜRK/ATEŞ KARAMAN, s. 256.

²¹⁷ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 84; FEYZİOĞLU, s. 122; VELİDEDEOĞLU, s. 72.

bu sebeple ikinci evliliğin mutlak butlan yaptırımına tabi tutulacağı yorumu bizce isabetli değildir. Kanaatimizce bu konuda kanuni bir düzenleme yapılmalıdır. Bu düzenlemenin ölüm karinesinin evliliği sona erdiren haller arasında ayrıca düzenlenmesi şeklinde olabileceği görüşündeyiz.

2. Evlenme Sırasında Ayırt Etme Gücünden Sürekli Yoksunluk

Evlenme sırasında ayırt etme gücünden sürekli yoksunluk, Türk Medeni Kanunu'nda mutlak butlana yol açabilecek sebepler arasında düzenlenmiştir. Ayırt etme gücü, bir kimsenin gerçekleştirdiği eylemlerin sebep ve sonuçlarını bilmesi ve buna göre davranma yeteneği olarak tanımlanır²¹⁸.

Ayırt etme gücünden sürekli olarak yoksunluk TMK m. 125'te bir evlenme engeli olarak öngörülmüştür. Ayırt etme gücünden yoksunluk akıl hastalığı, akıl zayıflığı gibi hallerden kaynaklanabilir. Ancak mutlak butlana sebebiyet verebilmesi için kişinin ayırt etme gücünden sürekli olarak yoksun olması gerekir. Sarhoşluk, uyuşturucu madde etkisi altında olmak gibi sebeplerle ayırt etme gücünün geçici olarak kaybedilmesi hali mutlak butlana değil aşağıda ayrıntılı olarak inceleneceği üzere²¹⁹ nisbî butlana yol açmaktadır.

Ayırt etme gücünden sürekli olarak yoksunluğun bir mutlak butlan sebebi olarak nitelendirilebilmesi için bu yoksunluğun evlenme sırasında bulunması gerekir. Evlenme gerçekleştirildikten sonra ayırt etme gücünün sürekli olarak kaybedilmesi durumu mutlak butlan sebebi değildir. Dolayısıyla mutlak butlan davasında ayırt etme gücünden sürekli olarak yoksunluğun evlenme sırasında var olduğunun ispatlanması gerekir²²⁰.

Evlenme sırasında ayırt etme gücünden sürekli olarak yoksun bulunan eşin ileride bir şekilde örneğin tedavi olarak ayırt etme gücünü yeniden kazanması halinde TMK m.

²¹⁸ AKİPEK/AKINTÜRK/ATEŞ KARAMAN, s. 288.

²¹⁹ Bkz. a.ş.a. § 5., III., B, 1.

²²⁰ ZEVLİLİLER/ ACABEY/ GÖKYAYLA, s. 886.

147/II düzenlemesi uyarınca mutlak butlan davasını yalnızca ayırt etme gücünü yeniden kazanan eş açabilecektir. Bu durumda artık mutlak butlan davası nisbî butlan davasına dönüşür ve ayırt etme gücünü sonradan kazanan eşin nisbî butlan davasını aşağıda ayrıntılı bir şekilde incelenecek olan²²¹ hak düşürücü süreler içerisinde açması gerekir²²².

3. Evlenmeye Engel Olacak Derecede Akıl Hastalığı

Evlenme engelleri incelenirken de ayrıntılı bir şekilde bahsedildiği üzere aslen tıp ve psikiyatri bilimlerinin çalışma konusu olan akıl hastalığı, bir kişinin ruhsal ve zihinsel yetilerini, duygu ve davranış durumunu, çevreyle ilişkisini bozan ve değiştiren, olumsuz etkileyen bir sağlık sorunudur²²³.

Akıl hastalığının bir evlenme engeli olarak düzenlenmesindeki amaç kamu düzenini, toplumun sağlığını ve tarafların çıkarlarını korumaktır²²⁴. Bu amaca uygun olarak düzenlenen TMK m. 133 uyarınca: “*Akıl hastaları, evlenmelerinde tıbbî sakınca bulunmadığı resmî sağlık kurulu raporuyla anlaşılmadıkça evlenemezler.*”

Akıl hastası olan bir kişi evlenmesinde tıbbî bir sakınca olmadığına dair resmi bir sağlık kurulu raporu almadan veya sahte bir raporla evlenirse bu durumda evliliği mutlak butlan yaptırımına tabi olur²²⁵. Akıl hastalığı evlenme sırasında var olmalıdır, evlendikten sonra ortaya çıkan akıl hastalığı mutlak butlan sebebi teşkil etmez²²⁶.

²²¹ Bkz. a.ş.a. § 8.,III., B.

²²² **DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ**, s. 86; **ERDEM**, s.82; **HATEMİ**, s. 72; **ÖZTAN**, s.590; **TEKİNAY**, s. 148. Aksi yönde görüş için bkz. **ZEVKLİLER/ ACABEY/ GÖKYAYLA**, s. 887.

²²³ **AKİPEK/AKINTÜRK/ATEŞ KARAMAN**, s. 290; **ERKAN/ YÜCER**, s. 491; **YAĞCIOĞLU**, s. 935.

²²⁴ **FEYZİOĞLU**, s. 126.

²²⁵ **DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ**, s. 87; **YAĞCIOĞLU**, s. 954.

²²⁶ **ÇELİK**, s. 139; **EROL**, s. 128.

Akıl hastalığının evlenmeye engel olacak derecede olması sebebiyle açılan mutlak butlan davalarında bu hastalığın evlenmeye engel olup olmayacağı mutlaka araştırılmalıdır. Yargıtay, bu husus yeterince araştırılmadan verilen ilk derece mahkemesi kararlarını bozmaktadır²²⁷.

Akıl hastası olan eşin evlendikten sonra iyileşmesi mümkündür. Bu durumda mutlak butlan davasını yalnızca akıl hastalığı iyileşen eş açabilir. Mutlak butlan davası ayırt etme gücünün sonradan kazanılmasında olduğu gibi nisbî butlan davasına dönüşür ve burada da iyileşen eşin nisbî butlan davasını kanunda öngörülen hak düşürücü süreler içerisinde açması gerekir²²⁸.

4. Eşler Arasında Evlenmeye Engel Olacak Derecede Hısımlık Bulunması

Hısımlık, evlenme engelleri incelenirken ayrıntılı olarak üzerinde durulduğu üzere kanbağı, evlenme ya da evlat edinme yoluyla kurulabilen, gerçek kişiler ile aileleri arasındaki bağa verilen isimdir²²⁹.

Eşler arasında evlenmeye engel olacak derecede hısımlık bulunması TMK m. 145'te mutlak butlan sebepleri arasında düzenlenmiştir. *“Evlenmeye engel olacak derecede hısımlık”* ise TMK'nın evlenme engellerinden hısımlığı düzenleyen 129. maddesinde açıklığa kavuşturulmuştur. Buna göre: *“üstsoy ile altsoy arasında; kardeşler arasında; amca, dayı, hala ve teyze ile yeğenleri arasında”* , *“kayın hısımlığı meydana getirmiş olan evlilik sona ermiş olsa bile, eşlerden biri ile diğerinin üstsoyu veya altsoyu arasında”* , *“evlât edinen ile evlâtlığın veya bunlardan biri ile diğerinin altsoyu ve eşi arasında”* evlenme engeli bulunmaktadır. Bu kişilerin birbirleriyle evlenmesi halinde söz konusu evlilik mutlak butlan yaptırımına tabi olacaktır.

²²⁷ Yargıtay 2. HD., E.2006/4622, K. 15125, T. 07.11.2006; Yargıtay 2. HD, E. 2009/16198, K. 2009/19768, T. 16.11.2009, (Erişim: GENÇCAN, S. 389).

²²⁸ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 87; TEKİNAY, s. 148.

²²⁹ AKİPEK/AKINTÜRK/ATEŞ KARAMAN, s. 452.

Evlenme engelleri incelenirken hısımlığın evlenme engeli oluşturması konusu üzerinde ayrıntılı olarak durulduğu için bu konuda yalnızca atıf yapmakla yetiniyoruz²³⁰.

C. Mutlak Butlanda İyiniyetin Etkisi

Hakların kazanılmasında önemli bir rol oynayan ve TMK m. 3'te düzenlenen iyiniyet, somut olayda bir hakkın kazanılmasını engelleyen bir durumun yokluğu veya hakkın kazanılmasını sağlayan bir unsurun varlığı hakkında kişide oluşan, hoş görülebilecek bir bilgisizlik ya da yanlış bilgi olarak tanımlanır²³¹. Bir hakkın iyiniyetle kazanılmasından söz edilebilmesi için kanunun iyiniyete sonuç bağlaması gerekmektedir. TMK m. 3/I'de ayrıca kanunun iyiniyete hukuki sonuç bağladığı durumlarda asıl olanın iyiniyetin varlığı olduğu düzenlenmiştir. Bu sebeple bir kimseden iyiniyetli olduğunu ispat etmesi beklenmez; o kişinin iyiniyetli olmadığını iddia eden, iddiasını ispatla yükümlüdür²³².

Mutlak butlana yol açabilecek sebepler TMK m. 145'te sınırlı sayıda sayılmaktadır. Bu sebeplerin varlığı halinde kural olarak tarafların iyiniyetli olup olmadığına bakılmaksızın evlenme mutlak butlan yaptırımına tabidir. Mutlak butlana yol açabilecek sebeplerden taraflardan birinin evlenme sırasında mevcut bir evliliğinin bulunması ile ilgili olarak TMK m. 147/III istisnai bir düzenleme yaparak iyiniyete hukuki bir sonuç bağlamıştır.

Taraflardan birinin evlenme sırasında mevcut bir evliliğinin bulunması halinde yapılan ikinci evlilik mutlak butlan yaptırımına tabidir. Bu durumda tarafların iyiniyetli olması sonucu değiştirmez. Ancak evli olduğu halde yeniden evlenen kişinin ilk evliliği

²³⁰ Bkz. yuk. §2.,I., B.,1.,a.

²³¹ **AKINTÜRK/ATEŞ**, s. 150; **EDİŐ**, Seyfullah, Medeni Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri, Ankara, 1993, s. 263.

²³² **ALTAŞ**, Hüseyin / **DÖNGÜL**, İrem Tuğçe, Medeni Hukuk Başlangıç Hükümleri (TMK. MAD. 1 – 7), Ankara, 2014, s. 323.

mutlak butlan kararı verilmeden önce bir şekilde sona ermişse, evlenme sırasında ikinci eş iyiniyetli olduğu takdirde bu evlenmenin butlanına karar verilemez²³³.

Evliyken yeniden evlenen kişinin ilk evliliğinin ölüm, boşanma ya da butlan kararı ile sona ermesi mümkündür. Bu durumda ikinci eş, evlendiği kişinin evli olduğunu bilmiyorsa ya da gerekli özeni gösterseydi bile bilemeyecek durumda ise iyiniyetli kabul edilir ve ikinci evlilik hüküm ve sonuçlarını doğurmaya devam eder, mutlak butlan yaptırımına tabi tutulmaz. TMK m. 147/III'te bu düzenlemeyle ikinci evlilikteki eşin iyiniyetini korumak ve ikinci evliliği ayakta tutmak amaçlanmaktadır²³⁴.

İkinci evlenmedeki iyiniyetli eşi koruyan Kanun hükmünde, ikinci eşin “evlenmede” iyiniyetli olması aranmaktadır²³⁵. Evliliğin devamı sırasında eşin iyiniyetinin ortadan kalkmış olması ikinci evliliğin butlanı sonucunu doğurmaz.

III. Nisbî Butlan

A. Nisbî Butlan Kavramı

Türk Medeni Kanunu'nun 148-151 ve 153. maddelerinde sınırlı sayıda düzenlenen bazı sebeplerin varlığı halinde bir evliliğin mahkeme kararı ile sona erdirilebileceği durum “*nisbî butlan*” olarak adlandırılır²³⁶. Nisbî butlana yol açabilecek sebepler Kanunda mutlak butlana yol açabilecek sebeplere göre daha ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

²³³ TMK m. 147/III : “Evliyken yeniden evlenen bir kimsenin önceki evliliği mutlak butlan kararı verilmeden önce sona ermişse ve ikinci evlenmede diğer eş iyiniyetli ise, bu evlenmenin butlanına karar verilemez.”

²³⁴ **BERKİ**, Şakir, “Türk Medeni Kanununda Evlenmede Mutlak Butlan” AÜHFD, Y. 1962, C. 19, S. 1, s. 201 – 231, (Erişim: <https://dergipark.org.tr/>, 09.11.2021), (**BERKİ**, Butlan), s. 205.

²³⁵ Yargıtay 2. HD., E. 1978/359, K. 1978/585, T. 09.02.1978, (Erişim: <http://www.ilhanhelvacidersleri.com/>, 09.09.2022).

²³⁶ **DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ**, s. 87.

Kanun koyucunun nisbî butlanı düzenleme amacı kamu düzenini korumaktan çok tarafları korumaya yöneliktir ve nisbî butlan sebepleri sadece tarafları ilgilendirmektedir. Bu sebeple nisbî butlan davası açma hakkı sadece ilgili eşe ve yasal temsilciye aittir; hâkim önüne gelen bir davada nisbî butlan sebebinin varlığını re'sen dikkate alamaz²³⁷.

B. Nisbî Butlana Yol Açabilecek Sebepler

1. Ayırt Etme Gücünden Geçici Yoksunluk

Taraflardan birinin evlenme sırasında ayırt etme gücünden geçici olarak yoksun olması bir nisbî butlan sebebi olarak TMK m. 148'de düzenlenmiştir.

Kişinin gerçekleştirdiği eylemlerin sebep ve sonuçlarını anlamlandırabilme ve buna göre davranma yeteneğini geçici olarak kaybetmesi ayırt etme gücünden geçici yoksunluk olarak tanımlanır. Sarhoşluk, uyuşturucu madde etkisi altında olmak gibi sebeplerle kişinin ayırt etme gücünü geçici olarak kaybetmesi mümkündür²³⁸.

Ayırt etme gücünden geçici yoksunluktan söz edilebilmesi için taraflardan birinin veya her ikisinin de ayırt etme gücüne evlenme sırasında sahip olmaması, daha sonra ayırt etme gücünü yeniden kazanması gerekmektedir. Evlenmeden önce ayırt etme gücünü kaybetmiş ancak evlenme sırasında ayırt etme gücüne sahip olan kimsenin Kanunun bu düzenlemesine dayanarak evlenmenin nisbî butlanını talep etme hakkı yoktur²³⁹.

Evlenme sırasında ayırt etme gücünden geçici olarak yoksun bulunan bir kimsenin ayırt etme gücünü kazanamadan ölmesi durumunda ayırt etme gücünden geçici yoksunluk sebebiyle evlenmenin nisbî butlanla hükümsüz sayılması mümkün değildir. Böyle bir durumda ayırt etme gücü tekrar kazanılmadığı için TMK m. 145'te düzenlenen

²³⁷ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 81; ÖZTAN, s. 596.

²³⁸ AKINTÜRK/ATEŞ, s. 215; FEYZİOĞLU, s. 132; ÖZTAN, s.597.

²³⁹ ZEVLİLİLER/ ACABEY/ GÖKYAYLA, s. 890.

“eşlerden birinin evlenme sırasında sürekli bir sebeple ayırt etme gücünden yoksun bulunması” sebebine dayanılmalı ve mutlak butlan davası açılmalıdır²⁴⁰.

Ayırt etme gücünden geçici yoksunluk sebebiyle nisbî butlan davasını yalnızca evlenme sırasında ayırt etme gücüne sahip olmayan ve daha sonra ayırt etme gücünü yeniden kazanan eş açabilir. Diğer eşin kusurlu olup olmaması bu davanın açılması noktasında önem taşımaz, diğer eş kusursuz olsa dahi nisbî butlan davasının açılması mümkündür. Kişinin nisbî butlan davasını kanunda öngörülen hak düşürücü süreler içerisinde açmış olması gerekmektedir²⁴¹. Bu sebebe dayanılarak açılacak nisbî butlan davasında hak düşürücü süre TMK m. 152’de iptal sebebinin öğrenildiği tarihten itibaren altı ay ve her halde evlenmeden itibaren beş yıl olarak düzenlenmiştir.

2. İrade Bozukluğu Hallerinin Bulunması

a. İrade Bozukluğu Kavramı

İrade bozuklukları, beyan ile iradenin birbirine uygun olmamasından ya da kişinin iradesinin oluşması sırasındaki bir etkiden kaynaklanabilir²⁴².

Türk Borçlar Kanunu’nda irade bozuklukları yanılma, aldatma ve korkutma olarak üçe ayrılmış, 30 ila 37. maddelerde düzenlenmiştir. Borçlar hukuku düzenlemeleri kişilerin menfaatlerini koruma amacı güderken aile hukukunun aynı zamanda aileyi koruma amacı gütmesi sebebiyle yanılma, aldatma ve korkutma halleri Türk Medeni Kanunu’nda “*Nisbî butlan*” başlığı altında ve sınırlı sayıda düzenlemiştir. Evlenmedeki

²⁴⁰ ÇELİK, s. 158 – 159.

²⁴¹ ÇELİK, s. 160; FEYZİOĞLU, s. 132; ÖZTAN, s. 598.

²⁴² EREN, s. 391; OĞUZMAN/ÖZ, s. 95.

irade bozukluğu halleri TMK’da ayrıca düzenlendiği için TBK’daki hükümler evlenmeye kıyas yoluyla uygulanamaz²⁴³.

TMK m. 149’da yanılma, 150’de aldatma ve 151’de korkutma halleri düzenlenmiştir. Yalnızca kanunda düzenlenen hallerle sınırlı olarak irade bozukluğu sebebiyle nisbî butlan davası açılabilir ve bu davayı yalnızca iradesi sakatlanan eş açılabilir. Nisbî butlan davası TMK m. 152’de düzenlenen hak düşürücü süreler içerisinde açılmalıdır. Evlenme, nisbî butlan davasında verilen karar kesinleşinceye kadar geçerli bir evlenmenin bütün hüküm ve sonuçlarını doğurur.

b. İrade Bozukluğu Halleri

aa. Yanılma

Yanılma, irade ile beyan arasında kişi tarafından istenmeyerek meydana gelen bir uyumsuzluktur. Yanılma, beyanın iradeye uygun olmamasından ya da iradenin oluşumuna etki eden düşüncenin gerçeğe uygun olmamasından kaynaklanır. İlk halde beyanda, ikinci halde saikte yanılmadan bahsedilir²⁴⁴.

Evlenmenin nisbî butlanına yol açabilecek yanılma halleri TMK m. 149’da iki bent halinde ve sınırlı sayıda düzenlenmiştir. Kişi, “*evlenmeyi hiç istemediği veya evlendiği kişiyle evlenmeyi düşünmediği hâlde yanılarak bu evlenmeye razı olmuşsa*” veya “*eşinde bulunmaması onunla birlikte yaşamayı kendisi için çekilmez bir duruma sokacak derecede önemli bir nitelikte yanılarak evlenmişse*” yanılma sebebiyle nisbî butlan davası açılabilir. Kanunda sınırlı sayıda düzenlenen bu sebeplerin genişletilmesi, farklı yanılmalara dayanılarak nisbî butlan davasının açılması mümkün değildir²⁴⁵.

²⁴³ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 88; OĞUZMAN, Kemal/ BARLAS, Nami, Medeni Hukuk Giriş Kaynaklar Temel Kavramlar, İstanbul, 2021, s. 192.

²⁴⁴ OĞUZMAN/ ÖZ, s. 97.

²⁴⁵ ZEVKLİLER/ ACABEY/ GÖKYAYLA, s. 891.

aaa. Sözleşmenin Niteliğinde Yanılma

Taraflardan birinin irade açıklamasının aslında evlenmeye yönelik olmadığı durumlarda sözleşmenin niteliğinde yanılma söz konusudur. Bu durumda kişi evlenmeyi hiç istemediği halde yanılarak evlenmeye razı olmuştur.

Sözleşmenin niteliğinde yanılmanın evlenme konusunda gerçekleşmesinin zor olduğu kabul edilmelidir. Türk hukukunda evlenme maddi ve şekli olarak sıkı şartlara bağlandığından bir kimsenin evlenme başvurusunda bulunurken ya da evlenme töreni gerçekleştirilirken sözleşmenin niteliğinde yanılması olasılığı düşüktür. Öğretide bu duruma bir kişinin rol icabı evlendiğini düşünmesi, yabancı birinin katıldığı töreni din değiştirme töreni zannetmesi örnek gösterilmektedir²⁴⁶.

Sözleşmenin niteliğinde yanılma halinde kişinin evlenmeye ilişkin iradesinin varlığından söz edilemez. İradesi ile beyanı arasındaki uyumsuzluk beyanda yanılmaya yol açmıştır. Sözleşmenin niteliğinde yanılan tarafın TMK m. 149 düzenlemesine dayanılarak evlenmenin nisbî butlanına karar verilmesini istemesi mümkündür.

bbb. Kişide Yanılma

Taraflardan birinin evlendiği kişiyle evlenmeyi düşünmediği halde bu evlenmeye yanılarak razı olması durumunda kişide yanılma söz konusudur. Bu durumda tarafın evlenmeye yönelik bir iradesi vardır ancak beyanı evlendiği kişiden başka bir kişi için açıklamaktadır. Bu durumda yanılma, beyanda yanılma olarak gerçekleşmiştir.

Öğretide kişide yanılma haline ikiz kardeşlerden biriyle evlenmek isteyen kişinin evlenme töreni esnasında yanılarak öbür kardeş ile evlenmesi ve kişinin evlendiği kişiyi isim soyisim benzerliğinden dolayı evlenmek istediği kişi ile karıştırması ve yanılarak

²⁴⁶ AKINTÜRK/ATEŞ, s. 216 – 217; FEYZİOĞLU, s. 133; ZEVKLİLER/ ACABEY/ GÖKYAYLA, s. 891.

onunla evlenmesi halleri örnek verilmektedir²⁴⁷. Ancak ikiz kardeşler için verilen örnekte, ikiz kardeş diğer kardeşin yerine geçerek onun yerine irade açıklamasında bulunuyorsa bu durumda evlenmenin yok hükmünde olacağı kabul edilmelidir zira temsil yoluyla evlenme gerçekleştirilemez, tarafların bizzat ve aynı anda evlendirme memurunun önünde bulunarak irade açıklamasında bulunmaları gerekmektedir²⁴⁸.

Kişide yanılma halinde yanılan taraf TMK m. 149, b.1 düzenlemesine dayanarak evlenmenin nisbî butlanına karar verilmesini isteyebilir.

ccc. Eşin Önemli Niteliğinde Yanılma

Taraflardan biri karşı tarafın önemli niteliğinde yanılarak evlenmişse bu durumda eşin önemli niteliğinde yanılma söz konusudur. Eşin önemli niteliğinde yanılma bir saik yanılmasıdır, kişinin iradesi yanlış veya eksik bilgi sebebiyle sakatlanmış ve beyan da buna uygun olarak verilmiştir. Bu halde, kanuni düzenlemedeki bazı şartlar da gerçekleşmişse eşin önemli niteliğinde yanılan tarafın TMK m. 149, b.1 düzenlemesine dayanarak evlenmenin nisbî butlanını talep etmesi mümkündür²⁴⁹.

Eşin önemli niteliğinde yanılma sebebiyle nisbî butlan davası açılabilmesi için bazı şartların gerçekleşmiş olması gerekir.

Yanılmaya sebebiyet veren nitelik eşin bizzat kendisinde bulunmalıdır. Eşin ailesinde veya sosyal çevresinde bulunduğu düşünülen ancak bulunmayan önemli bir nitelikte yanılan kimse bu yanılmaya dayanarak nisbî butlan davası açamaz. Kanunda “*eşinde bulunmaması*” denilerek önemli niteliğin bulunmaması gereken kişinin eşin bizzat kendisi olduğu açıkça düzenlenmiştir²⁵⁰.

²⁴⁷ HATEMİ, s. 76.

²⁴⁸ ÇELİK, s. 171.

²⁴⁹ ÇELİK, s. 172 – 173.

²⁵⁰ AKINTÜRK/ATEŞ, s. 218; FEYZİOĞLU, s. 134; ÖZTAN, s. 606.

Yanılmaya sebebiyet veren nitelik önemli bir nitelik olmalıdır. Kişinin eşi hakkında düştüğü her türlü yanılmanın nisbî butlana sebebiyet vermesi aile kurumunun niteliği ile bağdaşmayacağı gibi eşlerin en ufak bir uyuşmazlıkta yanılma sebebine dayanabileceklerinin düşünülmesi Kanunun amacına ve toplumun ahlak anlayışına da ters düşer. Önemli olma unsuru değerlendirilirken hem objektif hem de sübjektif bir değerlendirme yapılmalıdır. Var olduğu düşünülen ancak var olmayan özelliğin evlenme iradesinin oluşumu esnasında önemli bir etki taşıması ve ayrıca dürüst, makul orta zekalı bir kimsenin de bu durumu bilmesi halinde evlenmeyi gerçekleştirmeyecek olması gerekmektedir²⁵¹.

Hâkim her evliliğe, her somut olaya göre objektif ve sübjektif değerlendirmeyi ayrı ayrı yapmalıdır. Yanılmanın önemli olduğuna karar verilmesi noktasında hâkimin takdir yetkisi vardır.

Eşin önemli bir niteliğinde yanılmanın bir nisbî butlan sebebi teşkil edebilmesi için gereken bir diğer şart bu önemli niteliğin yokluğunun onunla yaşamayı çekilmez hale getirmesidir. Kişi, eşinin önemli bir niteliğinde yanılmış olup bunu mazur görebiliyorsa artık nisbî butlan sebebinin varlığından söz edilemez. Ayrıca bu yanılma öğrenildikten sonra af niteliğinde davranışlar sergilenmişse bu durumda da ortak yaşamın çekilmez hale geldiğinden söz edilemeyecektir²⁵².

Eşin önemli niteliğinde yanılmanın bir nisbî butlan sebebi teşkil edebilmesi için bu önemli niteliğin bulunmadığının evlenmeden önce bilinmemesi gerekmektedir. Evlenmeden önce kişi bu niteliği biliyor ve buna rağmen evlenmeyi gerçekleştiriyorsa ortada bir yanılma durumu yoktur. Önemli niteliğin yanılma sebebi oluşturabilmesi için evlenmeden önce bilinebilir olması da gerekmektedir. Örneğin Yargıtay bir kararında kişinin kısır olduğunun evlenmeden önce bilinmesinin beklenemeyeceğini, kısırlığın

²⁵¹ FEYZİOĞLU, s. 135; ÖZTAN, s. 606.

²⁵² AKINTÜRK/ATEŞ, s. 219; FEYZİOĞLU, s. 135; ÖZTAN, s. 608.

daha sonradan öğrenilmesinin nisbî butlana yol açmayacağına hükmetmiştir²⁵³. Ancak kısır olan eşin bu durumu bilmesi, karşı tarafın çocuk sahibi olmak istediğini ve bunun onun için çok önemli olduğunu söylemesine rağmen susması hali nisbî butlan sebeplerinden aldatmaya sebebiyet verebilir²⁵⁴.

bb. Aldatma

Bir kimsenin başka bir kimseyi irade beyanında bulunmaya yönlendirecek şekilde kasten hareket ederek bir düşüncenin doğmasına veya o düşüncenin devamına yol açacak davranışlarda bulunması aldatma olarak tanımlanır²⁵⁵.

Aldatma halinde irade bozukluğu iradenin oluşumunda meydana gelmektedir. Bu sebeple saik yanılması mevcuttur²⁵⁶.

Aldatma sebebiyle evlenmenin nisbî butlanının talep edilebileceği haller TMK m. 150’de düzenlenmiştir. Kişi, “*eşinin namus ve onuru hakkında doğrudan doğruya onun tarafından veya onun bilgisi altında bir başkası tarafından aldatılarak evlenmeye razı olmuşsa*” veya “*davacının veya altsoyunun sağlığı için ağır tehlike oluşturan bir hastalık kendisinden gizlenmişse*” aldatma sebebiyle evlenmenin nisbî butlanını talep edebilir. Kanunda sayılan bu hallerin dışındaki sebepler, kişiye aldatma sebebiyle nisbî butlan davası açma hakkı vermez²⁵⁷.

Aldatma, üçüncü bir kişi tarafından da gerçekleştirilebilir. Ancak üçüncü bir kişinin gerçekleştirdiği aldatmanın diğer eş tarafından bilinip bilinmemesi kanun koyucu tarafından bir ayrıma tabi tutulmuştur. Buna göre üçüncü kişi eşin namus ve onuru

²⁵³ Yargıtay 2. HD., E. 1986/10355, K. 1986/11434, T. 29.12.1986, (Erişim: <https://www.hukuki.net>, 23.07.2022).

²⁵⁴ ÖZTAN, s. 608.

²⁵⁵ OĞUZMAN/ ÖZ, s. 114; ÖZTAN, s. 609.

²⁵⁶ EREN, s. 414; OĞUZMAN/ÖZ, s. 114.

²⁵⁷ ZEVKLİLER/ ACABEY/ GÖKYAYLA, s. 893.

hakkında diğere eş aldatici bir harekette bulunmuşsa bunun evlenmenin nisbî butlanına yol açabilmesi için o eş tarafından bilinmesi gerekmektedir. Kendisinin veya altsoyunun sağlığı konusunda ağır bir tehlike oluşturacak bir hastalığın kişiden gizlenmesi durumu için böyle bir düzenleme yapılmadığından eşin bunu biliyor veya bilmesi gerekiyor olup olmaması nisbî butlan davası açma hakkını etkilemeyecektir²⁵⁸.

Aldatma sebebiyle evlenmenin nisbî butlanının talep edilebilmesi için aldatmanın evlenme gerçekleşmeden önce yapılmış olması gerekir. Evlenmenin devamında kişinin eş tarafından bir konuda aldatılması bir nisbî butlan sebebi oluşturmaz²⁵⁹.

Aldatmanın evliliğin gerçekleşmesinde önemli bir etkisi olmalıdır. Aldatılan eş eğer aldatma gerçekleşmemiş olsaydı bu evlenmeyi gerçekleştirmeyecek olmalıdır. Eğer aldatıldığını iddia eden eş evlenme sırasında bu aldatmayı biliyor ve buna rağmen evleniyorsa bu durumda aldatmadan söz edilebilmesi mümkün değildir²⁶⁰.

aaa. Eşin Namus ve Onuru Hakkında Aldatma

Aldatma sebebiyle evlenmenin nisbî butlanının talep edilebileceği hallerden ilki TMK m. 150 b. 1’de düzenlenen, “*eşin namus ve onuru hakkında doğrudan doğruya eş veya eşin bilgisi altında bir başkası tarafından aldatılarak evlenmeye razı olunması*” halidir²⁶¹. Namus ve onur, dürüst bir hayat sürmek, kişinin çevresince iyi bir insan olarak bilinmesi, geçmişinin temiz olması gibi anlamları taşıyan soyut bir kavramdır²⁶².

²⁵⁸ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 92.

²⁵⁹ ÇELİK, s. 184.

²⁶⁰ Yargıtay 2. HD., E. 2008/9652, K.2008/9346, T. 25.06.2008, (Erişim: legalbank.net, 29.03.2022).

²⁶¹ TMK m. 150, b.1.

²⁶² ÖZTAN, s. 610 – 611; TUTUMLU, s. 61.

Namus ve onur hakkında aldatılmaya örnek olarak genelevde çalışan birinin namuslu olarak gösterilmesi, çok dürüst ve namuslu olduğu söylenen erkeğin aslında yüz kızartıcı suç işlemiş olması²⁶³ gibi durumlar verilebilir.

Güncel bir örnek verilecek olursa son zamanlarda kamuoyuna yansıyan bir olayda kendisini hâkim olarak tanıtan, aynı isim soy ismi taşıdığı bir hâkimin kimlik bilgileriyle sahte hâkim kartı bastıran bir kadın bir savcıyla evlenmiş ve bu evlilik üç yıl sürmüştür. Kamuoyuna yansıyan bu olayda namus ve onur hakkında aldatmanın olduğu ve evlenmenin iptalinin talep edilebileceği çok açıktır²⁶⁴.

Kanundaki düzenleme “*eşin namus ve onuru hakkında*” şeklinde olduğundan, aldatma mutlaka eşin namus ve onuruna yönelik bir aldatma olmalıdır. Yani kişinin ailesinin, yakınlarının namusu ve onuru hakkındaki bir aldatma, nisbî butlana sebebiyet vermez²⁶⁵.

Namus ve onur hakkında aldatmada bu aldatmayı diğer eş gerçekleştirebileceği gibi üçüncü bir kişinin de gerçekleştirebileceği kanunda belirtilmiştir. Ancak üçüncü kişi tarafından gerçekleştirilen aldatmanın nisbî butlan sebebi teşkil etmesi için diğer eş bu aldatmayı biliyor olmalıdır. Üçüncü kişinin gerçekleştirdiği aldatma diğer eşin bilgisi dahilinde gerçekleşmemişse, bu durumda aldatma sebebiyle iptal davası açılmaz²⁶⁶.

²⁶³ **ERSÖZ**, Oğuz, “*Suç İşleme ve Haysiyetsiz Hayat Sürme Sebebiyle Boşanma*”, İAÜHFD, Y. 2018, C. 4, S.12, s. 111 – 146, (Erişim: <https://dergipark.org.tr/>, 30.04.2021), s 125.

²⁶⁴ Habere 05.07.2022 tarihinde, https://www.ntv.com.tr/turkiye/sahte-hakim-savciyi-da-kandirdi-evlilikleri-3-yil-surdu,NO8bdexMIUm3tN_oxRavYw adresinden erişilmiştir.

²⁶⁵ **ÇELİK**, s. 194.

²⁶⁶ **DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ**, s. 91.

bbb. Sağlık Konusunda Ağır Tehlike Oluşturan Bir Hastalığın Diğer Eşten Gizlenmesi Suretiyle Aldatma

Akıl hastalığı TMK’da bir kesin evlenme engeli olarak düzenlenmiş ve kişinin evlenmeye engel olacak derecede akıl hastalığına sahip olmasına rağmen evlenmesi bir mutlak butlan sebebi olarak sayılmıştır. Bu haller dışında kanunda bazı bulaşıcı hastalıkların varlığının da evlenme engeli olarak düzenlendiğinden kesin olmayan evlenme engelleri başlığı altında²⁶⁷ söz edilmiştir.

Nisbî butlan sebebi olarak TMK m. 150, b.2’de düzenlenen, “*davacının veya altsoyunun sağlığı için ağır tehlike oluşturan bir hastalığın kendisinden gizlenmesi*” hali, UHK m. 123. ve 124’te kesin olmayan evlenme engeli olarak düzenlenen hastalıklardan ayrı olarak değerlendirilmelidir. Bu hastalıkların varlığına rağmen evlenmenin gerçekleştirilmesi halinde evlenme geçerlidir. Ancak bu hastalıkların kendisinden gizlenmiş olması halinde TMK m. 150, b.2 düzenlemesine dayanılarak kişinin evlenmenin nisbî butlanını talep edebilmesi mümkündür. Kanun koyucunun bunu bir nisbî butlan sebebi olarak düzenlemesinin amacı gelecek nesillerin sağlığını tehlikeye atmamak ve eşler arasındaki güven duygusunun zedelenmemesidir²⁶⁸.

Sağlık konusunda ağır tehlike oluşturan bir hastalığın diğer eşten gizlenmesi suretiyle aldatmanın gerçekleştiğinden bahsedilebilmesi için bu hastalığın eş ya da onun altsoyu için ağır bir tehlike oluşturması gerekir. Renk körlüğü gibi diğer hastalıklara nazaran daha hafif sonuçları olan hastalıkların ağır bir tehlike oluşturduğundan

²⁶⁷ Bkz. yuk. §2., I., 2., b.

²⁶⁸ ÖZTAN, s. 612; TEKİNAY, s. 144.

bahsedilemez²⁶⁹. Sadece hasta olan eşi etkileyecek hastalıklarda bu sebebe dayanarak nisbî butlan davasının açılması mümkün değildir²⁷⁰.

Hâkim her somut olayda hastalığın davacı eşin veya onun altsoyunun sağlığına yönelik bir tehdit oluşturup oluşturmadığını değerlendirmeli, gerekirse Adli Tıp Kurumundan hastalıkla ilgili bir rapor istemelidir²⁷¹.

Eşte bulunan ve diğer eşin kendisi ya da altsoyu açısından tehlike doğuracak bu hastalığın aldatma oluşturabilmesi için ayrıca gizlenmiş olması gerekir. Hasta olan eş bu hastalığını ve bunun diğer eş ve altsoyu için tehlike doğuracağını bildiği halde bunu dile getirmemişse nisbî butlan davası açılabilir ancak daha önce bu hastalığın varlığı ve doğurabileceği sonuçlar hakkında açıkça bilgi vermişse artık nisbî butlan sebebinin varlığından söz edilemeyecektir²⁷².

ccc. Susma

Aldatmanın varlığından söz edilebilmesi için bir kimsede bir düşüncenin doğmasına veya o düşüncenin devamına yol açacak bir davranışta bulunulması gerektiğine daha önce de değinilmişti. Bu davranışın aktif veya pasif olmasının aldatmanın varlığına etki edip etmeyeceği tartışılması gereken bir konudur.

Öğretide susmanın tek başına aldatmaya yol açmayacağı ancak bir kişinin konuşması gereken bir konuda susmasının aldatma olarak değerlendirilebileceği kabul

²⁶⁹ ÇELİK, s. 199; VELİDEDEOĞLU, s. 295.

²⁷⁰ Yargıtay bir kararında eşin sedef hastalığını nisbî butlan sebebi saymamıştır, Yargıtay 2. HD, E. 2006/5711, K. 2006/12979, T. 03.10.2006, (Erişim: ÖZUĞUR, Ali İhsan, Boşanma, Ayrılık ve Evlenmenin İptali Davaları, Ankara, 2008, s. 30).

²⁷¹ Yargıtay 2. HD., E. 1991/12806, K. 1992/671, T. 17.01.1992, (Erişim: e-uyar.com, 11.04.2020).

²⁷² AKINTÜRK/ATEŞ, s. 222; ÖZTAN, s. 614; VELİDEDEOĞLU, s. 296.

edilmektedir²⁷³. Kanaatimizce aldatmayı gerçekleştiren tarafın bir konuda susmasının karşı tarafı aldatma kastı taşıdığı şeklinde değerlendirilebileceği hallerde susmanın aldatma olarak kabul edilmesi doğrudur.

Susmanın aldatma olarak sayılabileceği durumlara örnek olarak öğretide bir kadının evlenmeden önce başka birinden hamile olduğunu evlendiği kişiden gizlemesi, eşin homoseksüel olduğunu söylememesi, kısır olduğunu bilmesi halinde susması verilebilir. Ayrıca kişinin yüz kızartıcı suç işlemiş biriyle asla evlenmeyeceğini söylemesine rağmen karşı tarafın daha önce böyle bir suç işlediğini gizlemesi halinde de susma suretiyle aldatma gerçekleşmiş olur²⁷⁴.

cc. Korkutma

Korkutma, bir kişinin sözleşmenin karşı tarafınca ya da üçüncü bir kişi tarafından kendisinin veya yakınlarından birinin zarar göreceğine inandırılarak hukuka aykırı bir şekilde tehdit edilmesi sonucu bir sözleşme yapmaya zorlanması hali olarak tanımlanır²⁷⁵.

Korkutma etkisiyle evlenmeye yönelik iradesini açıklayan eş, bu korkutmanın TMK m. 151'deki nitelikleri taşıması halinde nisbî butlan davası açabilir.

Korkutma açık ya da örtülü, cebren veya manevi olarak gerçekleştirilmiş olabilir. Her ne şekilde gerçekleştirilmiş olursa olsun korkutmanın nisbî butlana yol açabilmesi için kişinin bu korkutmanın etkisiyle evlenmeye yönelik iradesini açıklamış olması gerekmektedir²⁷⁶.

Korkutmanın nisbî butlana yol açabilmesi için korkutmanın korkutulan eşin kendisinin veya yakınlarından birinin hayatı, sağlığı, namusu veya onuruna yönelik

²⁷³ AKINTÜRK/ATEŞ, s. 222; ERDEM, s. 90; FEYZİOĞLU, s. 139; ZEVKLİLER/ ACABEY/ GÖKYAYLA, s. 894. Aksi yönde görüş için bkz. ÖZTAN, s. 609.

²⁷⁴ ÇELİK, s. 190 – 191.

²⁷⁵ EREN, s. 418; OĞUZMAN/ÖZ, s. 119.

²⁷⁶ AKINTÜRK/ATEŞ, s. 223; FEYZİOĞLU, s. 142.

olması gerekir. Somut olayda kimin veya kimlerin “*yakın*” olarak değerlendirilebileceği hâkim tarafından takdir edilmelidir²⁷⁷. Ayrıca bu sebebe dayanılabilmesi için eşin bizzat kendisi korkutulmuş olmalıdır, eşin yakınlarının korkutulması sebebiyle evlenmenin gerçekleşmesi durumunda korkutma sebebine dayanılarak nisbî butlan davası açılmaz.

Korkutma, birinin hayatına, sağlığına veya namus ve onuruna yönelik olmalıdır. Örneğin bir kişiye kendisiyle evlenmemesi halinde kardeşini öldüreceğinin söylenmesi halinde hayata yönelik bir korkutma gerçekleştirilirken, kendisiyle evlenmemesi halinde çıplak fotoğraflarının yayınlanacağına söylenmesi namus ve onura yönelik bir korkutmadır.

Borçlar hukuku kapsamında, korkutmanın irade bozukluğu olarak değerlendirilebilmesi için kişilik haklarına ya da malvarlığına yönelik bir tehlikenin varlığı aranmaktadır²⁷⁸. Ancak aile hukuku kapsamında korkutmanın malvarlığına zarar verileceğinden bahisle gerçekleştirilmesi nisbî butlana yol açabilecek bir sebep olarak düzenlenmemiştir²⁷⁹. Evlenme iradesini açıklamaması halinde evinin yakılması ya da mirastan pay alamayacağı gibi tehditlerle korkutulan bir kimse TMK m. 151’de düzenlenen sebebe dayanarak nisbî butlan davası açamaz ancak bu durumun boşanma davasına sebebiyet vermesi mümkündür.

Korkutmanın “*pek yakın ve ağır bir tehlike*” olması da kanun koyucunun aradığı şartlar arasındadır. Buna göre ileride gerçekleştirileceği söylenen bir tehlike ile bir kişi korkutulmuş ve bu sebeple evlenme iradesini açıklamışsa bu durumda pek yakın bir tehlikenin varlığından söz edilemez. Ayrıca ağır nitelikte olmayan bir tehlike ile korkutulma durumunda örneğin kendisiyle evlenmemesi halinde onun saçını kökünden keseceğine dair bir korkutmayla evlenen kimse de korkutma sebebine dayanamayacaktır.

²⁷⁷ ÖZTAN, s. 615.

²⁷⁸ TBK m. 38/I.

²⁷⁹ FEYZİOĞLU, s. 143; ÖZTAN, s. 615.

Somut olaya göre hâkim tehlikenin pek yakın ve ağır bir tehlike olup olmadığını değerlendirmelidir²⁸⁰.

Yargıtay kararlarında korkutmanın bir nisbî butlan sebebi olarak sayılarak evlenmenin nisbî butlanına karar verilebilmesi için ceza davalarının bekletici mesele yapılması gerektiğine hükmedilmektedir²⁸¹.

Korkutma eş tarafından yapılabileceği gibi üçüncü bir kişi tarafından da yapılabilir. Üçüncü kişinin korkutmasında diğer eşin bu korkutmayı bilmesi veya bilebilecek durumda olması korkutmanın varlığını etkilemez. Her iki halde de korkutma sebebiyle nisbî butlan davasının açılması mümkündür. Her iki eşin de üçüncü bir kişi tarafından korkutulması ve evlenmenin bu şekilde gerçekleşmesi durumunda ise her iki eş de korkutma sebebiyle evlenmenin nisbî butlanını talep edebilir²⁸².

Korkutmanın nisbî butlana yol açması noktasında önemli olan bir diğer husus ise korkutma sebebiyle eşin iradesinin sakatlanmış olmasıdır. Korkutma eşin iradesi üzerinde herhangi bir etki yaratmamışsa, eş her halde zaten evlenme iradesine sahipse daha sonra korkutulmuş olması sebebiyle nisbî butlan davası açamaz²⁸³.

3. Yasal Temsilcinin İzninin Bulunmaması

Evlenmenin maddî şartlarından biri, yasal temsilcinin evlenmeye izin vermiş olmasıdır. Küçüklerin veya kısıtlıların yasal temsilcilerinin iznini almadan evlenmeleri

²⁸⁰ VELİDEDEOĞLU, s. 261; Örneğin kişinin annesinin evlenmediği takdirde sütünü helal etmeyeceğini söylemesi bir korkutma olarak değerlendirilemeyeceğinden nisbî butlan sebebi oluşturmayacaktır. Bu konu ile ilgili Yargıtay kararı için bkz. Yargıtay 2. HD., E. 1961/5496, K.1961/6746, T.02.11.1961, (Erişim: e-uyar.com, 11.04.2020).

²⁸¹ Yargıtay 2. HD., E. 2011/11544, K.17117, T. 26.10.2011, Yargıtay 2. HD., E. 2009/9466, K. 2009/12636, T. 29.06.2009, (Erişim: e-uyar.com, 11.04.2020)

²⁸² ÖZTAN, s. 616.

²⁸³ FEYZİOĞLU, s. 144; ZEVLİLİLER/ ACABEY/ GÖKYAYLA, s. 895..

halinde yasal temsilcinin nisbî butlan davası açma hakkı bulunmaktadır. Çalışmamızın önceki bölümlerinde yasal temsilci ile ilgili gereken açıklamalar yapıldığından²⁸⁴ bu bölümde ayrıca açıklanmayacak, yasal temsilcinin izninin bulunmaması durumunun nisbî butlana sebebiyet vermesi üzerinde durulacaktır.

Türk hukukunda olağan evlenme yaşı on yedi yaşın doldurulmasıdır. Ayrıca TMK m. 126'da küçüklerin yasal temsilcilerinin izni olmadan evlenemeyecekleri hükme bağlanmıştır. Erginlik kural olarak on sekiz yaşın doldurulması ile başladığından, on yedi yaşını doldurmuş ancak henüz on sekiz yaşını doldurmamış kişilerin evlenmek için yasal temsilcilerinin iznini almaları gerekmektedir. Ancak küçük, on sekiz yaşını doldurmadan önce bir şekilde mahkemece ergin kılınmışsa artık velayet ya da vesayet altında olmayacağından on yedi yaşını doldurduğunda evlenmesi için yasal temsilcisinin iznine de ihtiyacı yoktur²⁸⁵.

Kanunda sayılan kısıtlama sebeplerinin varlığı halinde ergin kişilere de yasal temsilci atanması mümkündür. TMK m. 127'de kısıtlıların yasal temsilcilerinin izni olmadan evlenemeyecekleri düzenlenmiştir.

Küçük veya kısıtlının evlenme başvurusunda bulunurken yasal temsilci tarafından imzalanmış ve imzası onaylanmış izin belgesini başvuruya eklemesi gerekir. Eğer yasal temsilci haklı bir sebebi olmaksızın evlenmeye izin vermiyorsa küçük veya kısıtlı mahkemeye başvurarak evlenmeye izin verilmesini isteyebilir. Mahkeme yasal temsilciyi dinledikten sonra başvuruda bulunan küçük veya kısıtlının evlenmesine izin verebilir²⁸⁶.

Yasal temsilcinin izninin bulunmamasına rağmen her nasılsa bir evlenme yapılmışsa bu evlenmenin nisbî butlanı TMK m. 153 uyarınca yasal temsilci tarafından dava edilebilir. Kanun koyucu bu durumda nisbî butlan talep etme hakkını yasal

²⁸⁴ Bkz. yuk. §2, I., 3.

²⁸⁵ AKINTÜRK/ATEŞ, s. 70; KILIÇOĞLU, s. 41; KÖPRÜLÜ/KANETİ, s. 69.

²⁸⁶ ÖZTAN, s. 624.

temsilciye tanımıştır. Maddede ayrıca yasal temsilcisinin iznini almadan evlenen küçüğün on sekiz yaşını doldurması veya kısıtlının kısıtlılığının ortadan kalkması ve “*karının gebe kalması*” durumlarında evlenmenin iptaline karar verilemeyeceği düzenlenmiştir. Yasal temsilci bu durumlarda nisbî butlan davası açamaz, eğer açtığı bir dava sırasında bu durumlar gerçekleşiyorsa dava konusuz kaldığı gerekçesiyle reddedilmelidir²⁸⁷. Yargıtay da yasal temsilcinin açtığı dava sürerken temyiz aşamasında dahi on sekiz yaşın doldurulması halinde davanın konusuz kaldığı gerekçesiyle ilk derece mahkemelerince verilen hükümleri bozmaktadır²⁸⁸.

Yasal temsilcisinin izni alınmayan eş on sekiz yaşını doldurarak ergin olur ya da kısıtlı olması halinde kısıtlılığı ortadan kalkarsa yasal temsilci artık nisbî butlan davası açamaz. Kadının hamile kalması durumu ise her iki eş için de değerlendirilmeli, yasal temsilcisinin izni alınmayan eşin erkek olması halinde de eşi hamile kalırsa yasal temsilcinin nisbî butlan davası açamayacağı kabul edilmelidir. Kanun koyucunun amacı doğacak çocuğun menfaatinin korunmasıdır²⁸⁹.

On altı yaşını doldurmuş ve hâkim tarafından evlenmesine izin verilmiş erkek veya kadının yasal temsilcisi, izninin bulunmaması sebebiyle nisbî butlan davası açamaz. Çünkü TMK m. 124’te anne, baba veya vasinin, yani yasal temsilcinin olanak buldukça dinleneceği düzenlenmiş, yasal temsilcinin izninin zorunlu olduğundan bahsedilmemiştir²⁹⁰.

²⁸⁷ FEYZİOĞLU, s. 148; GENÇCAN, s. 289.

²⁸⁸ Yargıtay 2. HD, E.2009/3607, K. 2009/9619, T. 14.05.2009; Yargıtay 2. HD, E. 2010/11963, K. 2010/13627, T. 07.07.2010, (Erişim: GENÇCAN, s. 289).

²⁸⁹ ÇELİK, s. 229; ÖZTAN, s. 625.

²⁹⁰ ÇELİK, s. 227.

Olağanüstü evlenme yaşını doldurmuş ancak hâkimin izni olmadan evlenen ve olağanüstü evlenme yaşını dahi doldurmadan evlenen kişilerin durumları öğretide tartışılmıştır. Bu konularda görüş ayrılıkları bulunmaktadır.

Olağanüstü evlenme yaşını doldurmuş ve mahkeme kararıyla evlenebilecek bir kişinin mahkeme kararı olmadan evlenmesi halinde bu evlenmenin akıbetinin ne olacağı öğretide tartışmalıdır. Öğretide bir görüş bu durumda yasal temsilcinin dava açma hakkı olduğunu, evlenmenin nisbî butlanla hükümsüz olacağını savunmuştur²⁹¹. Bu görüş, on yedi yaşındaki kimsenin evlenmek için yasal temsilcisinin iznine ihtiyaç duyduğundan kıyasla on altı yaşındaki kişinin evliliğinin hükümsüzlüğüne karar verilebilmesi için nisbî butlan davası açılabileceğini ve bu davanın yasal temsilci tarafından açılması gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca Yargıtay'ın da bu durumun nisbî butlan sebebi olduğuna dair kararları bulunmaktadır²⁹². Ancak olağanüstü evlenme yaşının doldurulmuş olması halinde hâkim evlenmeye izin verirken yasal temsilcileri dinlemek zorunda olmayıp olanak varsa dinleyecektir. Olağanüstü evlenme yaşını doldurmuş bir kişinin evlenmesi konusunda izin vermesi gereken kişi yasal temsilci değil mahkeme makamıdır. Yasal temsilcinin izni olağan evlenme yaşı olan on yedi yaşını doldurmuş küçükler için geçerli olduğundan on altı yaşını doldurmuş kişinin evlenmek için mahkeme izninden ayrı olarak yasal temsilcinin iznine ihtiyacı yoktur. Bu sebeple yasal temsilcinin, mahkeme kararı olmadan evlenen on altı yaşındaki küçük için nisbî butlan davası açabileceği görüşüne katılmıyoruz.

²⁹¹ GENÇCAN, s. 277; HATEMİ/SEROZAN, s. 157; OĞUZOĞLU, s. 38; ÖZTAN, s. 137; TAŞBAŞ, s. 35; ZEVKLİLER/ ACABEY/ GÖKYAYLA, s. 747.

²⁹² Yargıtay 2. HD, E. 2006/6049, K. 2006/14441, T. 30.10.2006; Yargıtay 2. HD, E. 2007/17963, K. 2009/3892, T. 04.03.2009, (Erişim: VARDAR HAMAMCIOĞLU, s. 94).

Olağanüstü evlenme yaşını doldurmuş kişinin hâkim kararı olmadan evlenmesi durumunun yokluğa sebebiyet vereceğini savunan bir görüş²⁹³ bulunmaktadır. Bu durumun yokluk olarak değerlendirilebilmesi için hâkimin izninin kurucu bir unsur olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Ancak hâkimin izni bir kurucu unsur sayılır ve evlenmenin yok hükmünde olduğu kabul edilirse bu evliliğin hiçbir hüküm ve sonuç doğurmayacağı, kişilerin hiçbir zaman “evli” statüsüne geçemeyeceği, dolayısıyla doğan çocukların dahi evlilik dışı sayılacağı sonucuna varılır. Bu durumda olağanüstü evlenme yaşını dolduran ve olağanüstü bir sebebin bulunması halinde evlenen kişilerin evliliğinin hâkimin izni olmadığı gerekçesiyle yok hükmünde sayılması pek mümkün görünmemektedir²⁹⁴.

Bazı yazarlar²⁹⁵ olağanüstü evlenme yaşını doldurmuş kişinin mahkeme kararı olmaksızın evlenmesi halinde bu evlenmenin geçerli olacağını, Kanunda bu konuda bir düzenleme olmadığı gibi bu durumun Kanunda sınırlı sayıda sayılan mutlak butlan ve nisbî butlan sebeplerine de kıyas yoluyla dahil edilemeyeceğini savunmaktadırlar. Kanaatimizce bu görüşün savunulması da pek mümkün görünmemektedir. Zira on altı yaşın doldurulması halinde kanun açıkça hâkimin de iznini aradığından bu izin olmaksızın gerçekleştirilen bir evliliğin geçerli olacağından söz edilemez.

Olağanüstü evlenme yaşını doldurmasına rağmen hâkimin iznini almadan evlenen bir kimsenin evliliğinin mutlak butlan sebebiyle hükümsüz olacağını savunan bir görüş de bulunmaktadır²⁹⁶. Bu durumun bir mutlak butlan sebebi olarak doğrudan kanunda yer almaması, ilk bakışta bu evliliğin mutlak butlan yaptırımına tabi tutulamayacağını gösterse de bu görüşü savunanlara göre TMK m. 145/I, b.2’de düzenlenen ayırt etme gücünden sürekli yoksunluğun bu duruma uygulanabileceğini kabul etmek gerekir. Bu

²⁹³ ÖZTAN, s. 138.

²⁹⁴ ÇELİK, s. 230.

²⁹⁵ GÖKTÜRK, s. 155.

²⁹⁶ KESKİN, s. 82; ERDEM, s.81.

görüşü savunanlara göre kanun koyucu olağan evlenme yaşını on yedi yaş olarak düzenlemiş, bir kişinin evlenme konusunda ayırt etme gücüne sahip olma yaşını on yedi olarak kabul etmiştir. On altı yaşını dolduran bir kişinin evlenme konusunda ayırt etme gücüne sahip olup olmadığına hâkim karar vermelidir. Hâkimin kararını almadan evlenen on altı yaşındaki bir kişinin evlenme konusunda ayırt etme gücüne sahip olduğundan bahsedilemez. Bu sebeple TMK m. 145/I, b.2 uyarınca evlenmenin mutlak butlan sebebiyle hükümsüzlüğünü herkes ileri sürebilir. Kanaatimizce de olağanüstü evlenme yaşını doldurmasına rağmen hâkim kararı olmadan evlenen kişinin evliliğinin mutlak butlanla hükümsüz sayılması görüşü isabetlidir.

Olağanüstü evlenme yaşının dahi altında olan kişilerin bir şekilde evlenmesi durumu da öğretide tartışmalara sebebiyet veren önemli bir konudur. Olağanüstü evlenme yaşı olan on altı yaşın altındaki kişilerin evlenmesinin yokluk, mutlak butlan ve nisbî butlan sebebi olduğunu savunan görüşler bulunmaktadır. Olağanüstü evlenme yaşının altındaki kişiler mahkeme kararı ile de yasal temsilcilerinin izni ile de evlenemezler. Her nasılsa evlenmiş olmaları durumunda bu evlilik geçerli bir evlilik olarak kabul edilmeyecektir. Bu durumun yokluk, mutlak butlan veya nisbî butlan sebebi olarak kabul edilmesi ve buna göre bir yaptırıma tabi tutulması arasında farklar olacaktır.

Öğretide savunulan yokluk görüşüne göre²⁹⁷ evlenme yaşı evlenmenin kurucu unsurudur. Bu sebeple olağanüstü evlenme yaşını dahi doldurmayan küçüğün evlenmesi

²⁹⁷ **DOĞU**, küçük yaşta evlenen kişilerin evlenmelerinin yok hükmünde sayılması gerektiğini savunurken bunun nedeninin evlenme yaşının evlenmenin kurucu unsuru olması değil, Türk toplumsal yapısı, kamu düzeni, ailenin toplum hayatındaki önemi ve küçüğün menfaati olduğunu kabul etmektedir, **DOĞU**, s.886; **ÖZTAN**, s. 601.

durumunda bu evlenme yok hükmündedir. Yargıtay'ın da bu görüşü benimsediği kararları mevcuttur²⁹⁸.

Olağanüstü evlenme yaşının altındaki kişilerin evlenmesinin yaptırımının nisbî butlan olduğunu savunan görüşe göre²⁹⁹ cinsel olgunluğa erişen bir kişi evlenme açısından ayırt etme gücüne sahiptir. Bu sebeple evlenmenin mutlak butlanla batıl sayılması mümkün değildir. Bu evliliği geçerli bir evlilik saymak ancak yasal temsilcinin izninin alınmadığı gerekçesiyle nisbî butlan davası açabileceğini kabul etmek gerekir. Ancak bu görüşü savunan yazarlar evlenen kişilerin cinsel olgunluğa ulaşmaması halinde bu evliliğin ayırt etme gücünden yoksunluk sebebiyle mutlak butlan yaptırımına tabi tutulacağını kabul etmektedirler.

Olağanüstü evlenme yaşının altındaki kişilerin evliliğinin mutlak butlanla hükümsüz olması gerektiğini savunan son görüş³⁰⁰, olağanüstü evlenme yaşını doldurmuş ancak mahkemeden izin almadan evlenen kişilerin evliliğinin mutlak butlan sayılması gerektiği görüşünü savunanların evlenmede ayırt etme gücü ile ilgili düşüncelerine genel olarak katılmaktadır. Bu görüşe göre kanun koyucu olağanüstü evlenme yaşını ayırt etme

²⁹⁸ Yargıtay 2. HD, E. 2011/4235, K. 2011/7649, T. 03.05.2011, (Erişim: **GENÇCAN**, Ömer Uğur, Aile Mahkemesi Davaları, Ankara, 2016, (**GENÇCAN**, Aile Mahkemesi Davaları), s. 93); Yargıtay 2. HD, E. 2000/7338, K. 2000/9756; T. 13.07.2000, (Erişim: legalbank.net, 22.12.2021); Yargıtay 2. HD., E. 2003/4315, K. 2003/5370, T. 14.04.2003, (Erişim: **ÖZUĞUR**, s. 41.)

²⁹⁹ **AKINTÜRK/ATEŞ**, s. 225; **HATEMİ/KALKAN OĞUZTÜRK**, s. 45; **OĞUZOĞLU**, s. 38; **ÖZUĞUR**, s. 3; **TEKİNAY**, s. 147; **VELİDEDEOĞLU**, s. 58; **ZEVKLİLER/ ACABEY/ GÖKYAYLA**, s. 896..

³⁰⁰ **ERDEM**, s. 81; **GENÇCAN**, s. 277; **HATEMİ/SEROZAN**, s. 111; **KESKİN**, s. 80 – 81; **OĞUZMAN/DURAL**, s. 95; **ÖZTAN**, Bilge, Aile Hukuku, Ankara, 2004, (**ÖZTAN**, 2004), s. 108, **ÖZTAN**, Aile Hukuku kitabının 2004 baskısında mutlak butlan görüşünü savunmakta ancak daha sonra 2015 baskısında görüş değiştirerek bu şekilde gerçekleşen bir evliliğin yok hükmünde olduğunu kabul etmektedir; **VARDAR HAMAMCIOĞLU**, s. 95.

gücünün varlığı açısından asgari yaş olarak düzenlemiş, bu yaşın altındaki kişilerin evlenmenin hüküm ve sonuçlarını kavrayamayacağını ve bu sebeple ayırt etme gücünden yoksun olduklarını kabul etmiştir. Bu sebeple olağanüstü evlenme yaşının altındaki kişilerin evlenmesi halinde evlenme mutlak butlanla batıl olacak, bu evliliğin butlanı herkesçe ileri sürülebilecektir.

Kanun koyucunun evlenme yaşının altında bir kişinin evlenmesinin yaptırımını kanunda açıkça belirtmesi gerektiğini savunmakla birlikte bu konuda mevcut bir düzenleme olmaması sebebiyle şu anki düzenlemeler üzerinden bir sonuca varılması gerekliliği hasıl olmuştur.

Kanaatimizce evlenme yaşı evlenmenin kurucu unsuru olarak değerlendirilmemelidir. Evlenmenin kurucu unsurları önceki bölümlerde de ayrıntılı olarak üzerinde durulduğu üzere³⁰¹ evlenenlerin farklı cinsiyette olması, evlenmenin evlendirme memuru önünde yapılması ve tarafların evlenme sırasında birbirine uygun irade beyanında bulunmasıdır. Yokluk, doğurabileceği ağır sonuçlar göz önünde bulundurularak dar olarak yorumlanmalıdır. Yaş şartı kurucu unsur olarak değerlendirilirse evlenmenin sonuçları bu evlilik üzerinde hiçbir zaman doğmayacağından eşler ve doğacak çocuklar açısından telafisi güç sonuçlar ortaya çıkar.

Mevcut kanuni düzenlemede kanun koyucunun evlenme için düzenlediği ayırt etme gücünü kazanma yaşının on yedi, olağanüstü hallerde on altı olduğunu ve bedensel, zihinsel ve cinsel olgunluğa erişmiş olsa dahi bir kişinin olağanüstü evlenme yaşının altında yaptığı evliliklerde ayırt etme gücünün yokluğunun kanuni bir faraziye olarak kabul edildiği³⁰² ve evliliğin mutlak butlanla batıl olduğunu kabul etmek şu anda küçüğün menfaatini korumak açısından en uygun görüştür.

³⁰¹ Bkz. yuk. §4., II.

³⁰² OĞUZMAN/DURAL, s. 64.

On beş yaşının altındaki, örneğin on yaşındaki bir küçüğün ise hiçbir şekilde, mahkeme kararıyla dahi ergin kılınmayacağı, bu sebeple de ayırt etme gücünün olmadığı, evlenme açısından ise ayırt etme gücüne sahip bulunmadığının şüpheye yer bırakmayacak şekilde kabulü gerekir. Bu sebeple yaşı daha küçük kişilerin evlenmesi halinde kanaatimizce bu evlilik mutlaka TMK m. 145 b.2’de düzenlenen ayırt etme gücünden yoksunluk sebebinin varlığına dayanılarak mutlak butlan yaptırımına tabi tutulmalıdır. Bu halde dava açılıncaya ve mutlak butlan kararı verinceye kadar evliliğin geçerli bir evliliğin hüküm ve sonuçlarını doğurmasının küçüğün menfaatini önemli ölçüde zedeleyebileceği düşünülebilecek olsa da mutlak butlan sebeplerinin varlığını öğrenilmesi halinde Cumhuriyet Savcısının mutlak butlan davası açma yükümlülüğü olması sebebiyle somut bir olayda evliliğin butlan yaptırımına tabi tutulmaması pek mümkün görünmemektedir. Ancak Kanunda yapılacak bir düzenleme ile böyle bir durumda hâkimin butlana re’sen karar verebileceği hükmünün getirilmesinin isabetli olacağı söylenebilir.

İsviçre Medeni Kanunu’nda 2013 yılında yapılan bir değişiklikle yaş küçüklüğünün yaptırımı açıkça düzenlenmiştir. Tarafların on sekiz yaşını doldurmamış olması bir mutlak butlan sebebi olarak kanuna eklenmiştir. Ayrıca düzenlemede evliliğin devamının küçüğün menfaatlerine uygun olması durumunda mutlak butlana hükmedilemeyeceği yer almaktadır³⁰³. Kanaatimizce Türk hukukunda da bu konuda bir düzenleme yapılmalı, küçük yaşta evlenmenin yaptırımı ayrıntılı ve şüpheye yer bırakmayacak şekilde düzenlenmelidir.

³⁰³ VARDAR HAMAMCIOĞLU, s. 95.

§6. EVLENMENİN HÜKÜMSÜZLÜĞÜNE YOL AÇMAYAN HALLER

I. Bekleme Süresine Uyulmaması

Bekleme süresi, kadının evliliğin sona ermesinden itibaren yeniden evlenebilmesi için beklemesi gereken üç yüz günlük süre olarak TMK m. 132’de düzenlenmiştir. Bekleme süresi yukarıda ayrıntılı olarak incelendiği üzere³⁰⁴ bir kesin olmayan evlenme engelidir.

Kesin olmayan evlenme engellerinin varlığına rağmen bir evlenmenin gerçekleştirilmiş olması durumunda bu evlilik geçerlidir. Bekleme süresine uyulmamasının butlanı gerektiren bir sebep sayılmayacağı TMK m. 154’te açıkça düzenlenmiştir. Bu sebeple her ne kadar kanunda kadının evliliğin sona ermesinden itibaren üç yüz günlük bir bekleme süresi bulursa da bekleme süresine uyulmaması halinde kadının sonraki evliliği geçersiz sayılmayacaktır³⁰⁵.

II. Evlenmenin Bazı Şekil Kurallarına Uyulmadan Gerçekleştirilmesi

Evlenmenin şekli şartları TMK ve EY’de ayrıntılı olarak düzenlenmektedir. Şekli şartlara uyulmaması halinde bir evliliğin kurulabilmesi mümkün değildir. Ancak bu şartların eksikliğine rağmen bir evlenmenin gerçekleştirilmesi halinde evlenmenin akıbetinin ne olacağı TMK m. 155’te düzenlenmektedir.

TMK m. 155’te: *“Evlendirmeye yetkili memur önünde yapılmış olan bir evliliğin kanunun diğer şekil kurallarına uyulmaması sebebiyle butlanına karar verilemez.”* denilerek evlenmenin evlendirmeye yetkili memur önünde yapılmış olması evlenmenin kurucu unsuru olarak kabul edilmiştir. Bununla birlikte diğer şekli şartlara uyulmamasının sonucunun butlan olmayacağı da açıkça düzenlenmiştir.

³⁰⁴ Bkz. yuk. §2., I., B., 2., a.

³⁰⁵ **BERKİ**, Kanun İhtilafları, s.631.

Kanunun bu düzenlemesi gereğince ayırt etme gücüne sahip iki şahit bulunmaması³⁰⁶, evlendirme memurunun tören yerini uygun bulmaması gibi durumlarda evlenmenin şekli şartlarına aykırılık bulunduğu gerekçesiyle evlenmenin butlanı talep edilemez, bu evlilik geçerlidir. Yargıtay da tarafların evlendirme memuru önündeki sözlü beyanlarının evlenmenin geçerli bir şekilde kurulmasına yeteceği yönünde kararlar vermektedir.³⁰⁷

III. Bulaşıcı Hastalıklar

Frengi, belsoğukluğu, yumuşak şankr, cüzzam ve akıl hastalığı UHK m. 123'e göre evlenme engelidir. Bu hastalığa yakalanan kişilerin tedavilerinin yapıldığına, hastalıklarının bulaşma engelinin geçtiğine veya iyileştiklerine dair doktor raporu evlenme memuruna sunulmadıkça evlenmeleri mümkün değildir. Ayrıca aynı Kanunun 124. maddesinde de verem hastalığı ile ilgili özel bir düzenleme bulunmaktadır. Buna göre veremi ilerleyen hastaların nikahları altı ay ertelenir, bu süreçte iyileşme olmazsa nikah bir kez daha ertelenir. Erteleme süresinde taraflar doktorlar tarafından hastalık ve bu hastalığın evlenme açısından yaratacağı sorunlar hakkında bilgilendirilir. İki kez ertelemenin ardından bir iyileşme olmasa dahi taraflar evlenmek istiyorlarsa evlenebilirler.

TMK'da düzenlenen sınırlı sayıdaki butlan sebepleri arasında akıl hastalığı hariç diğer hastalıklar bulunmamaktadır. Bu sebeple adı geçen bu hastalıkların varlığı halinde tarafların evlenmesi durumunda bu evlilik butlan yaptırımıyla hükümsüz kılınmaz.

³⁰⁶ **ARIK**, K. Fikret, "Evlenmenin Şahitsiz Akdi", AÜSBFD, Y. 1957, C.12, S. 2, s. 116 – 118, (Erişim: <https://dergipark.org.tr/>, 30.04.2021), s. 118.

³⁰⁷ Yargıtay 2. HD., E. 2007/10994, K. 2008/3616, T. 18.03.2008 (Erişim, **GENÇCAN**, s. 447.); Yargıtay İBBGK, E. 1965/3, K. 1965/3, T.14.06.1965, (Erişim: legalbank.net, 29.03.2022); Yargıtay 2. HD., E. 2015/8087, K. 2015/10534, T. 25.05.2015, (Erişim: **GENÇCAN**, Aile Mahkemesi Davaları, s. 88).

Ancak TMK m. 150/I, b.2’de düzenlenen nisbî butlan sebebi gerçekleşmişse, bu maddeye dayanılarak nisbî butlan davasının açılması mümkündür.

IV. Muvazaalı Evlenmeler

A. Muvazaa Kavramı

Muvazaa, bir sözleşmenin taraflarının yaptıkları sözleşmenin hüküm doğurmaması ya da görünürdekinden başka bir hukuki sonuç doğurması konusunda anlaşmalarıdır. Muvazaalı işlemlerde taraflar yaptıkları sözleşmeyi üçüncü kişileri aldatma amacıyla yapmaktadır³⁰⁸.

B. Evlenmede Muvazaanın Görünümü ve Muvazaanın Sonuçları

Evlenmede taraflar sürekli bir hayat ortaklığı kurmak amacıyla bir araya gelmektedirler. Ancak bazen tarafların evlenmelerinin arkasında başka çıkarlar bulunabilir. Örneğin taraflardan birinin yabancı olması ve Türk vatandaşlığı kazanmak için Türk vatandaşı biriyle evlenmesi, toplumsal statü kazanmayı amaçlaması veya eşin ölümü halinde mirastan pay almak istemesi mümkündür. Bu durumda gerçekte olanla görünürde olan birbirinden farklı olduğu ve taraflar bu konuda aralarında anlaştıkları için evlenmede muvazaa meydana gelmiş olur. Muvazaalı evlenmelerde taraflarda birlikte yaşama iradesi bulunmamakta sadece aralarında anlaştıkları sonucun doğması için bir evlenme gerçekleştirmektedirler³⁰⁹.

Evlenmede muvazaanın yaptırımını kanunda düzenlenmemiştir. Bu konuda öğretilerde farklı görüşler bulunmaktadır. Öğretilerde bir görüş muvazaalı evlenmelerin kanuna karşı hile teşkil ettiğini ancak evliliğin değil, evlenmekle varılmak istenen amacın

³⁰⁸ **EREN**, s. 366; **İNAN**, Ali Naim, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Ankara, 1971, s. 247; **KOÇ**, s. 158; **OĞUZMAN/ÖZ**, s. 134; **TEKİNAY**, Borçlar, s. 358.

³⁰⁹ **AKINTÜRK/ATEŞ**, s. 212; **DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ**, s. 83; **ESENER**, Turhan, Türk Hususi Hukukunda Muvazaalı Muameleler, İstanbul, 1956, s. 32.

geçersiz sayılması gerektiğini öne sürmüştür³¹⁰. Öğretideki ağırlıklı görüşe göre ise muvazaalı evlenmelerin hükümsüz sayılabilmesi bu konuda bir düzenleme olmadığı için mümkün değildir, muvazaalı evlenmeler geçerlidir; ancak bu konuda kanuni bir düzenleme yapılmalıdır³¹¹.

Muvazaalı evlenmelerde evlenmenin kurucu unsurlarında bir eksiklik bulunmamaktadır. Bu sebeple muvazaalı bir evliliğin yok hükmünde olduğu söylenemeyecektir. Evlenmenin hükümsüzlüğüne yol açabilecek sebepler kanunda sınırlı sayıda düzenlenmiştir. Evlenmede muvazaa ise ne mutlak butlan ne nisbî butlan sebepleri arasında düzenlenmiştir. Bu sebeple muvazaalı bir evliliğin hükümsüz olduğundan bahsetmek mümkün değildir³¹². Ayrıca tarafların evlenmekteki asıl amaçları kanunun emredici hükmüyle yasaklanmış bir amaç olmayabileceğinden her amacın kanuna karşı hile teşkil ettiğinden söz etmek de doğru olmaz. Kanuna karşı hile durumunda tarafların kanunun emredici bir hükmünü dolanması söz konusudur³¹³.

Mevzuatımızda muvazaalı evliliğin hükümsüz olacağına dair bir düzenleme bulunmadığından muvazaalı evlenmeler geçerlidir. Yargıtay da muvazaalı evlenmeleri geçerli kabul etmektedir³¹⁴.

TMK m. 2/II uyarınca: “*Bir hakkın açıkça kötüye kullanılmasını hukuk düzeni korumaz.*” Muvazaalı evlenmelerde ise hakkın kötüye kullanıldığı kabul edilmelidir. Bu sebeple Kanuna muvazaalı evlilikler ile ilgili yaptırım içeren bir düzenleme getirilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Kanuna muvazaalı evliliklerin butlan yaptırımına tabi tutulacağı

³¹⁰ ERDEM, s. 73; FEYZİOĞLU, s. 129; VELİDEDEOĞLU, s. 50; ZEVKLİLER/ ACABEY/ GÖKYAYLA, s. 881.

³¹¹ ESENER, s. 40; OĞUZOĞLU, s. 63; ÖZTAN, s. 586; TEKİNAY, s. 132.

³¹² AKINTÜRK/ATEŞ, s. 214; TEKİNAY, s. 132.

³¹³ OĞUZMAN/BARLAS, s. 268.

³¹⁴ Yargıtay 2. HD., E. 1974/1315, K. 1974/2185, T. 11.04.1974, (Erişim: GENÇCAN, s. 506); Yargıtay 2. HD., E. 2005/17016, K. 2006/1435, T. 13.02.2006, (Erişim: legalbank.net, 29.03.2022).

eklenebileceği gibi farklı kanunlarda tarafların muvazaalı evlenme yaparak asıl amaçlarını gerçekleştirmelerinin engellenmesini sağlayan düzenlemeler yapılabilir.

§ 7. EVLENMENİN HÜKÜMSÜZLÜĞÜ HALLERİNİN BENZER KAVRAMLARLA KARŞILAŞTIRILMASI

I. Evlenmenin Yokluğu ve Evlenmenin Hükümsüzlüğünün Karşılaştırılması

Evlenmenin kurucu unsurlarının bulunmadığı durumlarda ortaya çıkan bir yaptırım olan yokluk ile kanun koyucunun düzenlediği sınırlı sayıda sebeplerin gerçekleşmesi halinde ortaya çıkan bir yaptırım olan hükümsüzlük arasında bazı farklar bulunmaktadır.

Evlenmenin yokluğu sebepleri TMK’da düzenlenmemiş, öğretici tarafından geliştirilmiştir. Aileye atfedilen özel önem gereği bazı hallerde bu evlenmenin hukuk düzeninde hiç var olmaması gerekir ki bu haller evlenmenin kurucu unsurudur. Evlenmenin hükümsüzlüğü sebepleri ise daha önce ayrıntılı olarak incelendiği üzere kanun koyucu tarafından sınırlı sayıda olarak düzenlenmiştir. Hükümsüzlüğe ancak kanunda sayılan hallerin varlığı halinde karar verilir.

Evlenmenin yokluğunda bu konuda bir dava açılmasına dahi gerek yoktur, ilgililer dilerse mahkemeden yokluğun tespitine karar verilmesini isteyebilirler. Ancak butlan sebeplerinin varlığı halinde mutlaka dava açılmalı ve hâkim bu konuda karar vermelidir³¹⁵. Mutlak butlan ve nisbî butlan davalarını açacak kişiler kanunda açıkça belirtilmiştir. Bu kişiler dava açmadıkça evlenme, geçerli bir evliliğin bütün hüküm ve sonuçlarını doğurmaya devam edecektir.

Yok hükmünde bir evlilik, hiçbir zaman hukuki sonuç doğurmaya başlamamıştır. Ancak evlenmenin hükümsüzlüğü durumunda butlan kararı kesinleşinceye kadar bir

³¹⁵ **AKKURT**, Butlan, s. 32; **ALİEFENDİOĞLU**, s. 217; **ZEVKLİLER/ ACABEY/ GÖKYAYLA**, s. 877.

evliliğin tüm hüküm ve sonuçlarını doğurur. Bu sebeple örneğin yok hükmündeki bir evlilikten doğan çocuklar evlilik içinde doğmamış sayılırken hükümsüz bir evlilikten doğan çocuklar evlilik içinde doğmuş sayılır ve evlilikteki kocaya soybağı ile bağlanırlar³¹⁶.

Evlenmenin yokluğu ve hükümsüzlüğü arasındaki bu farklar, yukarıda da ayrıntılı olarak belirtildiği üzere³¹⁷ çalışmamızda dar anlamda hükümsüzlük tanımını kullanmamız ve evlenmenin yokluğu ile hükümsüzlüğü hallerini birbirinden ayırmamız gerekliliğini doğurmuştur.

II. Evlenmenin Hükümsüzlüğünün Türk Borçlar Kanunu Kapsamındaki Kesin Hükümsüzlük ve İptal Edilebilirlikle Karşılaştırılması

Borçlar hukukunda kesin hükümsüzlük ve iptal edilebilirlik, hükümsüzlük türleri olarak düzenlenmiştir. Kesin hükümsüzlük, TBK m. 27’de genel olarak belirtilen sebeplerin varlığı halinde bir sözleşmenin yapıldığı andan itibaren hiçbir hüküm ve sonuç doğurmaması halidir. İptal edilebilirlikte ise sözleşmede iradesi sakatlanan tarafa sözleşmeyi iptal etme hakkı tanınmış, sözleşmenin geçerliliği onun iradesine bırakılmıştır³¹⁸.

Evlenmenin hükümsüzlüğü türleri olan mutlak butlan ve nisbî butlan ile Borçlar Hukuku anlamındaki kesin hükümsüzlük ve iptal edilebilirlik kavramlarının farkları, yalnızca kanun koyucunun dilde sadeleşmeyi amaçlamasından ileri gelmemekte, bu kavramlar arasında anlam ayrılıkları da bulunmaktadır.

Mutlak butlan ve nisbî butlan hallerinde butlan kararı kesinleşene kadar evlenme geçerli bir evlenmenin bütün hüküm ve sonuçlarını doğurur. Butlan kararı ileriye etkilidir.

³¹⁶ ZEVKLİLER/ ACABEY/ GÖKYAYLA, s. 877.

³¹⁷ Bkz. yuk., § 3, II.

³¹⁸ İKİZLER, s. 29.

Kesin hükümsüzlük halinde sözleşme baştan itibaren hüküm ve sonuç doğurmaz. İptal edilebilirlik durumunda ise bir “askıda hükümsüzlük” hali vardır³¹⁹. İptal etme hakkı olan taraf iptal hakkını kullanırsa sözleşme baştan itibaren hükümsüz olacak; ancak bu hakkı süresi içinde kullanmaz ya da bu hakkı kullanmaktan feragat ederse sözleşme baştan itibaren geçerli bir sözleşmenin bütün hüküm ve sonuçlarını doğuracaktır. Mutlak butlan ve nisbî butlan ileriye etkili iken kesin hükümsüzlük ve iptal edilebilirlik geçmişe etkilidir³²⁰.

Mutlak butlan ve nisbî butlan sebepleri kanunda sınırlı sayıda düzenlenmiştir. Ancak kesin hükümsüzlük halleri TBK m. 27’de genel olarak düzenlenmiş, tek tek sayılmamıştır. “Kesin hükümsüzlük” kenar başlıklı 27. maddede sözleşmenin kesin hükümsüz olduğu haller emredici hükümlere, ahlaka, kamu düzenine ve kişilik haklarına aykırılık ve sözleşmenin konusunun imkânsız olması olarak düzenlenmiştir. Hangi hallerde ahlaka aykırılık olduğu ayrıca sayılmamış, böylece her somut olaya göre farklı bir değerlendirme yapılması gerekliliği ortaya çıkmıştır³²¹.

Evlenmenin hükümsüzlüğü sebeplerinin varlığı halinde bir evliliğin butlan yaptırımına tabi tutulması için mutlaka dava açılması gerekmektedir. Mutlak butlan ve nisbî butlan sebepleri ancak dava yoluyla ileri sürülebilir. Ancak kesin hükümsüzlük ve iptal edilebilirlik hallerinde taraflar tek taraflı irade beyanı yoluyla bu haklarını kullanabilirler, bu konuda bir dava açmaları gerekmez³²².

³¹⁹ Öğretide savunulan bir diğer görüşe göre iptal edilebilir sözleşmeler yapıldıkları andan itibaren geçerlidir ve bütün hüküm ve sonuçlarını doğururlar. Bu görüşe göre bu sözleşmeler “askıda geçerli” olup bozucu şarta bağlıdır. İptal hakkı, hak sahibi tarafından kullanılırsa sözleşme geçmişe etkili olarak ortadan kalkar. İptal hakkı kullanılmadığı takdirde askıda geçerli olan bu sözleşmeler geçerliliklerini korur. Bu görüş hakkında ayrıntılar için bkz. **EREN**, s. 359 vd., **İKİZLER**, s. 30 – 31.

³²⁰ **OĞUZMAN/DURAL**, s. 90; **OĞUZOĞLU**, s. 60.

³²¹ **ÖZTAN**, s.579.

³²² **ÖZTAN**, s. 580.

Hâkim bir davada kesin hükümsüzlük halinin varlığını fark ettiği zaman tarafların ileri sürmesini beklemeksizin kendisi buna göre karar verebilir. Ancak mutlak butlan ve nisbî butlan sebeplerinin varlığı başka bir davada, örneğin boşanma davasında, fark edilirse hâkim butlan sebebinin varlığını re'sen dikkate alarak butlan kararı veremez. Bunun sebebi mutlak butlan ve nisbî butlan davası açabilecek kişilerin kanunda ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiş olmasıdır³²³.

III. Mutlak Butlan ve Nisbî Butlan Hallerinin Karşılaştırılması

Mutlak butlan ve nisbî butlan kanun koyucu tarafından ayrı başlıklar altında düzenlenen yaptırımlardır. Mutlak butlan ve nisbî butlanın karşılaştırılarak ortak ve farklı yönlerinin üzerinde durulması gerekmektedir.

Mutlak butlana ve nisbî butlana yol açabilecek sebepler kanun koyucu tarafından sınırlı şekilde düzenlenmiştir. Bu sebepler kıyas yoluyla başka hallere uygulanamayacağı gibi kanun koyucu tarafından yeni düzenleme yapılmadıkça genişletilemez³²⁴.

Mutlak butlan ve nisbî butlan davalarının sonuçları TMK m. 156 ve devamı maddelerinde birlikte düzenlenmiştir. Evlenmenin hükümsüzlüğünün mutlak butlan ya da nisbî butlan sebeplerinden hangisiyle gerçekleştiği fark etmeksizin her iki davanın da çocuklar, eşler ve üçüncü kişiler yönünden sonuçları aynıdır³²⁵.

Mutlak butlan sebepleri kamu düzeni ile ilgiliyken nisbî butlan sebepleri eşleri korumaya yöneliktir. Bu sebeple evlenmenin mutlak butlanı herkes tarafından ileri sürülebilir, Cumhuriyet Savcısının da mutlak butlan sebeplerinin varlığını öğrendiği anda re'sen harekete geçerek mutlak butlan davası açma yükümlülüğü bulunmaktadır. Nisbî butlanı ileri sürme hakkı ise kanun koyucu tarafından belirli kişilere verilmiştir. Bu kişiler

³²³ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 82; OĞUZMAN/DURAL, s. 90; ÖZTAN, s. 580.

³²⁴ ÖZTAN, s. 620.

³²⁵ AKINTÜRK/ATEŞ, s. 208 HATEMİ, s. 82.

evlenmenin tarafları ve yasal temsilcisinin izninin alınmadığı hallerde küçüğün veya kısıtlının yasal temsilcisidir³²⁶.

Mutlak butlan da nisbî butlan da ancak dava yoluyla ileri sürülebilir. Mutlak butlana ve nisbî butlana yol açabilecek sebeplerin varlığı halinde dava açılmamışsa bu evlilik geçerli bir evliliğin hüküm ve sonuçlarını doğurur. Ancak mutlak butlan davası süresiz olarak açılabilirken nisbî butlan davası çalışmamızın üçüncü bölümünde³²⁷ ayrıntılı olarak inceleneceği üzere altı aylık ve beş yıllık hak düşürücü sürelerde açılmalıdır³²⁸.

IV. Evlenmenin Hükümsüzlüğünün Boşanma ile Karşılaştırılması

Evliliği sona erdiren sebepler ölüm, evlenmenin hükümsüzlüğü, gaiplik sebebiyle evlenmenin feshi ve boşanmadır. Bu durumlarda kurulmuş bir evliliğin sona ermesi söz konusudur. Yokluk halinde evlenme hukuk düzeninde hiçbir zaman var olmayacağı için yokluk, evliliği sona erdiren sebepler arasında değerlendirilmemektedir³²⁹.

Çalışmamızın konusu olan evlenmenin hükümsüzlüğünün evliliği mahkeme kararıyla sona erdiren bir diğer sebep olan boşanma ile karşılaştırılması, benzerliklerinin ve farklılıklarının ortaya konması, kanun koyucunun özellikle butlan davasının sonuçlarını boşanmanın sonuçlarına atıf yaparak düzenlemesinden ötürü özel önem taşımaktadır.

³²⁶ **DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ**, s. 81; **OĞUZOĞLU**, s. 56; **ZEVKLİLER/ ACABEY/ GÖKYAYLA**, s. 878.

³²⁷ Bkz. a.ş.a, § 8., III, B.

³²⁸ **AKINTÜRK/ATEŞ**, s. 209; **BERKİ**, Butlan, s. 202; **DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ**, s. 81; **ÖZTAN**, s. 619.

³²⁹ **İKİZLER**, s. 50.

Boşanma ve evlenmenin hükümsüzlüğüne mahkeme tarafından ve kanunda belirtilen durumların varlığı halinde hükmedilir. Her iki durumda da dava açılması ve bu konuda mahkemece karar verilmesi gerekmektedir.

Evlenmenin hükümsüzlüğü ile boşanma arasındaki en önemli fark, evlenmenin hükümsüzlüğü sebeplerinin evlenme sırasında var olması gerekirken boşanma sebeplerinin taraflar evlendikten sonra ortaya çıkması noktasındadır³³⁰. Akıl hastalığı hem bir mutlak butlan sebebi olarak TMK m. 145'te hem de bir boşanma sebebi olarak TMK m. 165'te düzenlenmiştir. Burada akıl hastalığının mutlak butlana mı yoksa boşanmaya mı sebebiyet vereceği akıl hastalığının zamanına göre değerlendirilmelidir. Eğer eşlerden birinde evlenme sırasında bulunan akıl hastalığı evlenmeye engel olacak derecedeysse bu durumda mutlak butlan davası açılmalı; akıl hastalığı evlendikten sonra ortaya çıkmış ya da evlenmeye engel olacak şekilde olmamasına rağmen ortak hayatı çekilmez hale getirmişse boşanma davası açılmalıdır³³¹.

Boşanma ve evlenmenin hükümsüzlüğünde dava açma hakkı olan taraflar birbirinden farklı düzenlenmiştir. Boşanma davası yalnızca eşlerden biri tarafından açılabilirken mutlak butlan davası Cumhuriyet Savcısı ve ilgililer tarafından, nisbî butlan davası ise eşler ve izni alınmayan yasal temsilci tarafından açılabilmektedir.

Eşlerden biri boşanma davası açtığında hâkim, TMK m. 170/I uyarınca ayrılığa da karar verebilir. Ancak butlan davası açıldığında hâkim butlan sebeplerinin varlığı halinde butlana karar vermek durumundadır. Butlan sebeplerinin varlığı halinde hâkimin

³³⁰ **KILIÇOĞLU**, s. 62; **ÖZTAN**, s. 584; **VELİDEDEOĞLU**, s. 280; “Evlilik birliği kurulmadan önceki nedenlere dayanılarak boşanma davası açılmaz.” Yargıtay 2. HD, E. 2020/6157, K.2021/371, T. 20.01.2021, (Erişim: legalbank.net, 20.09.2022).

³³¹ **BERKİ**, Butlan, s. 206.

evlenmenin hükümsüzlüğüne karar vermek konusunda bir takdir yetkisi bulunmamaktadır³³².

³³² **BERKİ**, Butlan, s. 214.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EVLENMENİN HÜKÜMSÜZLÜĞÜNÜN SONUÇLARI

§ 8. BUTLAN DAVASI

I. Butlan Davasının Hukuki Niteliği

Kanunda düzenlenen butlan sebeplerinin varlığı halinde bir evliliğin hükümsüzlüğüne karar verilebilmesi için butlan davası açılmalıdır. Butlan davası ile ilgili düzenlemeler TMK m. 156 ila 160 arasında ve genellikle boşanma davasına atıf yapılarak düzenlenmiştir.

Evlenme, butlan kararı kesinleşinceye kadar geçerli bir evliliğin bütün hüküm ve sonuçlarını doğurmaya devam eder ve butlan kararı evlenmeyi ileriye etkili olarak sona erdirir. Bu sebeple butlan davası bozucu yenilik doğuran bir davadır³³³.

Kanunda sayılan butlan sebeplerinin gerçekleşmiş olması halinde butlan davası açılmadan bir evliliğin butlanına karar verilemez. Bu sebeple butlan davası kurucu niteliktedir.

II. Butlan Davasının Tarafları

Mutlak butlan ve nisbî butlan sebepleri kanunda ayrı maddelerde düzenlenmiştir. Butlan davasının tarafları da davanın mutlak butlan sebebine ya da nisbî butlan sebebine dayanmasına göre değişiklik gösterir.

³³³ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 93; ÖZTAN, Batıl Evlenmeler, s. 199.

A. Mutlak Butlan Davasının Tarafları

Mutlak butlan davasını açabilecek kişiler TMK m. 146'da düzenlenmiştir. Dava, Cumhuriyet Savcısı tarafından re'sen açılır. Ayrıca ilgililer de bu davayı açabilirler.

Mutlak butlan davasının taraflarını düzenleyen 146. maddenin kenar başlığı "*Dava açma görevi ve hakkı*"dır. Cumhuriyet Savcısının bu davayı açması bir hak değil yükümlülük olarak düzenlenmiştir. Cumhuriyet Savcısı, mutlak butlan sebeplerinin varlığını öğrendiğinde dava açmak zorundadır. Çünkü mutlak butlan davasının amacı kamu düzenini korumaktır³³⁴. Yargıtay, Cumhuriyet Savcısı tarafından açılan mutlak butlan davalarında Cumhuriyet Savcısı olmadan karar verilmesini usul ve yasaya aykırı bularak ilk derece mahkemelerince verilen hükmü bozmaktadır³³⁵.

Mutlak butlan davasını, evlenmenin hükümsüzlüğüne karar verilmesinde menfaati bulunan kişiler yani "*ilgililer*" de açabilir. İlgililerin dava açması, Cumhuriyet Savcısının dava açma yükümlülüğünden farklı olarak bir hak olarak düzenlendiğinden, ilgililerin dava açmak gibi bir zorunluluğunun olduğundan söz edilemez. İlgililere örnek olarak eşlerden biri, mirasçıları, anne ve babaları veya vasileri verilebilir³³⁶. Ayrıca mutlak butlan sebebinin varlığını öğrenen kişiler "*ilgili*" sayılmayacak olsalar dahi Cumhuriyet Savcısına haber vererek mutlak butlan davasının açılmasını sağlayabilirler³³⁷.

Mutlak butlan yaptırımına tabi tutulması gereken bir evlenme, butlan davası açılmadan ölüm ya da boşanma yoluyla sona erdiyse TMK m. 147/I uyarınca butlan

³³⁴ AKINTÜRK/ATEŞ, s. 225; BERKİ, Butlan, s. 214; DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 93; ERDEM, s.77; OĞUZMAN/DURAL, s. 97; ÖZTAN, s. 621; TEKİNAY, s. 149; VELİDEDEOĞLU, s. 300.

³³⁵ Yargıtay HGK E.1990/122, K.1990/211, T.28.03.1990, Yargıtay 2. HD., E.2013/23566, K.2014/6684, T.24.03.2014, Yargıtay 2.HD., E.2013/14623, K.2012/28195, T.26.11.2012, Yargıtay 2. HD., E. 2009/6395, K.2010/9708, T. 13.05.2010, (Erişim: legalbank.net, 09.11.2021).

³³⁶ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 93; GENÇCAN, s. 471; ÖZTAN, s. 621.

³³⁷ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 93; VELİDEDEOĞLU, s. 300.

davasını artık Cumhuriyet Savcısı açamaz. Artık bu durumda kamu düzenini koruma amacının ortadan kalktığı kabul edilir ve davayı ancak ilgililer açabilir³³⁸.

Butlan davasında mirasçıların dava hakkını düzenleyen TMK m. 159, her cümlesi ayrı ayrı incelemeye tabi tutulması gereken bir maddedir. Maddenin ilk cümlesinde “*Evlenmenin butlanını dava etme hakkı mirasçılara geçmez.*” denilerek, butlan yaptırımına tabi tutulması gereken bir evlilikte butlan davası açılmadan evlenme ölümle sona ererse, mirasçıların butlan davası açamayacakları düzenlenmiştir. Ancak mutlak butlan davası ile sona erdirilmesi gereken bir evlilik ölümle sona ermiş olsa bile mirasçıların TMK m. 147/I uyarınca bu davayı ölümden sonra ilgili sıfatıyla açabilmesi mümkündür. Mutlak butlan davasına konu olması gereken evlilik ölümle sona erse dahi mirasçıların mutlak butlan davası açabilme sebebi dava hakkının mirasçılara geçmesi değil, her mirasçının şahsen ve ilgili sıfatıyla dava açma hakkına sahip olmasıdır³³⁹. TMK m. 159’un ilk cümlesi mutlak butlan davası ile değil, nisbî butlan davası ile alakalıdır³⁴⁰.

TMK m. 159’un ikinci cümlesi: “*Ancak, mirasçılar açılmış olan davayı sürdürebilirler.*” şeklindedir. Öğretide, maddenin ikinci cümlesinin de yalnızca nisbî butlan davası için geçerli olduğu, mutlak butlan davasında mirasçıların açılmış olan

³³⁸ **BERKİ**, Butlan, s. 217; **TEKİNAY**, s. 150.

³³⁹ **BERKİ**, Butlan, s. 216; **ERDEM**, s. 85; **OĞUZMAN/DURAL**, s. 106; **ÖZTAN**, s. 621; “*Mutlak butlanla batıl bir evlenmenin iptalini istemekte ölen eşin mirasçılarının doğrudan menfaati bulunmaktadır. Dolayısıyla bu kimseler 4721 sayılı TMK’nun 146 ve 147.maddeleri anlamında ‘ilgili’ sıfatına ve doğrudan dava hakkına sahiptirler. Bu kimseler iptal davasını, ölen eşin dava hakkına değil, doğrudan kendi dava haklarına dayanarak açmaktadırlar.*” Yargıtay HGK, E. 2011/695, K. 2011/673, T. 02.11.2011, (Erişim: <https://www.lexpera.com.tr>, 22.11.2022).

³⁴⁰ “*Öteki deyişle, TMK’nun 159.maddesinin birinci cümlesinde öngörülen ‘dava hakkının mirasçılara geçmeyeceği’ hükmü, mutlak butlanla sakat bir evlenmenin iptalinde ‘ilgililer’ yönünden uygulanmayacaktır.*” Yargıtay HGK, E. 2011/695, K. 2011/673, T. 02.11.2011, (Erişim: <https://www.lexpera.com.tr>, 22.11.2022)

mutlak butlan davasına devam edemeyecekleri savunulmaktadır³⁴¹. Bu görüşe göre mutlak butlan davasını mirasçılar “*ilgili*” sıfatıyla açabildiklerinden, açılmış olan bir davaya devam etme hakkı sadece nisbî butlan davası açan eşin mirasçılarına tanınmıştır. Ancak TMK m. 159’un Kanundaki yeri göz önünde bulundurulduğunda bu hükmün nisbî butlana özel bir hüküm olarak düzenlenmediği, tüm butlan hallerini kapsayacak şekilde³⁴² ve butlan kararının sonuçlarından sonra düzenlendiği görülmektedir³⁴³. Ayrıca nisbî butlan davası devam ederken davacının ölmesi halinde mirasçılar davaya devam edebilecekken, mutlak butlan davasında davacının ölümü halinde mirasçıların davaya devam edemeyerek “*ilgili*” sıfatıyla tekrar dava açmaları gerektiğini savunmak kanaatimizce usul ekonomisine de aykırıdır.

Kanaatimizce TMK m. 159’un ikinci cümlesi hem mutlak butlan hem de nisbî butlan davasında davacı eşin ölümü halinde uygulanması gereken bir düzenlemedir. Mutlak butlan davası eş tarafından açılmış ve dava sonuçlanmadan davacı eş ölmüşse, nisbî butlan davasında olduğu gibi mutlak butlan davasında da mirasçıların açılmış davaya devam edebileceklerini; ayrıca mutlak butlan davasında dava açma hakkı olan eş dava açmadan ölmüş ve bu evlilik ölümle sona ermişse mirasçılarının ilgili sıfatıyla dava açarak evlenmenin butlanını karar altına alılabileceklerini savunuyoruz³⁴⁴.

³⁴¹ ERDEM, s. 83; İKİZLER, s. 254; OĞUZMAN/DURAL, s. 105 – 106.

³⁴² 743 sayılı Türk Kanunu Medenisinin 127. maddesi: “*Evlenmedeki fesih davası mirasçılara intikal etmez. Ancak ikame edilmiş dâvaya mirasçılar devam edebilirler.*” şeklindedir. eMK’deki bu düzenleme açıkça evlenmenin feshini düzenleyecek şekilde kaleme alınmıştı. Ancak Türk Medeni Kanunu’nun 159. maddesinde “*evlenmenin butlanı*” ibaresi kullanıldığından hükmün hem mutlak butlan hem nisbî butlan hallerini kapsayıcı şekilde düzenlendiği kanaatindeyiz.

³⁴³ ÇELİK, s. 258.

³⁴⁴ Aynı yönde görüş için bkz. ÇELİK, s. 258 – 259; TOPUZ, Seçkin, Boşanma Davasının Eşin Mirasçılığına Etkisi, Ankara, 2012, s. 72. Mirasçılarının evlenmenin mutlak butlanına ilişkin davayı sürdürebileceklerine dair Yargıtay kararı için bkz. Yargıtay 2. HD., E. 2003/1677, K. 2003/2836, T.

Mirasçılar, butlan davasında TMK m. 159'un son cümlesi uyarınca sağ kalan eşin iyiniyetli olmadığını ispatlayarak³⁴⁵ yasal mirasçı olmasına engel olabilir, evlenme sırasında iyiniyetli olmayan eşin daha önce yapılan ölüme bağlı tasarruflarla kendisine sağlanan hakları kaybetmesini sağlayabilirler. Mirasçıların davaya devam ederek sağ kalan eşin iyiniyetli olmadığını ispatlaması, bunun sonucunda da sağ kalan eşin mirasçılık haklarını kaybetmesi sonucunu doğuran dava davalı eşin iyiniyetli olmadığına ilişkin bir tespit davasıdır. Davalı eşin ölmesi halinde onun yerine mirasçıları geçer ve davalı konumunda mirasçılar bulunur³⁴⁶. TMK m. 159'un son cümlesinin hem mutlak butlan

04.03.2003, (Erişim: GENÇCAN, Ömer Uğur, 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu Yorumu, C.1, Ankara, 2021, s. 1052). GENÇCAN, Aile Hukuku kitabının 2011 baskısında TMK m. 159'un ikinci cümlesinin yalnızca nisbî butlan davası için düzenlendiğini, mutlak butlan davasında davacının ölümü halinde mirasçılarının halef sıfatıyla davaya taraf olamayacağını savunmuş olsa da (bkz. GENÇCAN, s. 474 vd.) 2021 yılında basılan 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu Yorumu isimli kitabında Yargıtay 2. HD'nin kararlarına da yer vererek bu görüşünden vazgeçmiş ve mirasçılarının mutlak butlan davasını sürdürebilecekleri görüşünü savunmuştur(bkz. GENÇCAN, 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu Yorumu, s. 1051 – 1052).

³⁴⁵ “Kanunun iyi niyete hukuki bir sonuç bağladığı durumlarda, asıl olan iyi niyetin varlığıdır. Bu sebeple butlan davası sırasında eşlerden birinin ölmesinin yanı sıra eşlerden birinin ölümünden sonra butlan davası da açılmış olması durumunda da sağ kalan eşin mirasçı olması asıldır. Sağ kalan eşin evlilik akdinin kurulması anında iyi niyetli olmadığı, eşlerden birinin ölümünden sonra ilgililer tarafından açılan mutlak butlan davasında kanıtlanmalıdır. Eşlerden birinin ölümünden sonra ilgililer tarafından mutlak butlan davası açılmamışsa, sağ kalan eş evliliğin kurulması anında iyi niyetli sayılır.” Yargıtay HGK, E. 2011/695, K. 2011/673, T. 02.11.2011, (Erişim: <https://www.lexpera.com.tr>, 22.11.2022).

³⁴⁶ ÇELİK, s. 262; GENÇCAN, s. 487.

hem de nisbî butlan davalarında uygulanacağı konusunda öğretide ve yargı kararlarında fikir birliği bulunmaktadır³⁴⁷.

Taraflardan birinin evlenme sırasında ayırt etme gücünden sürekli olarak yoksun bulunduğu ve daha sonra ayırt etme gücünü yeniden kazandığı ya da akıl hastası olup akıl hastalığının iyileştiği durumlarda TMK m. 147/II uyarınca mutlak butlan davası açma hakkı artık yalnızca bu eşe aittir. Bu durumda Cumhuriyet Savcısının dava açma yükümlülüğü, ilgililerin ise dava açma hakkı ortadan kalkar. Böyle bir durumda mutlak butlan sebebi nisbî butlan sebebine dönüşmüş olur³⁴⁸.

Butlan davası açma hakkı kişiye sıkı sıkıya bağlı olduğundan³⁴⁹ kural olarak bu davayı tarafların yasal temsilcileri açamaz. Ancak yasal temsilci aynı zamanda ilgili sıfatını haizse bu durumda mutlak butlan davasını kendi adına açabilir³⁵⁰. Ayırt etme gücü olmayan kişinin yasal temsilcisinin onun adına dava açıp açamayacağı öğretide tartışılmış, bu konuda iki görüş ortaya atılmıştır. Bir görüşe göre butlan davası açma hakkı kişiye sıkı sıkıya bağlı bir hak olarak tanımlandığı takdirde yasal temsilcileri, ayırt etme gücüne sahip olmayan kişiler adına mutlak butlan davasını açamazlar³⁵¹. Bir diğer görüşe göre ise ayırt etme gücüne sahip olmayan tarafın menfaatinin korunması amacıyla yasal temsilci de onun adına mutlak butlan davasını açabilir³⁵². Kanaatimizce ayırt etme gücüne sahip olmayan kişinin menfaatinin korunması açısından yasal temsilcisine dava açma

³⁴⁷ **İKİZLER**, s. 254; **ÖZTAN**, s. 632; **TOPUZ**, s. 72;. “...Bu kural, hem mutlak butlan halinde hem de onun daha hafif bir hali olarak kabul edilen, nispi butlan halinde uygulanmaktadır.” Yargıtay HGK, E. 2011/695, K. 2011/673, T. 02.11.2011, (Erişim: <https://www.lexpera.com.tr>, 22.11.2022).

³⁴⁸ **ÖZTAN**, s. 622.

³⁴⁹ Mutlak butlan davasının kişiye sıkı sıkıya bağlı bir hak sayılmayacağı görüşü için bkz. **TEKİNAY**, s. 150.

³⁵⁰ **ÇELİK**, s. 260.

³⁵¹ **BERKİ**, Butlan, s. 215; **TEKİNAY**, s. 150.

³⁵² **OĞUZMAN/DURAL**, s. 105; **ÖZTAN**, s. 621; **TEKİNAY**, s. 150.

hakkı verilmesini savunan ikinci görüş isabetlidir. Burada yasal temsilcisinin o kişi adına dava açamayacağını kabul etmek mutlak butlan davasının kamu düzenini sağlama amacına uygun düşmeyecektir.

Mutlak butlan davasını eşin diğer eşe açması durumunda davalı, diğer eştir. Dava Cumhuriyet Savcısı ya da ilgililer tarafından açılırsa bu durumda davalı tarafta eşler birlikte bulunurlar. Bu davada eşler zorunlu dava arkadaşlarıdır³⁵³.

Butlan davasında davalı tarafta diğer eşin bulunması ve bu eşin ölmesi durumunda davalı konumunda artık onun mirasçıları bulunur³⁵⁴.

Aleyhine butlan davası açılan eş ayırt etme gücüne sahip değilse bu durumda o eşi yasal temsilcisi temsil eder³⁵⁵.

B. Nisbî Butlan Davasının Tarafları

Kanunda nisbî butlana yol açabilecek sebeplerin varlığı halinde dava açabilecek kişiler her bir nisbî butlan sebebi için ayrı ayrı düzenlenmiştir. Nisbî butlan davasında Cumhuriyet Savcısının dava açma yükümlülüğü, ilgililerin de dava açma hakkı bulunmamaktadır. Sadece eşler ve evlenmeye izin vermeyen yasal temsilci tarafından bu dava açılabilir. Eşlerin yasal temsilcileri dahi bu davayı açamazlar, bu sebeple nisbî butlan halleri “*yasal temsil düşmanı*”dırlar³⁵⁶.

Nisbî butlan sebebi, ayırt etme gücünden geçici yoksunluk hallerine dayanıyorsa bu durumda ayırt etme gücünü sonradan kazanan eş nisbî butlan davası açabilir³⁵⁷. İrade bozukluğu sebebiyle (yanılma, aldatma, korkutma) nisbî butlan davasını iradesi

³⁵³ OĞUZMAN/DURAL, s. 105; ÖZTAN, s. 623.

³⁵⁴ AKINTÜRK/ATEŞ, s. 226; GENÇCAN, s. 484; ZEVLİLİLER/ ACABEY/ GÖKYAYLA, s. 901.

³⁵⁵ GENÇCAN, s. 483; OĞUZMAN/DURAL, s. 105; ÖZTAN, s. 623.

³⁵⁶ BERKİ, Butlan, s. 201; ÖZTAN, s. 624.

³⁵⁷ TMK m. 148.

sakatlanan eş açabilir³⁵⁸. Ayırt etme gücüne sahip küçük veya kısıtlıların evlenmesi konusunda yasal temsilcinin izninin alınmaması halinde nisbî butlan davasını izni alınmayan yasal temsilci açabilir³⁵⁹.

Nisbî butlan davası açma hakkı kanunda belirli kişilere verildiği ve TMK m. 159'da açıkça düzenlendiği için mirasçılar nisbî butlan davası açamaz; yalnızca açılmış olan davaya devam edebilir ve sağ kalan eşin evlenme sırasında iyiniyetli olmadığını ispatlayarak onun yasal mirasçı olmasını ve daha önce yapılan ölüme bağlı tasarruflardaki haklarını kaybetmesini sağlayabilirler. İlgililerin nisbî butlan davası açma hakkı olmadığından mirasçılar “*ilgili*” sıfatıyla ayrıca nisbî butlan davası açamaz³⁶⁰.

Mirasçıların “*ilgili*” sıfatıyla dava açamaması irade bozuklukları halleri için tartışılması gereken bir konudur. Aldatılan, yanılan ya da korkutulan kişinin bu irade bozukluğu hali ortadan kalkmadan ölmesi durumunda halihazırdaki düzenlemeye göre mirasçılarının nisbî butlan davası açabilmesi mümkün değildir. Bu durumda diğer eş i aldatan, yanılan ya da korkutan eşin evliliği ölümle son bulmuş olur ve yasal mirasçılık haklarından yararlanmaya devam eder. Böyle bir durumun engellenebilmesi için bazı istisnai durumlarda mirasçılarının da nisbî butlan davası açabileceğine dair bir düzenlemenin Kanuna eklenmesi gerektiği kanaatindeyiz³⁶¹.

Evlenmelerine yasal temsilci tarafından izin verilmediği halde bir şekilde evlenmiş olan eşlerden kadın eş hamile kalırsa, yasal temsilcisi izin vermeyen taraf on sekiz yaşını doldurursa veya kısıtlı kişinin kısıtlılık durumu sona ererse artık yasal temsilcinin dava açma hakkı ortadan kalkar. Kanun koyucu burada evlenenlerin menfaatinin üstün tutmaktadır ve bu hallerde dava açılması hem tarafların hem de doğacak

³⁵⁸ TMK m. 149 – 150 – 151.

³⁵⁹ TMK m. 153.

³⁶⁰ **ÖZTAN**, s. 617; **TOPUZ**, s. 72.

³⁶¹ Aynı yönde görüş için bkz. **HATEMİ**, s. 80.

çocukların menfaatini zedeler. Kadının hamile kalması durumunda yasal temsilcisi evlenmeye izin vermeyen eş erkek olsa dahi artık nisbî butlan davası açılmaz. Kadının hamile kalmasının yasal temsilcinin dava açmasını engelleyen bir sebep olarak görülebilmesi için kadının eşinden hamile kalması, hamileliğin doktor raporuyla sabit olması ve hamileliğin doğumla sona ermesi gerekir³⁶².

Evlenmeye izin vermeyen yasal temsilci nisbî butlan davasını açmadan önce ölmüş olursa bu durumda artık nisbî butlan davası açılmaz. Yasal temsilcinin dava hakkı yasal temsilcinin mirasçılara geçmeyecektir³⁶³.

Evlenmeye izin vermeyen yasal temsilci, evlenme gerçekleşikten sonra tarafların evlenmelerine izin verirse artık bu durumda nisbî butlan davası açamayacağı kabul edilir. Yasal temsilcinin sonradan verdiği bu izin yazılı olabileceği gibi sözlü de olabilir, hatta bir davranışla da kendini gösterebilir. Yasal temsilcinin evlenmeden sonraki davranışlarının izin niteliğinde olup olmadığı her somut olay bakımından ayrı değerlendirilmelidir³⁶⁴.

Nisbî butlan davası açma hakkı kişiye sıkı sıkıya bağlı olduğundan yasal temsilcileri eşler adına bu davayı açamazlar. Ancak öğretide dava açtıktan sonra ayırt etme gücünü kaybeden eşin yasal temsilcisinin davaya devam edebileceği kabul edilmektedir³⁶⁵.

³⁶² ÖZTAN, s. 624 – 625.

³⁶³ Kanunda her ne kadar açık bir düzenleme bulunmasa da TMK m. 159'un ikini cümlesi uyarınca açılmış bir davaya devam etme hakkının sadece nisbî butlan davasını açan kişinin eş olması durumunda mirasçılara tanındığı, yasal temsilcinin mirasçılarının davaya devam etmelerinde hukuki bir yararlarının bulunmadığı öğretide kabul edilmektedir. Bu konuda ayrıntılı görüş için bkz. ÇELİK, s. 266 vd., OĞUZMAN/DURAL, s. 106.

³⁶⁴ OĞUZMAN/DURAL, s. 104.

³⁶⁵ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 96; OĞUZMAN/DURAL, s. 105; ÖZTAN, s. 625.

Nisbî butlan davası eşlerden biri tarafından diğerine karşı açılırsa davalı taraf diğer eş; evlenmeye izin vermeyen yasal temsilci tarafından açılırsa her iki eştir³⁶⁶.

TMK m. 159'un ikinci cümlesinde mirasçılarının açılmış olan davaya devam edebilecekleri düzenlenmiş, ancak davacı tarafın mirasçılarının mı yoksa davalı tarafın mirasçılarının mı davaya devam edebileceğinden bahsedilmemiştir. Kanaatimizce Kanunun mirasçılara açılan davaya devam edebilme hakkı tanınmasındaki amaç davacı eşin mirasçılarının miras haklarını korumaktır. Nisbî butlan davasında ise davalı eş açısından evlenme geçerlidir. Bu sebeple nisbî butlan davasında davacı eşin ölümü halinde mirasçılarının açılmış olan davaya devam edebileceğini, mirasçılarının korunması gereken bir miras hakkı bulunmadığından davalı eşin mirasçılarının davaya devam edemeyeceği kanaatindeyiz³⁶⁷.

TMK m. 147'de evliliğin sona ermesi durumunda Cumhuriyet Savcısının bu evliliğin mutlak butlanını re'sen dava edemeyeceği ancak ilgililerin mutlak butlan kararını aldirabileceği düzenlenmiştir. Kanun koyucu bu düzenlemeyi nisbî butlan davası için yapmamıştır. Cumhuriyet Savcısının nisbî butlan davası açma yükümlülüğü zaten bulunmamaktadır. Nisbî butlan sebeplerinin varlığı halinde eşlerden birinin ölmesi durumunda her ne kadar evlilik ölümle sona ermiş olsa da sağ kalan eşin nisbî butlan kararı aldirabilmesi gerekir. Bu durumda davanın davalı tarafında ölen eşin mirasçıları bulunacaktır³⁶⁸.

³⁶⁶ ÖZTAN, s. 626; ZEVLİLER/ ACABEY/ GÖKYAYLA, s. 901.

³⁶⁷ Aynı yönde görüş için bkz. ÇELİK, s. 266 – 267.

³⁶⁸ ÇELİK, s. 268; ÖZTAN, s. 618.

III. Butlan Davasında Süreler

A. Mutlak Butlan Davasında Süre

Mutlak butlan davasının açılabilceği süreler ile ilgili mevzuatta bir düzenleme mevcut değildir. Zira daha önce de ayrıntılı olarak belirtildiği üzere mutlak butlana yol açabilecek sebepler, kamu düzenini korumak ve sağlamak amacıyla düzenlenmiştir. Bu sebeple mutlak butlan davası açma hakkı ne kadar süre geçerse geçsin düşmez³⁶⁹.

Yargıtay'ın da mutlak butlan davasında hak düşürücü süre olmadığı konusunda kararları bulunmaktadır³⁷⁰. Ayrıca Yargıtay, mutlak butlan davasında hak düşürücü süre olmaması sebebiyle evlenme tarihinin üzerinden uzun zaman geçtikten sonra açılan davanın hakkın kötüye kullanılması oluşturmayacağına hükmetmiştir³⁷¹.

Evlenme sırasında ayırt etme gücünden sürekli olarak yoksun olan ya da akıl hastası olan bir kimsenin daha sonradan ayırt etme gücünü kazanması veya akıl hastası olan eşin iyileşmesi durumunda TMK m. 147/II uyarınca butlan davası yalnızca ayırt etme gücünü kazanan ya da akıl hastalığı iyileşen eş tarafından açabilir. Söz konusu maddede mutlak butlan davasının nisbî butlan davasına dönüştüğü kabul edilir³⁷². Böyle bir durumda eşin açacağı dava nisbî butlan davasına özel olarak düzenlenen altı aylık ve beş yıllık hak düşürücü sürelerle tabidir.

³⁶⁹ ÖZTAN, s. 594; ZEVKLİLER/ ACABEY/ GÖKYAYLA, s. 901.

³⁷⁰ Yargıtay HGK, E. 2017/2672, K. 2018/1717, T. 15.11.2018, (Erişim: hukukturk.com, 17.08.2022), Yargıtay 2. HD, E. 2013/12635, K. 2013/26132, T. 12.11.2013, (Erişim: legalbank.net, 15.07.2022).

³⁷¹ Yargıtay 2. HD, E. 2013/12635, K. 2013/26132, T. 12.11.2013, (Erişim: legalbank.net, 15.07.2022)

³⁷² ÖZTAN, s. 622.

B. Nisbî Butlan Davasında Süre

Butlan davası açma hakkı, çalışmamızın önceki kısımlarında da incelendiği üzere³⁷³ bozucu yenilik doğuran bir haktır. Yenilik doğuran haklar da hak düşürücü süreye tabidir. Bu sebeple nisbî butlan davası açma hakkı TMK m. 152’de hak düşürücü süreye tabi tutulmuştur³⁷⁴.

Kanun sistematığına bakıldığında nisbî butlan davasında hak düşürücü sürenin yalnızca eşlerin nisbî butlan davası açmaları konusunda düzenlendiği görülmektedir. Zira nisbî butlanda hak düşürücü süreyi düzenleyen TMK m. 152 hükmü, yasal temsilcinin dava açma hakkını düzenleyen TMK m. 153’ten önce düzenlenmiştir. Bu sebeple nisbî butlanda hak düşürücü süre sadece davayı eşlerin açması durumunda söz konusu olacak, yasal temsilcinin açtığı nisbî butlan davası hak düşürücü süreye tabi olmayacaktır. Yasal temsilcisinin izni olmadan evlenen kişinin on sekiz yaşını doldurması ya da kısıtlıysa kısıtlılığının ortadan kalkması, kadının hamile kalması durumlarında yasal temsilcinin dava açamaması hak düşürücü süre olarak değerlendirilemez, bu durumlar dava hakkını ortadan kaldırmakta olup kanunda ayrıca düzenlenmiştir.

Nisbî butlan davasında hak düşürücü süre iki ayrı şekilde düzenlenmiştir. Bu süreler altı aylık ve beş yıllık sürelerdir. İrade bozukluğu hallerinden aldatma, yanılma ve korkutma hallerinde aldatma ya da yanılma sebebinin öğrenildiği, korkutmada ise korkutmanın etkisinin ortadan kalktığı tarihten itibaren altı aylık hak düşürücü süre başlar. Beş yıllık hak düşürücü süre ise evlenme tarihinden itibaren işlemeye başlar. Nisbî butlan sebebinin varlığını evlenme tarihinden itibaren beş yıl geçtikten sonra öğrenen kişi artık nisbî butlan davası açamaz.

Eşin nisbî butlan sebebini bilmesine rağmen evliliği sürdürmesi durumu “af” olarak nitelendirilir ve nisbî butlan davası açma hakkından vazgeçtiği kabul edilir. Ayrıca

³⁷³ Bkz. yuk. § 8, I.

³⁷⁴ ÖZTAN, s. 618.

eşin davadan feragat etmesi veya yasal temsilcinin evlenmeye sonradan izin vermesi halinde dava açma hakkı düşer³⁷⁵.

IV. Butlan Davasında Yetkili ve Görevli Mahkeme

Evlenmenin butlanı davası ile ilgili TMK ayrıca yetkili ve görevli mahkemeyi düzenlememiş, bu konuda TMK m. 160'ta yargılama usulü ve yetki ile ilgili boşanmaya ilişkin hükümlere atıf yapılmıştır.

Boşanma ve ayrılık davalarında yetkiyi düzenleyen TMK m. 168'e göre: *“Boşanma veya ayrılık davalarında yetkili mahkeme, eşlerden birinin yerleşim yeri veya davadan önce son defa altı aydan beri birlikte oturdukları yer mahkemesidir.”* Eşlerin *“birlikte oturdukları”* yer yerleşim yerleri olmak zorunda değildir, fiilen oturdukları yer de olabilir³⁷⁶.

Butlan davasında görevli mahkeme, Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun'un³⁷⁷ 4. maddesi düzenlemesine göre aile mahkemeleridir. Aile mahkemelerinin kurulamadığı yerlerde ise aynı kanunun 2. maddesi uyarınca HSK tarafından belirlenen asliye hukuk mahkemeleri görevlidir.

V. Butlan Davasında Alınacak Geçici Önlemler

Butlan davasında TMK m. 160 uyarınca boşanmaya ilişkin hükümler uygulanacağından, hâkim, boşanma davasında alabileceği geçici önlemleri butlan davasında da alabilir³⁷⁸. TMK m. 169, boşanma davasında geçici önlemleri düzenlemektedir.

³⁷⁵ ÖZTAN, s. 618.

³⁷⁶ ÖZTAN, s. 627.

³⁷⁷ RG. 18.01.2003, S. 24997.

³⁷⁸ ÖZTAN, s. 627.

Hâkim butlan davası sürerken gerekli olan geçici önlemleri re'sen alır. Geçici önlemler kapsamına nelerin dahil olduğu TMK m. 169'da örnekleme yoluyla sayılmıştır. Hâkim her somut olaya göre geçici önlemlerin neler olabileceğine karar verir.

Butlan davasında alınacak geçici önlemler, dava sırasında değiştirilebilir, kaldırılabilir ve butlan kararı kesinleşene kadar devam eder. Kararın kesinleşmesiyle birlikte alınan önlemler sona erer. Eşlerin barınması, geçimi, mallarının yönetimi ve çocukların bakım ve korunmasına ilişkin geçici önlemlere boşanma davasında olduğu gibi butlan davasında da hâkim re'sen karar verir³⁷⁹.

Butlan davasını eşlerden biri diğerine karşı açtıysa bu durumda ayrı yaşamak istedikleri düşünülebilir. Eşler bu konuda anlaşmışlarsa hâkim bu konuda ayrıca geçici bir önlem almak zorunda değildir. Ancak eşler arasında bu konuda bir uyuşmazlık söz konusuysa hâkimin takdir yetkisini kullanarak bu konuda geçici bir önlem alması gerekir. Butlan davası üçüncü bir kişi tarafından açıldıysa ve eşler birlikte yaşamaya devam etmek istiyorlarsa hâkim eşlerin barınması ile ilgili geçici bir önlem almaz³⁸⁰.

Butlan davasının açılması evliliği kendiliğinden sona erdirmeyeceğinden eşlerin birbirlerine bakım yükümlülükleri devam etmektedir. Butlan davası sırasında eşlerin birbirlerinin geçimini sağlamak konusunda bir anlaşma yapmaları durumunda hâkim bu anlaşmaya uyar ancak eşler arasında bu konuda bir uyuşmazlık bulunuyorsa ve eşlerden biri dava sürerken geçim sıkıntısı yaşayacaksa hâkim takdir yetkisini kullanarak bu konuda geçici bir önlem almalıdır. Geçim sıkıntısına düşecek eşin bu konuda ayrıca bir talepte bulunması gerekmez, hâkim geçici önlemleri re'sen aldığından, böyle bir durumda geçim sıkıntısına düşecek olan eşe uygun bir nafaka verilmesine karar verebilir³⁸¹.

³⁷⁹ İKİZLER, s. 244; ÖZTAN, s. 627.

³⁸⁰ ÇELİK, s. 310.

³⁸¹ ÇELİK, s. 308; ÖZTAN, s. 627.

Butlan davası sürerken ortak çocuklarının bakımı, korunması ve anne babasıyla kişisel ilişkisinin korunmasına ilişkin geçici önlemlerin alınması gerekebilir. Eşler bu konuda anlaşmışlarsa ve bu anlaşma hâkim tarafından onaylanırsa hâkim bu konuda geçici önlem almaz; ancak eşler arasında bu konuda bir uyuşmazlık bulunur ya da eşlerin anlaşmalarını hâkim onaylamazsa bu durumda hâkim çocuğun bakımı, korunması ve anne babasıyla kişisel iletişimi ile ilgili geçici önlemleri re'sen alır. Ayrıca somut olayın gerektirdiği durumlarda iştirak nafakasına da hükmedilebilir³⁸².

VI. Butlan Davasında Yargılama Usulü

Butlan davasında yargılama usulü hakkında TMK m. 160, boşanmaya ilişkin hükümlerin uygulanacağını düzenlemiştir. Bu sebeple boşanma davasında yargılama usulünün düzenlendiği TMK m. 184, uygun düştüğü ölçüde butlan davasına da uygulanacaktır. Butlan davasında yargılama, boşanma davasında olduğu gibi kural olarak HMK'ya göre yürütülür. TMK m 184, bu Kanundan ayrılan konuları düzenlemiştir³⁸³.

Hâkimin, boşanma ve ayrılık davasının dayandığı olguların ispatlanmış sayabilmesi için bu olguların varlığına vicdanen kanaat getirmesi gerekmektedir.

³⁸² ÇELİK, s. 309.

³⁸³ TMK m. 184: “Boşanmada yargılama, aşağıdaki kurallar saklı kalmak üzere Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununa tâbidir:

1. Hâkim, boşanma veya ayrılık davasının dayandığı olguların varlığına vicdanen kanaat getirmediği, bunları ispatlanmış sayamaz.
2. Hâkim, bu olgular hakkında gerek re'sen, gerek istem üzerine taraflara yemin öneremez.
3. Tarafların bu konudaki her türlü ikrarları hâkimi bağlamaz.
4. Hâkim, kanıtları serbestçe takdir eder.
5. Boşanma veya ayrılığın fer'i sonuçlarına ilişkin anlaşmalar, hâkim tarafından onaylanmadıkça geçerli olmaz.
6. Hâkim, taraflardan birinin istemi üzerine duruşmanın gizli yapılmasına karar verebilir.”

Boşanma ve ayrılık davalarında olduğu gibi butlan davalarında da tarafların ikrarı hâkimi bağlamaz.

Boşanma ve ayrılık davalarında hâkim delilleri serbestçe değerlendirir. Boşanma ve ayrılık davalarında olduğu gibi butlan davalarında da hâkimin geniş bir takdir yetkisi bulunmaktadır. Boşanma ve ayrılık davalarında taraflara re'sen veya istem üzerine yemin teklif edilemez. Butlan davalarında da hâkimin taraflara yemin teklif etmesi mümkün değildir.

Taraflar boşanma ve ayrılığın fer'i sonuçlarına ilişkin anlaşmış dahi olsalar hâkimin bu anlaşmayı onaylaması gerekmektedir. Hâkimin onaylamadığı bir anlaşmanın uygulanabilmesi mümkün değildir. Aynı şekilde butlan davasında da örneğin çocuğun anne babayla kişisel ilişki kurması gibi konularda tarafların anlaşmalarının uygulanabilmesi için hâkimin bunu onaylamış olması gerekmektedir.

Boşanma ve ayrılık davalarında tarafların birinin talebi üzerine hâkim duruşmaların gizli yapılmasına karar verebildiği gibi, butlan davalarında da talep üzerine duruşmanın gizli yapılmasına karar verilebilir. Buna karar verilebilmesi için mutlaka taraflardan birinin talebi bulunmalıdır.

§ 9. BUTLAN DAVASININ SONUÇLARI

I. Genel Olarak

Butlan davasının sonucunda verilen butlan kararının kesinleşmesine kadar evlilik, geçerli bir evliliğin bütün hüküm ve sonuçlarını doğurur. Mahkemece verilen karar ileriye etkili olup bozucu yenilik doğuran bir karardır³⁸⁴. Kural ileriye etkili olmakla birlikte butlan kararı verilen bir evlilikte eşlerin mirasçılığı ile ilgili istisnai nitelikte düzenlemeler mevcuttur.

³⁸⁴ İKİZLER, s. 246; ÖZTAN, s. 630; ZEVKLİLER/ ACABEY/ GÖKYAYLA, s. 902.

Kanunda düzenlenen butlan sebeplerinin bulunması halinde butlan kararının verilebilmesi için mutlaka butlan davasının açılması gerekir. Hâkim bakmakta olduğu bir davada butlan sebeplerinin varlığını fark etse dahi re'sen butlana hükmedemez³⁸⁵.

Butlan davasının sonuçları ile ilgili TMK düzenlemelerinde boşanmaya atıf yapıldığı görülür. Bu nedenle butlan davasının çocuklar ve eşler yönünden doğurduğu sonuçlar konusunda kanunun açık hükmü gereği boşanmaya ilişkin hükümler uygulanacaktır³⁸⁶.

II. Butlan Davasının Çocuklar Yönünden Sonuçları

Butlan davasının çocuklar yönünden sonuçlarını düzenleyen TMK m. 157, genel anlamda boşanmaya ilişkin hükümlerin uygulanacağına atıfta bulunmuştur.

A. Soybağına İlişkin Sonuçları

Butlan kararı ile sona eren bir evlilik bu karar kesinleşinceye kadar geçerli bir evliliğin tüm hüküm ve sonuçlarını doğuracağından bu evlilikten doğan çocuklar evlilik içinde doğmuş sayılır³⁸⁷.

“Evlilik devam ederken veya evliliğin sona ermesinden başlayarak üçyüz gün içinde doğan çocuğun babası kocadır.” şeklindeki TMK m. 285/I hükmü butlan kararı ile sona ermiş evliliklerde de uygulanır. Butlan kararının kesinleşmesinden itibaren geçen üç yüz günlük sürede doğan çocuklar da evlilik içinde doğmuş sayılırlar. Çocuğun

³⁸⁵ TMK m. 156.

³⁸⁶ TMK m. 157, TMK m. 158, TMK m. 160.

³⁸⁷ TMK m. 157.

soybağının butlan kararı verilen evlilikteki babaya bağlanması açısından eşlerin iyiniyetli ya da kötüniyetli olmalarının bir etkisi bulunmamaktadır³⁸⁸.

B. Velayete İlişkin Sonuçları

Butlan kararının çocuklar yönünden sonuçlarına ilişkin TMK m. 157/II, çocuklar ile anne ve babaları arasındaki ilişkilerde boşanmaya ilişkin hükümlerin uygulanacağını düzenlemiştir. Boşanma davasında çocukların üzerinde anne ve babaların haklarını düzenleyen TMK m. 182 ve 183 hükümleri uygun düştüğü ölçüde butlan davalarına da uygulanır.

Butlan davasının sonucunda hâkim, aynı boşanma ve ayrılık davalarında olduğu gibi takdir yetkisini kullanarak çocuğun velayeti hakkında bir karar vermelidir. Velayete ilişkin karar verilirken asıl olan çocuğun menfaatidir ve hâkim takdir yetkisini kullanırken ilk olarak çocuğun menfaatini öncelemelidir³⁸⁹.

Butlan kararı verilirken hâkim olanak varsa anne ve babayı dinledikten ya da çocuk vesayet altında ise vasinin görüşlerini aldıktan sonra velayet ile ilgili düzenlemeleri yapar. Çocukların velayeti konusunda eşlerin bir düzenleme yapması hâkimi bağlamayacaktır. Hâkim bu konuda tamamen çocuğun menfaatine uygun olarak ve takdir yetkisiyle bir karar verecektir. Yargıtay da kararlarında butlan davasında hâkimin velayeti re'sen düzenlemesi gerektiğine hükmetmektedir³⁹⁰.

Evlenmenin butlan kararı ile sona ermesiyle birlikte çocukların velayeti anne veya baba ya da her ikisine birden verilebilir. Velayetin her iki ebeveyne de verildiği hallerde

³⁸⁸ **BERKİ**, Butlan, s. 226; **İKİZLER**, s. 247; **KILIÇOĞLU**, s. 79; **ZEVKLİLER/ ACABEY/ GÖKYAYLA**, s. 903. Aynı yönde Yargıtay kararı için bkz. Yargıtay 2.HD, E. 2002/4238, K. 2002/4980, T. 08.04.2002, (Erişim: **İNAL**, Nihat, Aile Mahkemeleri Davaları, Ankara, 2016, s. 108.).

³⁸⁹ **ÇELİK**, s. 355.

³⁹⁰ Yargıtay 2. HD, E.2013/6134, K. 2013/26354, T. 14.11.2013, Yargıtay 2. HD., E. 2015/646, K. 2015/9195, T. 05.05.2015, (Erişim: e-uyar.com, 11.04.2020)

birlikte velayet söz konusudur³⁹¹. Mahkeme tarafından verilen velayet kararı kesin bir karar olmayıp değişen koşulların varlığı halinde çocuğun menfaati de gerektiriyorsa hâkim re'sen veya talep üzerine velayeti değiştirebilir, velayetin kaldırılması sebepleri her iki eşte de bulunursa çocuğun vesayet altına alınmasına karar verebilir³⁹².

C. Çocuk ile Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Sonuçları

Butlan davası sonucunda çocuğun birlikte velayet altında kalmasına hükmedilmemişse velayet kendisine verilmeyen taraf ile çocuk arasında kişisel ilişki kurulmasının düzenlenmesi gündeme gelir.

Çocukla kişisel ilişki kurulmasını düzenleyen TMK m. 323 ve devamı maddeleri butlan davası sonucunda da uygulama alanı bulur. Butlan davası sonucunda velayeti kendisine bırakılmayan çocuk için her ebeveyn kişisel ilişki kurulmasını talep etme hakkına sahiptir. Ancak çocukla kişisel ilişkinin kurulmasına hâkim tarafından karar verilmesi için bu konuda bir talep zorunlu değildir. Çocuğun velayeti ve kişisel ilişki kurulması ile ilgili konularda önemli olan çocuğun menfaatinin korunması olduğu için hâkim bu konuda re'sen karar verir³⁹³.

Hâkim çocuk ile kişisel ilişki kurulmasını düzenlerken bu ilişkinin zamanını, yerini, süresini çocuğun menfaatini önceleyerek belirler. Ayrıca anne veya baba kişisel ilişki ile ilgili düzenlemelerin sınırlarına uygun davranmak zorundadır. Kişisel ilişkinin sınırları TMK m. 324'te düzenlenmiştir. Buna göre kişisel ilişki sonucu çocuğun huzurunun bozulması ya da kişisel ilişki sırasında çocuk ile diğer ebeveynin arasındaki kişisel ilişkileri zedeleyecek davranışlarda bulunulması, çocuğun eğitiminin ve

³⁹¹ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 145.

³⁹² ÇELİK, s. 357.

³⁹³ ZEVLİLİLER/ ACABEY/ GÖKYAYLA, s. 903.

yetiştirilişinin engellenmesi durumlarında hâkim kişisel ilişki kurma hakkının kullanılmasını reddedebilir ya da bu hak kendisine verilen ebeveynden alınabilir.

Çocuk ile kişisel ilişki kurulmasını anne veya baba talep etmese dahi hâkim re'sen göz önünde bulunduracak ve çocuğun menfaati gerektirdiği ölçüde velayet kendisine bırakılmayan tarafla çocuğun kişisel ilişki kurulmasına karar verecektir. TMK m. 325'te ise çocuğun üçüncü kişiler ile arasında kişisel ilişki kurulmasına ilişkin bir hüküm düzenlenmiştir. Olağanüstü hallerin varlığı halinde çocuğun menfaatine de uygunsuz üçüncü kişilerin çocukla kişisel ilişki kurulmasını talep etme hakkı bulunmaktadır. Bu kararın verilebilmesi için mutlaka talep olmalıdır, hâkim re'sen üçüncü kişilerle kişisel ilişki kurulmasına karar veremez. Bu hak çocuğun hısımları başta olmak üzere diğer kişilere tanınmıştır. Çocuğun anne veya babasıyla olan kişisel ilişkisine dair hükümler uygun düşüğü ölçüde üçüncü kişilerle arasındaki kişisel ilişkilerin düzenlenmesi konusunda da uygulanacaktır.

D. Nafakaya İlişkin Sonuçları

Butlan kararı ile sona eren bir evlilikte, anne ve babanın çocuklarının bakım masraflarına katılma yükümlülükleri devam eder. TMK m. 182/III, butlan kararı ile sona eren evliliklerde de uygulama alanı bulur³⁹⁴. Mahkeme butlan davasında çocuğun velayetine karar verirken çocuğun velayeti kendisine verilmeyen ebeveynin çocuğun giderleri için iştirak nafakası ödemesine hükmeder³⁹⁵.

³⁹⁴ TMK m. 182/III: "Velâyetin kullanılması kendisine verilmeyen eşin çocuk ile kişisel ilişkisinin düzenlenmesinde, çocuğun özellikle sağlık, eğitim ve ahlâk bakımından yararları esas tutulur. Bu eş, çocuğun bakım ve eğitim giderlerine gücü oranında katılmak zorundadır."

³⁹⁵ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 149.

İştirak nafakasına hâkim re'sen ve çocuğun ihtiyaçlarını ve nafaka yükümlüsünün ekonomik durumunu göz önünde bulundurarak hükmeder³⁹⁶. İştirak nafakası butlan kararının kesinleşmesinden çocuk ergin oluncaya kadar ödenmeye devam eder.

E. Çocuğun Kişisel Durumuna İlişkin Sonuçları

Butlan davasının çocuğun kişisel durumuna ilişkin sonuçları noktasında çocuğun vatandaşlığı ve çocuğun soyadının değerlendirilmesi gerekir.

Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun³⁹⁷ (TVK) “Soy bağı” kenar başlıklı 7. maddesinin birinci fıkrasına göre: “Türkiye içinde veya dışında Türk vatandaşı ana veya babadan evlilik birliği içinde doğan çocuk Türk vatandaşıdır.” Butlan kararı kesinleşinceye kadar evlenme, geçerli bir evliliğin bütün hüküm ve sonuçlarını doğurduğundan, doğan çocuk evlilik içinde doğmuş sayılır ve bu açıdan Türk vatandaşlığını kazanır.

Çocuğun evlilik içinde doğmuş sayılmasının bir başka sonucu da çocuğun soyadı konusunda kendini gösterir. TMK m. 321’de anne ve babanın evli olması halinde çocuğun ailenin soyadını alacağı düzenlendiğinden, butlan kararı ile hükümsüz olan bir evlilikten doğan çocuk da ailenin soyadını alacaktır.

III. Butlan Davasının Eşler Yönünden Sonuçları

A. Eşlerin Kişisel Durumlarına Yönelik Sonuçları

Butlan kararının eşler yönünden sonuçlarına ilişkin olan TMK m. 158’in ilk fıkrasında butlanına karar verilen evlilikteki iyiniyetli eşin evlenme ile kazandığı kişisel durumunu koruyacağı düzenlenmektedir. Eşin kişisel durumunun korunabilmesi için evlenirken iyiniyetli olması aranmaktadır. Aynı maddenin ikinci fıkrasında mal rejiminin

³⁹⁶ DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ, s. 149.

³⁹⁷ R.G. 29.05.2009, S. 27256.

tasfiyesi, tazminat, nafaka ve soyadı konularında boşanmaya ilişkin hükümlere atıf yapılmıştır.

Eşlerin kişisel durumu noktasında eşlerden birinin Türk diğerinin yabancı olduğu evliliklerde butlan kararının verilmesi halinde eşin vatandaşlığının ne olacağı konusu önem taşımaktadır. TVK m. 16 Türk vatandaşlığının evlenme yoluyla kazanılmasını düzenlemektedir. Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığı başvurusunda bulunabilmek için eşlerin en az üç yıldır evli olması ve evliliklerinin devam ediyor olması gerekmektedir. Ayrıca ölüm hali dışında aile birliği içerisinde yaşama şartı da aranmaktadır. En az üç yıldır evli olan ve evliliği devam eden yabancılar TVK m. 16'da düzenlenen diğer şartları da taşıdıkları takdirde vatandaşlık için başvuru yapabilirler ve mahkeme kararıyla vatandaşlığı kazanırlar.

Evlenmenin butlanına karar verilmesi durumunda, Türk vatandaşlığını kazanan eşin iyiniyeti TVK m. 16/III'te korunmuştur. Eş evlenme sırasında iyiniyetliyse evlenme mutlak ya da nisbî butlanla hükümsüz olsa dahi iyiniyetle kazandığı vatandaşlığı korunur³⁹⁸.

Olağan ya da olağanüstü evlenme yaşını doldurmuş ancak ergin olmamış kişiler, evlenmeyle erginlik kazanırlar. Ancak kişinin evlenmeyle erginliği kazandıktan sonra bu evliliğin butlan kararıyla sona ermesi halinde durumun ne olacağı konusunda öğretide farklı görüşler bulunmaktadır. Bu konuda bir görüş³⁹⁹ evliliğin butlan kararı ile sona ermesine kadar kişinin ergin sayılacağını, butlan kararıyla birlikte ileriye etkili olarak erginliğini kaybedeceğini savunmaktadır. Bir diğer görüşe göre⁴⁰⁰ butlan kararı ileriye etkili olarak sonuç doğurduğundan evlenmeyle erginliği kazanan kişinin kazandığı erginlik butlan kararından etkilenmez, kişi butlan kararı verildikten sonra da ergin sayılır.

³⁹⁸ **BERKİ**, Osman Fazıl, s. 56 - 57.

³⁹⁹ **BERKİ**, Butlan, s. 227; **OĞUZMAN/DURAL**, s. 109.

⁴⁰⁰ Bu konuda bkz. **AKINTÜRK/ATEŞ**, s. 233, dn. 87'de atıf yapılan yazarlar.

Bir başka görüşe göre⁴⁰¹ her ne kadar butlan kararı ileriye etkili sonuç doğursa da erginlik konusunda bir istisna bulunmaktadır ve evlenmenin butlanına karar verilmesi halinde evlenmeyle kazanılan erginlik baştan itibaren sona erer⁴⁰². Eşin iyiniyetli olduğu durumlarda kazandığı erginliğin korunacağı, aksi takdirde butlan kararı ile birlikte kazandığı erginliğin sona ereceğini savunan bir görüş daha bulunmaktadır⁴⁰³.

Evlenmenin kişiyi ergin kıldığı TMK m. 11’de düzenlenmektedir. Evlenmenin sona erdiği durumlarda eşin erginliğinin devam edip etmeyeceği ile ilgili bir düzenleme bulunmamaktadır. Eşler, evlenmeyle birlikte ergin olurlar ve yalnız birbirleriyle değil üçüncü kişilerle de hukuki ilişkiler kurarlar. Kanaatimizce butlan kararı sonrasında eşin evlenmeyle kazandığı erginliğini kaybedeceği görüşü, eşlerin evlilik süresince ergin sayıldıkları dönemde üçüncü kişilerle kurdukları hukuki ilişkiler açısından bu üçüncü kişilerin menfaatini ihlal sonucunu doğuracaktır. Bu sebeple evlenmenin butlanıyla eşin kazandığı erginliği evlenmenin başından itibaren geriye dönük olarak kaybedeceği görüşüne katılmıyoruz.

TMK m. 158’de eşin kazandığı kişisel durumunu koruması açısından iyiniyetin varlığı aranmaktadır. Erginlik bir kişisel durum olarak değerlendirilerek bu maddenin eşin erginliğine de uygulanması gerekir. Bu sebeple eşin evlenme esnasında iyiniyetli yani butlan sebeplerini bilmiyor ya da gerekli özeni gösterseydi dahi bilemeyecek durumda olması durumunda evlenmeyle kazanacağı erginliği koruyacağı, iyiniyetli olmaması halinde ise butlan kararının kesinleşmesiyle birlikte evlenmeyle kazandığı erginliği ileriye etkili olarak kaybedeceği görüşünü kabul etmek kanun koyucunun amacına daha uygun düşmektedir.

⁴⁰¹ Bu konuda bkz. **ÖZTAN**, Batıl Evlenmeler, s. 202, dn. 22’de atıf yapılan yazarlar.

⁴⁰² Bu konuda bkz. **ÖZTAN**, s. 634, dn. 2721’de atıf yapılan yazarlar.

⁴⁰³ **ERDEM**, s. 95; **HATEMİ**, s. 69; **HATEMİ/SEROZAN**, s. 167; **ÖZTAN**, s. 635.

Yasal temsilcinin izni olmadığı gerekçesiyle nisbî butlan davası açması ve bunun sonucunda evlenmenin butlanına karar verilmesi halinde ise küçüğün iyiniyetli olsa bile evlenmeyle kazandığı erginliği koruyamayacağı kabul edilmelidir. Aksi takdirde küçüğün butlan davasından sonra da erginliğini koruması ve butlan kararı kesinleştikten sonra aynı kişiyle evlenebilme ihtimali söz konusu olur ki bu durumda yasal temsilciye nisbî butlan davası açma hakkı verilmesi anlamsız olur⁴⁰⁴.

Evlenmenin butlanına karar verilmesi halinde TMK m. 158/II uyarınca kadının soyadı hakkında boşanmaya ilişkin hükümler uygulanır. TMK m. 187 “*Kadının soyadı*” kenar başlığını taşımaktadır ve madde metninde kadının evlenmekle kocasının soyadını alacağı, eğer isterse evlendirme memuruna ya da daha sonra nüfus memurluğuna yazılı başvuru yapmak suretiyle kocasının soyadının önünde kendi soyadını da kullanabileceği düzenlenmektedir. Ayrıca kadının soyadı konusunda 2013 yılında AYM’ye yapılan bir bireysel başvuruda⁴⁰⁵ AYM, kadının evlendikten sonra sadece kendi soyadını kullanamamasının Anayasa’nın “*Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı*” kenar başlıklı 17. maddesini ve AİHS’nin “*Özel ve aile hayatına saygı*” kenar başlıklı 8. maddesini ihlal ettiğine karar vermiştir. Kararda kadının soyadını kullanmasının kişiyi sıkı sıkıya bağlı, vazgeçilemez ve devredilemez bir hak olduğu ve bu hakkın Anayasa’nın 13. maddesi çerçevesinde sınırlandırılabilirliği ifade edilmiştir⁴⁰⁶. Daha sonra Yargıtay HGK, 2015 yılında kadının kendi soyadını kullanmasının AİHS m. 8 ve AY m. 17 uyarınca bir insan hakkı olduğuna ve cinsiyet ayrımı yapılmaksızın erkek ve kadına eşit

⁴⁰⁴ ERDEM, s. 95.

⁴⁰⁵ AYM, Sevim AKAT EŞKİ Başvurusu, Başvuru No:2013/2187, T.19.12.2013, (Erişim: 07.01.2014 tarihli ve 28875 sayılı RG, 20.09.2022)

⁴⁰⁶ HAVUTCU, Ayşe/ KALKANCI, Yasemin, “*Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru Kararları Işığında Kadının Soyadı*”, İAÜHFD, Y. 2020, C. 6, S. 2, s. 135-180, (Erişim: <https://dergipark.org.tr>, 20.09.2022), s. 151 – 152.

uygulanması gerektiğine, kadının aile mahkemesinde dava açarak sadece kendi soyadını kullanabileceğine karar vermiştir⁴⁰⁷. TMK m. 187 ve Yargıtay HGK kararı birlikte değerlendirildiğinde kadın evlenmekle birlikte kocasının soyadını alacak, isterse kocasının soyadının önünde kendi soyadını kullanabilecek, eğer evlendikten sonra da sadece kendi soyadını kullanmak istiyorsa bu konuda aile mahkemelerinde dava açarak kendi soyadını kullanabilecektir. Kadının sadece kendi soyadını kullanmak istemesi halinde dava açmak zorunda kalması eleştirilmekte, bu konuda TMK m. 187'ye bir düzenleme getirilerek yargı kararları ile uyum sağlanması gerektiği savunulmaktadır⁴⁰⁸. Kanaatimizce de Kanun maddesinde bir değişikliğe gidilerek kadının yalnızca kendi soyadını dava açmadan kullanabilmesi sağlanmalı, böylece uygulama ile Kanun arasında bir yeknesaklık oluşturulmalıdır.

Evlenmenin butlanına karar verildikten sonra kural olarak TMK m. 158/II gereği boşanma halinde kadının soyadını düzenleyen TMK m. 173 uygulanmalıdır. TMK m. 173/I'de boşanma durumunda kadının kişisel durumunu koruyacağı ancak evlenmeden önceki soyadını kullanacağı düzenlenmektedir. Aynı maddenin ikinci fıkrası kadının menfaatinin bulunduğu ve bunun eski eşine bir zarar vermeyeceğinin ispatlanması halinde eski eşinin soyadını kullanmaya devam edebileceği düzenlenmiştir. Ancak bu noktada butlanın eşler yönünden sonuçlarını düzenleyen m. 158/I'de eşin iyiniyetinin arandığı gözden kaçırılmamalı, m. 173 buna uygun olarak uygulanmalıdır. Evliliği butlan kararı ile sona eren eş iyiniyetliyse evlenme ile kazandığı kişisel durumunu koruyacağından, butlan kararından sonra eski eşinin soyadını kullanmaya devam etmek

⁴⁰⁷ Yargıtay HGK, E. 2014/889 K. 2015/2011 T. 30.9.2015, (Erişim: <https://www.lexpera.com.tr/> 20.09.2022)

⁴⁰⁸ **ORUÇ**, Murat, “*Evli Kadının Münhasıran Bekarlık Soyadını Kullanabilmesi*”, TAAD, Y. 2016, S. 27, C. 7, s. 451 – 466, s. 464.

isteyen kadının menfaatinin gerektirmesi ve eski eşine zarar vermeyeceğinin ispatlanmasının yanı sıra kadının evlenme sırasında iyiniyetli olması da aranmalıdır⁴⁰⁹.

Butlan kararının kesinleşmesi ile eşlerin medeni durumu artık “*bekar*” olduğundan tekrar evlenebilmeleri mümkündür. Eşler başkalarıyla evlenebilecekleri gibi butlana yol açan sebepler ortadan kalkmışsa birbirleriyle de tekrar evlenebilirler.

B. Mal Rejiminin Tasfiyesine Yönelik Sonuçları

Türk hukukunda yasal mal rejimi edinilmiş mallara katılma rejimidir. Eşler evlenmeden önce ya da evlendikten sonra mal rejimi sözleşmesi yapmamışlarsa yasal mal rejimi uygulanacaktır. Butlan davasının eşler yönünden sonuçlarını düzenleyen 158. maddenin ikinci fıkrasına göre mal rejiminin tasfiyesi konusunda boşanmaya ilişkin hükümler uygulanır.

Mal rejiminin sona erme anını düzenleyen TMK m. 225/II’de evlenmenin boşanma ya da iptal kararı ile sona ermesi halinde mal rejiminin dava tarihinden itibaren sona ereceği düzenlenmiştir.

Mal rejiminin sona ermesinden sonra butlan kararının kesinleşmesiyle ve tarafların talebiyle mal rejiminin tasfiyesi başlar. Mal rejiminin tasfiyesi için dava butlan davası ile açılabileceği gibi ayrı bir dava olarak da açılabilir. Butlan davasını eşler dışındaki kimseler açıyorsa bu durumda tasfiye isteyemeyeceklerinden eşlerin butlan kararının kesinleşmesinden sonra bir yıllık zamanaşımı süresi içerisinde⁴¹⁰ mal rejiminin tasfiyesi için dava açması gerekmektedir⁴¹¹.

⁴⁰⁹ ÖZTAN, Batıl Evlenmeler, s. 202.

⁴¹⁰ TMK m. 178: “Evliliğin boşanma sebebiyle sona ermesinden doğan dava hakları, boşanma hükmünün kesinleşmesinin üzerinden bir yıl geçmekle zamanaşımına uğrar.”

⁴¹¹ ÇELİK, s. 327.

C. Nafakaya Yönelik Sonuçları

Butlan davasının nafakaya yönelik sonuçlarına, TMK m. 158/II gereği TMK m. 175 uygulanır. TMK m. 175'te yoksulluk nafakası düzenlenmekte olup boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek tarafın kusuru daha ağır olmamak kaydıyla diğer taraftan geçimi için süresiz olarak ve mali gücü oranında nafaka isteyebileceği düzenlenmiştir. Aynı düzenleme butlan kararının verilmesi halinde de geçerlidir.

Butlan kararı yüzünden yoksulluğa düşen tarafın talebi halinde hâkim yoksulluk nafakasına hükmedebilir. Yoksulluk nafakasına hükmedilebilmesi için mutlaka talep edilmesi gerekmektedir, hâkim re'sen yoksulluk nafakasına hükmedemez.

Yoksulluk nafakası talebinde bulunacak eşin kusurunun diğer eşin kusurundan ağır olmaması gerekir. Ayrıca nafakayı ödemesine karar verilen eşin de kusurlu olması aranmaz. Evlenmenin butlanı sebebiyle yoksulluk nafakasına hükmedileceği hallerde eşin kusurunun butlan sebepleri ile ilgili olabileceği kabul edilmelidir⁴¹².

Yoksulluk nafakasına hükmedilebilmesi için yoksulluk nafakasını talep eden eşin evlenmenin butlanı sonucunda yoksulluğa düşecek olması gerekmektedir. Hâkim eşin yoksulluğa düşüp düşmeyeceğine her somut olaya göre takdir yetkisini kullanarak karar verir⁴¹³.

Yoksulluk nafakasına nafaka yükümlüsünün maddi gücüne göre hükmedilir. Koşulların değişmesi ve TMK m. 176'da düzenlenen bazı durumların oluşması durumunda irat şeklinde ödenen nafakanın sona ermesi ya da miktarının değiştirilmesi mümkündür. Buna göre nafaka alacaklısı yeniden evlenir ya da taraflardan biri ölürse nafaka kendiliğinden; nafaka alacaklısının bir başkasıyla fiilen evli gibi yaşaması, haysiyetsiz hayat sürmesi veya yoksulluğunun ortadan kalkması halinde mahkeme

⁴¹² Örneğin butlan sebebinin varlığına rağmen bu evlenmeyi yapan eşin kusurlu sayılması gerekir ve böyle bir durumda yoksulluk nafakasına hükmedilemez. **ÖZTAN**, Batıl Evlenmeler, s. 205.

⁴¹³ **ÇELİK**, s. 339.

kararıyla sona erer. Ayrıca hâkim tarafların istemi üzerine nafakanın miktarının tarafların ekonomik durumlarına göre değiştirilmesine karar verebilir.

Butlan davası eşler tarafından açılıyorsa yoksulluk nafakası butlan davası ile birlikte istenebileceği gibi TMK m. 178 uyarınca butlan kararının kesinleşmesinden itibaren bir yıllık zamanaşımı süresi içerisinde ayrı bir davayla da istenebilir. Ancak butlan davası üçüncü bir kişi tarafından açıldıysa yoksulluk nafakası yalnızca butlan kararı kesinleştikten sonra bir yıllık zamanaşımı süresi içerisinde ayrı bir dava ile eş tarafından talep edilebilir.

D. Tazminata Yönelik Sonuçları

Evlenmenin butlanına karar verildiği takdirde TMK m. 158 uyarınca boşanmada tazminatı düzenleyen TMK m. 174 uygulanacaktır. TMK m. 174/I'e göre: "*Mevcut veya beklenen menfaatleri boşanma yüzünden zedelenen kusursuz veya daha az kusurlu taraf, kusurlu taraftan uygun bir maddî tazminat isteyebilir.*" Aynı maddenin ikinci fıkrasına göre de: "*Boşanmaya sebep olan olaylar yüzünden kişilik hakkı saldırıya uğrayan taraf, kusurlu olan diğer taraftan manevî tazminat olarak uygun miktarda bir para ödenmesini isteyebilir.*". Boşanma davasında tazminatı düzenleyen bu madde evlenmenin butlanına karar verilmesi halinde de uygulanır.

Evlenmenin butlanına karar verilmesi halinde menfaatleri zedelenen taraf kusursuz ya da karşı taraftan daha az kusurluysa, talep etmesi halinde kendisine uygun bir maddî tazminat ödenmesine karar verilebilir. Maddî tazminata talep üzerine hükmedilir, hâkim re'sen maddî tazminata hükmedemez. Aleyhine maddî tazminata hükmedilen kişinin mutlaka kusurlu olması gerekir. Buradaki kusur butlan sebebinin gerçekleşmesine yönelik bir kusur olarak değerlendirilmelidir⁴¹⁴.

⁴¹⁴ ÇELİK, s. 336.

Maddi tazminat toplu olarak ödenebileceği gibi irat şeklinde de ödenebilir. TMK m. 176/III'e göre irat şeklinde ödenmesine karar verilen maddi tazminatın tazminat alacaklısı tekrar evlenir ya da taraflardan biri ölürse maddi tazminat kendiliğinden; tazminat alacaklısının bir başkasıyla fiilen evli gibi yaşaması, haysiyetsiz hayat sürmesi veya yoksulluğunun ortadan kalkması halinde mahkeme kararıyla sona erer⁴¹⁵. Ayrıca hâkim tarafların istemi üzerine maddi tazminatın miktarının tarafların ekonomik durumlarına göre değiştirilmesine karar verebilir⁴¹⁶.

Evlenmenin butlanı sebebiyle kişilik hakları saldırıya uğrayan taraf, diğer tarafın kusurlu olması halinde manevi tazminat talebinde bulunabilir. Manevi tazminata da maddi tazminatta olduğu gibi re'sen değil talep üzerine karar verilir. Aleyhine manevi tazminat talebinde bulunulan kişi mutlaka kusurlu olmalıdır. Tazminat talebinde bulunan eşin ise kusursuz veya daha az kusurlu olması gerekir⁴¹⁷.

Manevi tazminatın irat şeklinde ödenemeyeceği TMK m. 176/II'de düzenlenmiştir. Buna göre manevi tazminat toplu bir şekilde ve tek seferde ödenebilir.

E. Eşlerin Mirasçılığına Yönelik Sonuçları

Butlana yol açan sebeplerin bulunması halinde, butlan kararı kesinleşinceye kadar evlilik geçerli bir evliliğin bütün hüküm ve sonuçlarını doğuracağından mutlak butlan ya da nisbî butlan sebeplerinin varlığına rağmen butlan davası açılmadan eşlerden biri ölür ve evlilik ölümle sona ererse eşlerin birbirlerine mirasçı olabilmeleri mümkündür. Ancak mutlak butlan durumunda ölenin mirasçıları "*ilgili*" sıfatıyla dava açar ve bu davada sağ kalan eşin evlenme sırasında iyiniyetli olmadığını ispatlarsa sağ kalan eşin yasal mirasçı olmasını engelleyebilir, daha önce yapılan ölüme bağlı tasarruflardaki haklarını

⁴¹⁵ TMK m. 176/III.

⁴¹⁶ TMK m. 176/IV.

⁴¹⁷ ÇELİK, s. 337.

kaybetmesini sağlayabilirler. Bu durum, butlan kararının ileriye etkili olarak sonuç doğurmasının bir istisnasıdır, böyle bir durumda butlan kararı ölüm anında eşin mirasçı olmasını engelleyecektir⁴¹⁸.

Nisbî butlana yol açabilecek sebeplerin varlığı halinde nisbî butlan davası açılmadan eşlerden biri ölür ve evlenme ölümle sona ererse bu durumda ölen eşin mirasçılarının nisbî butlan davası açma hakkı bulunmamaktadır. TMK m. 159'da mirasçıların yalnızca açılmış olan bir davaya devam edebilecekleri ve bu davada sağ kalan eşin evlenme sırasında iyiniyetli olmadığını ispatlamaları durumunda eşin yasal mirasçı olamayacağı ve ölüme bağlı tasarruflardaki haklarını kaybedeceği düzenlenmiştir⁴¹⁹. Çalışmamızın önceki kısımlarında ayrıntılı olarak bahsettiğimiz üzere⁴²⁰ kanaatimizce nisbî butlan davasını açma hakkının mirasçılara tanınacağı istisnai durumlara ilişkin bir düzenlemenin yapılması gerekmektedir.

IV. Butlan Davasının Üçüncü Kişiler Yönünden Sonuçları

Eşler, evlilik birliği içerisinde temsil yetkilerini kullanarak üçüncü kişilerle gerçekleştirdikleri işlemlerden doğan borçlardan müteselsilen sorumludurlar. Evlenmenin butlanı kararı kesinleşene kadar geçerli bir evliliğin bütün hüküm ve sonuçları doğduğundan eşlerin evlilik birliğini temsilen yaptıkları işlemlerden doğan üçüncü kişilere karşı müteselsil sorumluluğu devam edecektir⁴²¹.

⁴¹⁸ AKINTÜRK/ATEŞ, s. 232; HATEMİ/SEROZAN, s. 169.

⁴¹⁹ TOPUZ, s. 72.

⁴²⁰ Bkz. yuk. § 8., II, B.

⁴²¹ AKINTÜRK/ATEŞ, s. 234; ÖZTAN, Batıl Evlenmeler, s. 209.

SONUÇ

“Evlenmenin Hükümsüzlüğü ve Evlenmenin Hükümsüzlüğünün Sonuçları” isimli çalışmamızda, hukuki ve sosyolojik bir sorun olarak nitelendirilmesi gereken evlenmenin hükümsüzlüğü konusu ayrıntılı bir şekilde ele alınmış, öğretilerdeki tartışmalı hususlara ve bu konudaki görüşlerimize yer verilerek konuya yeni bir bakış açısı kazandırılmıştır. Çalışmamızda yapılan değerlendirmeler ışığında ortaya çıkan sonuçları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Evlenme, farklı cinsiyetteki iki kişinin evlendirme memuru önünde karşılıklı ve birbirlerine uygun irade beyanlarını açıklamalarıyla kurulur. Evlenmeyle eşler acı tatlı anılarını paylaştıkları, maddi ve manevi sürekli bir hayat ortaklığı kurmayı amaçlamaktadırlar.

- Evlenmenin hukuki niteliği konusunda öğretilerde başlıca üç görüş bulunmaktadır. Bu görüşler şart işlem, kurum ve sözleşme görüşleridir. Evlenmenin sıkı şekil şartlarına tabi tutulmuş olması, tarafların irade serbestilerinin sınırlandırılması kanaatimizce öğretilerdeki hâkim görüşün de kabul ettiği üzere evlenmeye kendine özgü bir medeni hukuk sözleşmesi niteliği kazandırmaktadır.

- Aile hukukunun kamu düzeni ile yakın bir ilişki içerisinde olması, evlenmenin diğer sözleşmelere nazaran devlet müdahalesine daha açık olması sonucunu doğurmaktadır. Bu sebeple evlenmenin maddi ve şekli şartları Türk Medeni Kanunu’nda ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Bu şartları taşımayan bir evlenme eksik olan şartın önemine göre çeşitli geçersizlik yaptırımlarıyla karşılaşır.

- Evlenmenin maddi şartları evlenme ehliyeti ve evlenme engelleri olarak iki başlık altında incelenebilir. Bir kimsenin evlenebilmesi için evlenme ehliyetine sahip olması gerekmektedir. Bu kapsamda kanunda öngörülen evlenme yaşına ulaşmak ve ayırt etme

gücüne sahip olmak gerekir. Küçük ve kısıtlı kimselerin evlenme ehliyetine sahip olduğundan söz edilebilmesi için ise ayrıca yasal temsilcilerinin izni bulunmalıdır. Geçerli bir evliliğin kurulabilmesi için taraflar arasında evlenme engelleri bulunmamalıdır.

- Kanunumuz evlenme yaşını erginlikten ayrı bir düzenlemeye tabi tutmuş ayrıca olağan evlenme yaşı ve olağanüstü evlenme yaşı olarak iki ayrı yaş sınırı düzenlemiştir. Türk hukukunda olağan evlenme yaşı on yedidir. On yedi yaşını dolduran küçük, yasal temsilcisinin izni ile evlenebilir. Kişi mahkemece ergin kılınmış dahi olsa on yedi yaşını doldurmadıkça evlenemez. Olağanüstü evlenme yaşı ise on altı yaşın doldurulmasıdır. On altı yaşını dolduran küçüğün evlenmesine olağanüstü durum ve pek önemli bir sebebin varlığı halinde, yasal temsilcisi de olanak buldukça dinlenerek mahkeme tarafından karar verilebilir. Yasal temsilcinin dinlenilmesi için olanak olup olmadığının tespit edilmesi de gerekmektedir. Hangi durumların olağanüstü olduğu ve pek önemli sebep teşkil ettiği her somut olay açısından hâkim tarafından takdir yetkisi kullanılarak değerlendirilir.

- Evlenecek kişilerin ayırt etme gücüne sahip olması ve küçüklerin ve kısıtlıların evlenebilmesi için yasal temsilcilerinin izninin alınması gerekmektedir. Ayırt etme gücüne sahip küçüğe veya kısıtlıya yasal temsilci tarafından verilen iznin evlenme töreni gerçekleşinceye kadar geri alınabileceği savunulmaktaysa da biz yasal temsilcinin verdiği bu iznin yenilik doğuran bir hakkın kullanılması niteliğinde olduğu ve geri alınamayacağı görüşündeyiz. Küçük veya kısıtlının yasal temsilcisinin izin vermemesi halinde mahkemeye başvurulması mümkündür.

- Evlenme engelleri kesin evlenme engelleri ve kesin olmayan evlenme engelleri olarak iki başlık altında toplanır. Kesin evlenme engelleri yasak derecede hısımlık, önceki evlilik ve evlenmeye engel olabilecek derecede akıl hastalığı; kesin olmayan evlenme engelleri ise kadının bekleme süresi ve bulaşıcı hastalıklardır. Kesin evlenme engellerinin

varlığına rağmen yapılmış olan bir evlenme mutlak butlan yaptırımına tabi iken kesin olmayan evlenme engellerinin varlığına rağmen yapılmış olan bir evlenme geçerliliğini korur.

- Yasak derecede hısımlığın bir evlenme engeli olarak düzenlenmesinin en önemli sebebi yakın hısımlar arasındaki evliliklerde kalıtsal hastalıkların çocuklara aktarılması ve doğan çocuklarda bedensel ve ruhsal bozuklukların ortaya çıkmasıdır. Düzenlemenin bir diğer sebebinin hısım evliliklerinin ahlaki boyutu olduğunu söylemek mümkündür. Kan hısımları, kayın hısımları ve evlat edinmeyle birbirlerine hısım olmuş kişilerin belli dereceye kadar evlenemeyecekleri Kanun'da düzenlenmiştir. Kanun koyucu kanaatimizce isabetli bir şekilde, TMK'da, eMK'nın aksine evlatlık ilişkisini bir kesin evlenme engeli olarak düzenlemiştir.

- Türk hukukunda evlilik monogam niteliktedir. Bu sebeple tarafların evlenme sırasında bir başkasıyla evli olması kesin evlenme engelidir. Evlenme başvurusunda bulunacak kişiler, önceki evliliklerinin bittiğini evlenme başvurusunda bulunurken evlendirme memuruna ispat etmekte yükümlüdürler.

- Kanun koyucu TMK kabul edilirken hem ayırt etme gücünü ortadan kaldıran akıl hastalığı ile ayırt etme gücünü ortadan kaldırmayan akıl hastalığı arasında ayırım yapmış hem de her türlü akıl hastalığının değil, evlenme açısından tıbbi sakınca oluşturan akıl hastalıklarının evlenme engeli sayılacağını düzenlemiştir. Kanaatimizce eMK'da bulunmayan bu ayırımın TMK'ya eklenmesi oldukça isabetlidir.

- Kesin olmayan evlenme engellerinin varlığına rağmen kurulan bir evlilik geçerlidir. Bu sebeple kadının bekleme süresine uyulmadan ya da taraflardan biri veya her ikisi bulaşıcı hastalık taşımasına rağmen evlenilmesi halinde bu evlenme geçerlidir.

- Bekleme süresi, soybağı ile ilgili karışıklıkların önlenmesi amacıyla düzenlenen, kadınlara özgü bir evlenme engelidir. Kanaatimizce DNA testleri sayesinde soybağının belirlenmesi bu kadar kolayken ve bir kadının hamile olduğu günümüz teknolojisinde çok

erken anlaşılabilirken TMK düzenlemesi eski bir düzenleme olarak kalmıştır. Kadının hamile olmadığını doktor raporuyla kanıtlandığı hallerde ayrıca mahkeme kararının beklenmesi de yargılama sürelerinin uzunluğu ve mahkemelerin iş yükü göz önünde bulundurulduğunda yersiz kalacaktır. Bu sebeple bekleme süresinin kaldırılması gerektiği görüşünderiz.

- Kanun koyucunun bulaşıcı hastalıklardan doğan evlenme engelini düzenleme amacı tarafların, gelecek nesillerin ve doğal olarak toplum sağlığının korunmasıdır. UHK m. 123 ve 124'te evlenme engeli oluşturan hastalıklar sayılmıştır. Bu hastalıkların varlığı halinde evlenme geçerliliğini koruyacağından bu hastalıklar kesin olmayan evlenme engelleri başlığı altında değerlendirilmektedir. Bulaşıcı bir hastalık olan, gelecek nesillerin sağlığını etkileyen AIDS mevzuatımızda düzenlenmemiştir. UHK, 1930 tarihli, eski bir kanundur. Kanaatimizce bu kanunda bir değişiklik yapılmalı ve bulaşıcı bir hastalık olan, gelecek nesillerin sağlığını etkileyen AIDS de kanun kapsamına alınmalıdır. En azından tarafların bu konuda hassasiyet göstermesi ve bilgilendirilmesi açısından önemli bir düzenleme olacağı kanaatindeyiz.

- Evlenmenin şekli şartları da TMK ve EY'de ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Evlenme töreninden önce, evlenme töreni esnasında ve evlenme töreninden sonraki şekli şartlar olarak üç başlık altında incelenen bu şartlar, geçerli bir evliliğin kurulması için büyük önem taşımaktadır.

- Bir sözleşmenin kurucu unsurlarının bulunmaması halinde bu sözleşme hukuk düzeninde hiçbir zaman var olmamış demektir. Bu sebeple kurucu unsurları taşımayan bir sözleşme özel hukukun en ağır yaptırımını olan yokluk yaptırımına tabi tutulacaktır. Kanunda öngörülen sebeplerin varlığı ise hükümsüzlüğe yol açar. Bir sözleşmenin hükümsüz olduğundan bahsedilebilmesi için öncelikle kurulmuş olması gerekir. Yok hükmündeki sözleşmeler hukuk düzeninde var olmadığı, hiçbir zaman kurulmadıkları için onların hükümsüz olduğundan söz edilemeyeceği kanaatindeyiz. Çalışmamızda da

hükümsüzlük dar anlamda ele alınmış, evlenmenin yokluğu ve evlenmenin hükümsüzlüğü birbirinden ayrılarak incelenmiştir.

- Evlenme, niteliği gereği borçlar hukuku alanındaki sözleşmelerle bir tutulamayacağından, evlenmenin kurucu unsurları borçlar hukukundaki sözleşmelerin kurucu unsurları olan karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanından ibaret değildir. Evlenmenin kurucu unsurları, evlenenlerin farklı cinsiyette olması, evlenmenin evlendirme memuru önünde yapılması ve tarafların evlenme iradelerini açıklamış olmalarıdır.

- Türk hukukunda aynı cinsiyetteki kişilerin birliktelikleri evlenme olarak nitelendirilmemektedir. Kanun koyucu özellikle evlenmenin bir kadın ve bir erkek arasında kurulabileceğini vurgulamıştır. Aynı cinsiyetteki kişilerin evliliği yok hükmündedir.

- Cinsiyet değişikliği ile ilgili düzenleme TMK m. 40'ta yapılmıştır. Kanun her ne kadar cinsiyet değiştirecek kişinin evli olmaması şartını aramış olsa da evli olmasına rağmen cinsiyet değiştiren bir kişinin evliliğinin akıbetinin ne olacağı öğretide tartışmalıdır. Aynı cinsiyetteki kişilerin evlenebileceği hukukumuzda kabul edilmediği için bu evlenmenin bir şekilde sona erdirilmesi gerekmektedir. Kanaatimizce bu konuda kanunda eMK'da olduğu gibi evliliğin kendiliğinden sona ereceği ya da hâkimin cinsiyet değişikliğine karar verirken evlenmenin sona ermesine de karar vereceği şeklinde bir düzenleme yapılmalıdır.

- Evlenmenin evlendirme memuru önünde gerçekleştirilmesi evlenmenin kurucu unsurudur. Bu sebeple evlendirme memuru olmayan birinin önünde gerçekleşen evlenmeler yok hükmündedir. Yer bakımından yetkisiz olan evlendirme memuru tarafından gerçekleştirilen evlenmeler tarafların iyiniyetli olması halinde Yargıtay tarafından geçerli kabul edilmektedir. Kanunun özellikle iyiniyete hukuki sonuç bağlamadığı konularda tarafların iyiniyetine göre bir değerlendirme yapmak

kanaatimizce pek mümkün olmadığından bu konuda kanunda bir düzenleme yapılması gerektiğini savunuyoruz.

- Taraflardan birinin evlenme sırasında irade beyanını açıklamaması ya da beyan uyumsuzluğu bulunması halinde de evlenme yok hükmündedir. Geçerli bir evliliğin kurulabilmesi için taraflar aynı anda evlendirme memuru önünde bulunmalı, iradelerini bizzat açıklamalıdır. Evlenme başvurusu vekille yapılabildiği halde evlenme vekille gerçekleştirilemez.

- Yok hükmünde bir evlilik hiçbir zaman geçerli hale getirilemez ve yokluğa karar verilmesi için dava açılmasına gerek yoktur. İlgililer ihtilaf halinde yokluğun tespiti için dava açabilirler ancak bu dava yalnızca bir tespit davası olup evlenmenin yokluğuna mahkemece karar verilmesi anlamına gelmez.

- Kurucu unsurları taşıyan bir evlenmenin kanunda belirtilen geçerlilik unsurlarında ya da tarafların iradelerinde sakatlık bulunduğu gerekçesiyle mahkemece hükümsüz kılınması evlenmenin hükümsüzlüğü olarak adlandırılır.

- Türk Borçlar Kanunu'ndaki sadeleştirme çalışmalarından sonra mülga Borçlar Kanunu'nda yer alan “*mutlak butlan*” ve “*nisbî butlan*” terimleri yerini “*kesin hükümsüzlük*” ve “*iptal edilebilirlik*” terimlerine bırakmıştır. Ancak kanun koyucu aynı değişiklikleri Türk Medeni Kanunu'nda yapmamış, evlenmenin hükümsüzlüğü konusunda “*mutlak butlan*” ve “*nisbî butlan*” terimleri kanundaki varlıklarını korumuştur. Bu bir bakıma mutlak butlan ve nisbî butlan terimlerinin evlenmenin hükümsüzlüğüne özgülenmesini sağlamıştır. Bu sebeple çalışmamızda kanuni düzenlemeye paralel olarak “*mutlak butlan*” ve “*nisbî butlan*” terimleri kullanılmıştır.

- Evlenmenin hükümsüzlüğüne yol açabilecek sebepler kanunda sınırlı sayıda düzenlenmiştir. Batıl bir evlilik ancak mahkemece verilen butlan kararının kesinleşmesiyle sona erer. Kanun koyucu, evlenmenin baştan itibaren hükümsüz

sayılmasının telafisi zor zararlara sebep olabileceğini de göz önünde bulundurarak butlan kararının ileriye etkili olarak hüküm ve sonuç doğuracağını düzenlemiştir.

- Kamu düzeninin korunması amacıyla düzenlenen şartlara aykırılık mutlak butlana yol açar. Mutlak butlana yol açabilecek sebepler aynı zamanda kanunda düzenlenen kesin evlenme engelleriyle de örtüşmektedir. Kesin evlenme engellerinin varlığına rağmen bir evlenmenin yapılmasının yaptırımını mutlak butlandır.

- Mutlak butlan sebepleri, taraflardan birinin evlenme sırasında mevcut bir evliliğinin bulunması, evlenme sırasında ayırt etme gücünden sürekli yoksunluk, evlenmeye engel olacak derecede akıl hastalığı ve yasak derecede hısımlıktır.

- Taraflardan birinin evlenme sırasında mevcut bir evliliğinin bulunmasının yaptırımını mutlak butlandır. Evlenmenin mahkeme kararıyla sona ermesi, bu kararın kesinleşmesinden sonra eşlerden birinin yeniden evlenmesi ancak daha sonra sona eren evliliğin yargılamanın iadesine konu olması durumunda ikinci evliliğin akıbetinin ne olacağı öğretide tartışmalıdır. Kanaatimizce mahkeme kararı kesinleştikten sonra kişinin yeniden evlenebilmesi mümkün olduğundan yargılamanın iadesi istense dahi ikinci evlilik mutlak butlan yaptırımına tabi tutulamayacaktır.

- Hakkında ölü kaydı düşürülmüş kişinin eşinin ikinci kez evlenmesi halinde ikinci evliliğin akıbetinin ne olacağı ile ilgili TMK'da bir düzenleme bulunmamaktadır. Hakkında gaiplik kararı verilen kişinin eşine gaiplik kararı ile ya da daha sonra ayrıca açacağı bir dava ile evlenmenin feshini talep etme hakkı verildiği halde, kişinin ölmüş olma olasılığının gaipliğe göre daha kuvvetli olduğu ölüm karinesinde eşe kanunen böyle bir hak tanınmaması ve evlenmenin ölüm karinesiyle sona eremeyeceği, bu sebeple ikinci evliliğin mutlak butlan yaptırımına tabi tutulacağı yorumu bizce isabetli değildir. Kanaatimizce bu konuda kanuni bir düzenleme yapılmalıdır. Bu düzenlemenin ölüm karinesinin evliliği sona erdiren haller arasında ayrıca düzenlenmesi şeklinde olabileceği görüşündeyiz.

- Taraflardan birinin evlenme sırasında ayırt etme gücünden sürekli olarak yoksun bulunması ve eşlerden birinde evlenme sırasında evlenmeye engel olacak derecede akıl hastalığı bulunması mutlak butlana yol açar. Evlenme sırasında ayırt etme gücünden sürekli olarak yoksun olan eş daha sonra ayırt etme gücünü yeniden kazanırsa ya da akıl hastası olan eş daha sonra iyileşirse bu durumda mutlak butlan davasını yalnızca ayırt etme gücünü yeniden kazanan veya akıl hastalığı iyileşen eş açabilir. Bu durumlarda mutlak butlan davası nisbî butlan davasına dönüşür.

- Eşler arasında evlenmeye engel olacak derecede hısımlık bulunması da mutlak butlana yol açan bir sebeptir. Kanunda aralarında kesin evlenme engeli olduğu düzenlenen hısımların evlenmesi halinde bu evlilik mutlak butlan yaptırımına tabi olacaktır.

- Mutlak butlana yol açabilecek sebeplerin varlığı halinde kural olarak tarafların iyiniyetli olup olmadığına bakılmaksızın evlenme mutlak butlan yaptırımına tabidir. Ancak kanunda taraflardan birinin evlenme sırasında mevcut bir evliliğinin bulunması ile ilgili istisnai bir düzenleme bulunmaktadır. Buna göre evli olduğu halde yeniden evlenen kişinin ilk evliliği mutlak butlan kararı verilmeden önce bir şekilde sona ermişse, ikinci eş de evlenme sırasında iyiniyetliyse bu evlenmenin butlanına karar verilemez.

- Kanununun 148-151 ve 153. maddelerinde sınırlı sayıda düzenlenen bazı sebeplerin varlığı halinde bir evliliğin mahkeme kararı ile sona erdirilebileceği durum nisbî butlan olarak adlandırılır. Nisbî butlana yol açabilecek sebeplerin kanunda düzenlenme amacı tarafları korumak olduğundan bu hallerin varlığı halinde yalnızca kanunda sayılan kişiler evlenmenin nisbî butlanını talep edebilirler. Nisbî butlana yol açabilecek sebepler ayırt etme gücünden geçici yoksunluk, irade bozukluğu hallerinin bulunması ve yasal temsilcinin izninin gerektiği hallerde bu iznin olmamasıdır.

- Taraflardan birinin evlenme sırasında ayırt etme gücünden geçici olarak yoksun olması bir nisbî butlan sebebidir. Evlenme sırasında ayırt etme gücünden geçici olarak yoksun olan eş dava açarak evlenmenin nisbî butlanını talep edebilir.

- Evlenmenin nisbî butlanına yol açan irade bozukluğu halleri kanunda yanılma aldatma ve korkutma başlıkları altında ve sınırlı sayıda düzenlenmiştir. Bu hallerde davayı yalnızca iradesi sakatlanan eş açabilir.

- Kişinin evlenmeyi hiç istemediği veya evlendiği kişiyle evlenmeyi düşünmediği halde yanılarak evlenmeye razı olması ve eşinde bulunmaması onunla birlikte yaşamayı kendisi için çekilmez bir duruma sokacak derecede önemli bir nitelikte yanılarak evlenmesi hallerinde yanılma sebebiyle nisbî butlan davasının açılması mümkündür.

- Kişi, eşinin namus ve onuru hakkında eşi veya onun bilgisi dahilinde bir başkası tarafından aldatılır ya da altsoyunun sağlığı konusunda ağır bir tehlike oluşturacak bir hastalık kişiden gizlenirse aldatma sebebiyle evlenmenin nisbî butlanını talep edebilir. Susmanın aldatma sebebi oluşturup oluşturmayacağı konusunda farklı görüşler bulunsa da kanaatimizce aldatmayı gerçekleştiren tarafın bir konuda susmasının karşı tarafı aldatma kastı taşıdığı şeklinde değerlendirilebileceği hallerde susmanın aldatma olarak kabul edilmesi doğrudur.

- Kendisinin veya yakınlarından birinin hayatı, sağlığı veya namus ve onuruna yönelik pek yakın ve ağır bir tehlike ile korkutularak evlenmeye razı edilen eş evlenmenin nisbî butlanını mahkemeden talep edebilir. Korkutma eş tarafından yapılabileceği gibi üçüncü bir kişi tarafından da yapılabilir.

- Küçük ve kısıtlıların evlenmesi, yasal temsilcilerinin izni olmadığı sürece mümkün değildir. Buna rağmen bir evlenmenin gerçekleştirilmesi halinde izni alınmayan yasal temsilci evlenmenin nisbî butlanını talep edebilir. Yasal temsilcisinin iznini almadan evlenen küçük on sekiz yaşını doldurur veya kısıtlının kısıtlılığının ortadan

kalkar ya da kadın eş hamile kalırsa bu durumda yasal temsilci evlenmenin nisbî butlan davası açamaz.

- Öğretide tartışılan önemli konulardan biri olağanüstü evlenme yaşını doldurmuş ancak hâkim kararı olmadan evlenen bir kişinin evliliğinin akıbetinin ne olacağıdır. Kanaatimizce kanun koyucu olağan evlenme yaşını on yedi olarak düzenleyerek bir kişinin evlenme konusunda ayırt etme gücüne sahip olma yaşını on yedi olarak kabul etmiştir. On altı yaşındaki kişinin evlenme konusunda ayırt etme gücüne sahip olup olmadığına hâkim karar vermelidir. Hâkimin kararını almadan evlenen on altı yaşındaki bir kişinin evlenme konusunda ayırt etme gücüne sahip olduğundan bahsedilemez. Bu sebeple olağanüstü evlenme yaşını doldurmasına rağmen hâkim kararı olmadan evlenen kişinin evliliğinin mutlak butlanla batıl sayılmalıdır.

- Olağanüstü evlenme yaşının dahi altında olan kişilerin bir şekilde evlenmesi halinde ise kanaatimizce olağanüstü evlenme yaşını dolduran ancak hâkim kararı olmadan evlenen kişilerin evliliğinde kabul edilen görüş kabul edilmeli, küçüğün evlenme konusunda ayırt etme gücünden yoksun olduğundan bahisle evliliği mutlak butlan yaptırımına tabi tutulmalıdır.

- Evlenmenin gerçekleştirilmesi için gerekli olan şartlardan bazılarının eksikliği, evlenmenin hükümsüzlüğü sonucunu doğurmaz. Kadının üç yüz günlük bekleme süresine uymaması ve bazı bulaşıcı hastalıkların varlığı halinde kurulan evlilikler geçerlidir. Türk hukukunda muvazaalı evlenmelerin geçerli olmadığına dair bir düzenleme bulunmadığından bu evlenmeler geçerli kabul edilmektedir. Ancak hakkın kötüye kullanılmasını hukuk düzeni korumayacağından, bu tür evliliklerin bir yaptırım olması gerektiği kanaatindeyiz. Kanuna muvazaalı evliliklerin butlan yaptırımına tabi tutulacağı eklenebileceği gibi farklı kanunlarda düzenlemeler yapılarak muvazaalı evlenmedeki asıl amacın gerçekleşmesinin engellenmesi sağlanabilir.

- Evlenmeyi mahkeme kararıyla sonra erdiren hallerden biri boşanmadır. Boşanma ile evlenmenin hükümsüzlüğü her ikisine de mahkemece karar veriliyor olması noktasında benzeseler de aralarında ciddi farklar bulunan iki kavramdır. Evlenmenin hükümsüzlüğü ile boşanma arasındaki en önemli fark, evlenmenin hükümsüzlüğü sebeplerinin evlenme sırasında var olması gerekirken boşanma sebeplerinin taraflar evlendikten sonra ortaya çıkması noktasındadır. Ayrıca boşanma davası yalnızca eşlerden biri tarafından açılabilirken mutlak butlan davası Cumhuriyet Savcısı ve ilgililer tarafından, nisbî butlan davası ise eşler ve izni alınmayan yasal temsilci tarafından açılabilmektedir. Son olarak eşlerden biri boşanma davası açtığına hâkimin takdir yetkisini kullanarak ayrılığa da karar verme hakkı bulunmasına rağmen butlan sebeplerinin varlığı halinde butlana karar vermek durumundadır. Butlan sebeplerinin varlığı halinde hâkimin evlenmenin hükümsüzlüğüne karar vermek konusunda bir takdir yetkisi bulunmamaktadır.

- Evlenmenin hükümsüzlüğüne yol açabilecek sebeplerin bulunması halinde evlenmenin hükümsüzlüğüne karar verilebilmesi için butlan davası açılmalıdır. Butlan davası kurucu niteliktedir ve bozucu yenilik doğuran bir davadır.

- Mutlak butlan davası cumhuriyet savcısı ve ilgililer tarafından süresiz olarak açılabilir. Mutlak butlan yaptırımına tabi tutulması gereken bir evlenme, butlan davası açılmadan ölüm ya da boşanma yoluyla sona erdiyse TMK m. 147/I uyarınca bu durumda davayı ancak ilgililer açabilir.

- TMK m. 159, öğretide görüş ayrılıklarına yol açan bir maddedir. Mirasçıların dava hakkını düzenlemektedir. Maddenin ilk cümlesinde “*Evlenmenin butlanını dava etme hakkı mirasçılara geçmez.*” denilerek, butlan yaptırımına tabi tutulması gereken bir evlilikte butlan davası açılmadan evlenme ölümle sona ererse, mirasçıların butlan davası açamayacakları düzenlenmiştir. Ancak mutlak butlan davası ile sona erdirilmesi gereken bir evlilik ölümle sona ermiş olsa bile mirasçıların bu davayı ölümden sonra “*ilgili*”

sıfatıyla açabilmesi mümkündür. TMK m. 159'un ilk cümlesi mutlak butlan davası ile değil, nisbî butlan davası ile alakalıdır.

- Öğretide TMK m. 159'un "*Ancak, mirasçılar açılmış olan davayı sürdürebilirler.*" şeklindeki ikinci cümlesinin yalnızca nisbî butlan davası için geçerli olduğu, mutlak butlan davasında mirasçıların açılmış olan mutlak butlan davasına devam edemeyecekleri savunulmaktaysa da maddenin Kanundaki yeri göz önünde bulundurulduğunda bu hükmün nisbî butlana özel bir hüküm olarak düzenlenmediği, tüm butlan hallerini kapsayacak şekilde ve butlan kararının sonuçlarından sonra düzenlendiği görülmektedir. Ayrıca nisbî butlan davası devam ederken davacının ölmesi halinde mirasçılar davaya devam edebilecekken, mutlak butlan davasında davacının ölümü halinde mirasçıların davaya devam edemeyerek "*ilgili*" sıfatıyla tekrar dava açmaları gerektiğini savunmak kanaatimizce usul ekonomisine de aykırıdır. Kanaatimizce TMK m. 159'un ikinci cümlesi hem mutlak butlan hem de nisbî butlan davasında davacı eşin ölümü halinde uygulanması gereken bir düzenlemedir.

- Mirasçılar, butlan davasında TMK m. 159'un son cümlesi uyarınca sağ kalan eşin iyiniyetli olmadığını ispatlayarak yasal mirasçı olmasına engel olabilir, evlenme sırasında iyiniyetli olmayan eşin daha önce yapılan ölüme bağlı tasarruflarla kendisine sağlanan hakları kaybetmesini sağlayabilirler.

- Nisbî butlan davası sadece eşler ve evlenmeye izin vermeyen yasal temsilci tarafından açılabilir. Mirasçılar nisbî butlan davası açamazlar. Ancak bu durum diğer eşin aldatan, yaniltan ya da korkutan eşin evliliği ölümle son bulursa bu eşin yasal mirasçılık haklarından yararlanmaya devam etmesi sonucunu doğuracağından böyle bir durumun engellenebilmesi için bazı istisnai durumlarda mirasçılarının da nisbî butlan davası açabileceğine dair bir düzenlemenin kanuna eklenmesi gerektiğini savunuyoruz.

- Mutlak butlan davası açma hakkı herhangi bir hak düşürücü süreye tabi değildir. Kamu düzenini korumak amacıyla kanun koyucu bu davaların süresiz olarak

açılabilirliğini kabul etmiştir. Nisbî butlan davası ise ancak altı aylık ve beş yıllık hak düşürücü süreler içerisinde açılabilir.

- Hâkim butlan davası sürerken hâkim eşlerin barınması, geçimi, mallarının yönetimi ve çocukların bakım ve korunmasına ilişkin geçici önlemleri re'sen alır. Butlan davasında alınacak geçici önlemler, dava sırasında değiştirilebilir, kaldırılabilir ve butlan kararı kesinleşene kadar devam eder.

- Butlan davasının sonuçları ile ilgili kanunda boşanmaya atıf yapıldığından butlan davasının çocuklar ve eşler yönünden doğurduğu sonuçlar konusunda uygun düştüğü ölçüde boşanmaya ilişkin hükümler uygulanacaktır.

- Butlan kararı ile sona eren bir evlilikten doğan çocuklar evlilik içinde doğmuş sayılırlar ve evlilikteki kocaya soybağı ile bağlı olurlar. Butlan davasının sonucunda hâkim, takdir yetkisini kullanarak çocuğun velayeti hakkında çocuğun menfaatinin önceleyerek karar verir. Çocuğun menfaati gerektiriyorsa birlikte velayete de karar verilebilir. Velayet kendisine bırakılmayan tarafla çocuğun kişisel ilişkileri hâkim tarafından re'sen düzenlenir. Üçüncü kişilerin talebi ve çocuğun menfaatinin gerektirmesi halinde hâkim çocuğun üçüncü kişilerle de ilişkilerini düzenleyebilir. Çocuğun velayetine karar verilirken velayet kendisine verilmeyen ebeveynin çocuğun giderleri için iştirak nafakası ödemesine hükmedilir.

- Butlan kararı verilmesi halinde evlenme sırasında iyiniyetli olan eş evlenme ile kazandığı kişisel durumunu korur. Bu bağlamda eş iyiniyetliyse ve evlenmeyle Türk vatandaşlığı kazandıysa kazandığı vatandaşlığı korunur. Evlenmeyle erginliği kazanan kişinin butlan kararı kesinleştiği tarihte henüz on sekiz yaşını doldurmamış olması halinde de iyiniyet rol oynar ve iyiniyetli eş evlenmeyle edindiği erginliği korur. Ancak davayı yasal temsilci açmışsa henüz on sekiz yaşını doldurmayan küçüğün evlenmeyle kazandığı erginliğini kaybedeceği görüşündeyiz.

- Butlan davasının açılması eşler arasındaki mal rejimini sona erdirir. Butlan kararının kesinleşmesiyle ve tarafların talebiyle mal rejiminin tasfiyesi başlar. Mal rejiminin tasfiyesi için dava butlan davası ile açılabilceği gibi ayrı bir dava olarak da açılabilir.

- Butlan kararı yüzünden yoksulluğa düşen tarafın talebi halinde hâkim yoksulluk nafakasına hükmedebilir. Yoksulluk nafakasına hükmedilebilmesi için mutlaka talep edilmesi gerekmektedir, hâkim re'sen yoksulluk nafakasına hükmedemez.

- Evlenmenin butlanına karar verilmesi halinde menfaatleri zedelenen taraf kusursuz ya da karşı taraftan daha az kusurluysa, talep etmesi halinde kendisine uygun bir maddi tazminat ödenmesine karar verilebilir. Evlenmenin butlanı sebebiyle kişilik hakları saldırıya uğrayan taraf, diğer tarafın kusurlu olması halinde manevi tazminat talebinde bulunabilir. Maddi ve manevi tazminata hükmedilebilmesi için mutlaka talep edilmiş olmaları gerekir hâkim re'sen tazminata karar veremez.

- Butlana yol açan sebeplerin bulunması halinde, butlan kararı kesinleşinceye kadar evlilik geçerli bir evliliğin bütün hüküm ve sonuçlarını doğuracağından mutlak butlan ya da nisbî butlan sebeplerinin varlığına rağmen butlan davası açılmadan eşlerden biri ölür ve evlilik ölümle sona ererse eşler birbirlerine mirasçı olurlar. Ancak TMK m. 159/son uyarınca mirasçılar sağ kalan eşin evlenme sırasında iyiniyetli olmadığını ispatlarsa sağ kalan eşin yasal mirasçı olmasını engelleyebilir, daha önce yapılan ölüme bağlı tasarruflardaki haklarını kaybetmesini sağlayabilirler.

- Evlenmenin butlanı kararı kesinleşene kadar evliliğin bütün hüküm ve sonuçları doğduğundan eşlerin evlilik birliğini temsilen yaptıkları işlemlerden doğan üçüncü kişilere karşı müteselsil sorumluluğu devam eder.

KAYNAKÇA

AKINTÜRK, Turgut/ **ATEŞ**, Derya, Türk Medeni Hukuku Aile Hukuku İkinci Cilt, İstanbul, 2017.

AKİPEK, Jale G. /**AKINTÜRK**, Turgut /**ATEŞ KARAMAN**, Derya, Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku Birinci Cilt, İstanbul, 2014.

AKKURT, Sinan Sami, “*Hukukî İşlemlerde Geçersizlik Olgusuna Genel Bir Bakış*”, Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2014, C. 4, S. 1, s. 99 – 131, (Erişim: <https://app.trdizin.gov.tr/>, 21.03.2022), (**AKKURT**, Geçersizlik).

AKKURT, Sinan Sami, Türk Medenî Hukukunda Evlenmenin Butlanı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008, (Erişim: <https://tez.yok.gov.tr/> 17.03.2021), (**AKKURT**, Butlan).

AKYILMAZ, Bahtiyar/**SEZGİNER**, Murat/**KAYA**, Cemil, Türk İdare Hukuku, Ankara, 2016.

ALİEFENDİOĞLU, Yılmaz, “*Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında “Yokluk” ya da “Yok İşlem”*”, TBB Dergisi, Y. 2009, C. 22, S.81, s. 211 – 224, (Erişim <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/>, 15.03.2022).

ALTAŞ, Hüseyin/**DÖNGÜL**, İrem Tuğçe, Medeni Hukuk Başlangıç Hükümleri (TMK. MAD. 1 – 7), Ankara, 2014.

ANTALYA, Osman Gökhan, Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt: V/1,1, Ankara, 2019.

ARIK, K. Fikret, “*Evlenmenin Şahitsiz Akdi*”, AÜSBFD, Y. 1957, C.12, S. 2, s. 116 – 118, (Erişim: <https://dergipark.org.tr/>, 30.04.2021).

ARSLAN, Ramazan/ **YILMAZ**, Ejder/ **TAŞPINAR AYVAZ**, Sema, Medeni Usul Hukuku, Ankara, 2017.

AYAN, Serkan, Evlilik Birliğinin Korunması, Ankara, 2004.

AYDIN, Alper, “*Mahkemeye Erişim Hakkı Işığında Vergi Mahkemelerinde Dava Açma Süreleri*”, TAAD, Y. 2018, S. 34, s. 537 – 585.

AYDOĞDU, Murat, Çağdaş Hukuki Gelişmeler Işığında Evlat Edinme, Ankara, 2010.

AYDOS, Oğuz Sadık, Borçlar Hukuku (Genel Hükümler), Ankara, 2019.

BERKİ, Osman Fazıl, “*Türk Hukukunda Evlenmenin Tabiiyete Tesiri*”, AÜHFD, Y. 1946, C. 3, S.1, s. 46 – 61, (Erişim <https://dergipark.org.tr/> 15.05.2022).

BERKİ, Şakir, “*Evlenmenin Asli Şartlarından Doğan Kanun İhtilafları ve Türk Hukukundaki Tatbikatı*”, AÜHFD, Y. 1951, C.8, S.1, s. 606 – 651, (Erişim: <https://dergipark.org.tr/>, 03.05.2021), (**BERKİ**, Kanun İhtilafları).

BERKİ, Şakir, “*Medeni Kanunda Neseb Hısımlığı*”, AÜHFD, Y. 1956, C. 13, S.3, s. 34 – 51, (Erişim: <https://dergipark.org.tr/tr/>, 09.11.2021), (**BERKİ**, Neseb Hısımlığı).

BERKİ, Şakir, “*Türk Medeni Kanununda Çeşitli Hısımlıklar Arasındaki Farklar*”, AÜHFD, Y. 1969, C. 26, S. 1, s. 107 – 116, (Erişim: <https://dergipark.org.tr/>, 09.11.2021) (**BERKİ**, Çeşitli Hısımlıklar Arasındaki Farklar).

BERKİ, Şakir, “*Türk Medeni Kanununda Evlenmede Mutlak Butlan*” AÜHFD, Y. 1962, C. 19, S. 1, s. 201 – 231, (Erişim: <https://dergipark.org.tr/>, 09.11.2021), (**BERKİ**, Butlan).

ÇELİK, Nazlı Hilal, Evlenmenin Hükümsüzlüğü, İstanbul, 2021.

- DEMİRCİOĞLU**, Huriye Reyhan, “*Aile Hukuku Uyuşmazlıkları Bakımından 6325 Sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu’nun Uygulanabilirliği*”, TAAD, Y. 2015, S. 23, s. 45 – 84, (Erişim: <https://kutuphane.dogus.edu.tr/> 14.11.2021).
- DOĞU**, Hakkı Mert, “*Evliliğin Yokluğu*”, YÜHFD, Y. 2021, C.18, S. 2, s.875-890.
- DURAL**, Mustafa/ **ÖĞÜZ**, Tufan, Türk Özel Hukuku, Cilt II, Kişiler Hukuku, İstanbul, 2021.
- DURAL**, Mustafa/ **ÖĞÜZ**, Tufan/ **GÜMÜŞ**, Mustafa Alper, Türk Özel Hukuku, Cilt III, Aile Hukuku, İstanbul, 2021.
- EDİS**, Seyfullah, Medeni Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri, Ankara, 1993.
- ELBİR**, Halid Kemal, “*Evlenmesi Memnu Akrabaların Evlenmelerinin ve Cinsi Münasebetlerinin Ceza Müeyyidesi ile Tehdidi Meselesi Karşısında Türk Hukuku*”, İÜHFM, Y. 1946, C. 12, S. 2 – 3, s. 653 – 680, (Erişim: <https://dergipark.org.tr/>, 30.03.2022).
- ERDEM**, Mehmet, Aile Hukuku, Ankara, 2019.
- EREN**, Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Ankara, 2016.
- ERKAN**, Vehbi Umut/ **YÜCER**, İpek, “*Ayırt Etme Gücü*”, AÜHFD, Y. 2011, C. 60, S. 3, s.485-522, (Erişim: <https://dergipark.org.tr/>, 09.11.2021).
- EROL**, Yasemin, “*Akil Hastalığına Dayalı Boşanma*”, SÜHFD, Y. 2011, C. 19, S.1, s. 119 – 149, (Erişim: <https://home.heinonline.org/> , 01.11.2021).
- ERSÖZ**, Oğuz, “*Suç İşleme ve Haysiyetsiz Hayat Sürme Sebebiyle Boşanma*”, İAÜHFD, Y. 2018, C. 4, S.12, s. 111 – 146, (Erişim: <https://dergipark.org.tr/>, 30.04.2021).
- ESENER**, Turhan, Türk Hususi Hukukunda Muvazaalı Muameleler, İstanbul, 1956.
- FEYZİOĞLU**, Feyzi Necmettin, Aile Hukuku, İstanbul, 1979.

GAYRETLİ AYDIN, Seda, “*Kadın ve Kanuni Bekleme Süresi*”, TBB Dergisi, Y. 2018, S. 136, s. 263 – 292, (Erişim: <https://kutuphane.dogus.edu.tr/> , 10.03.2021).

GENÇCAN, Ömer Uğur, Aile Hukuku, Ankara, 2011.

GENÇCAN, Ömer Uğur, Aile Mahkemesi Davaları, Ankara, 2016, (**GENÇCAN**, Aile Mahkemesi Davaları).

GENÇCAN, Ömer Uğur, 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu Yorumu, C.1, Ankara, 2021, (**GENÇCAN**, Türk Medeni Kanunu Yorumu).

GÖKTÜRK, Ülkü, Evlenmenin İptali (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008, (Erişim: <http://acikerisimarsiv.selcuk.edu.tr/>, 11.04.2021).

GÜRAL, Jale, “*Evlenmeden Doğan Kanun İhtilafları*”, AÜHFD, Y. 1946, C. 3, S. 1, s. 147 – 178, (Erişim: <https://dergipark.org.tr/>, 10.03.2022).

HATEMİ, Hüseyin, Aile Hukuku, İstanbul, 2021.

HATEMİ, Hüseyin, “*Türk Medeni Kanunu’nun Aile Hukuku Düzenlemesi Üzerine Düşünceler*”, Türk Medeni Hukuku Çerçevesinde Aile Hukukunda Güncel Gelişmeler Sempozyumu, İstanbul, 2021, (**HATEMİ**, Aile Hukuku Düzenlemesi Üzerine Düşünceler).

HATEMİ, Hüseyin / **KALKAN OĞUZTÜRK**, Burcu, Aile Hukuku, İstanbul, 2016.

HATEMİ, Hüseyin / **SEROZAN**, Rona, Aile Hukuku, İstanbul, 1993.

HAVUTCU, Ayşe/ **KALKANCI**, Yasemin, “*Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru Kararları Işığında Kadının Soyadı*”, İAÜHFD, Y. 2020, C. 6, S. 2, s. 135-180, (Erişim: https://dergipark.org.tr , 20.09.2022).

İKİZLER, Metin, Evlenmenin Hükümsüzlüğü, Ankara, 2018.

İNAL, Nihat, Aile Mahkemeleri Davaları, Ankara, 2016.

- İNAN**, Ali Naim, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Ankara, 1971.
- KAYAR**, İsmail, Borçlar Hukuku, Ankara, 2019.
- KAYIHAN**, Şaban /**ÜNLÜTEPE**, Mustafa, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Ankara, 2018.
- KESKİN**, Dilşad, “*Küçük Yaşta Evlenmenin Müeyyidesi*”, GÜHFD, Y. 2011, C. 5, S. 4, s. 65 – 83, (Erişim: <http://webftp.gazi.edu.tr>, 10.03.2021).
- KILIÇOĞLU**, Ahmet M., Aile Hukuku, Ankara, 2020.
- KIRKBEŞOĞLU**, Nagehan, Türk Hukukunda Kısmi Hükümsüzlük, İstanbul, 2011.
- KİZİR**, Mahmut, “*Türk Hukukunda Evlât Edinme*”, SÜHFD, Y. 2009, C. 17, S. 1, s. 151 – 184, (Erişim: <https://dergipark.org.tr/>, 12.10.2021).
- KOCAYUSUFPAŞAOĞLU**, Necip/ **HATEMİ**, Hüseyin/ **SEROZAN**, Rona/**ARPACI**, Abdülkadir, Borçlar Hukuku Genel Bölüm, Birinci Cilt, İstanbul, 2008.
- KOÇ**, Nevzat, “*Türk Medeni Hukukunda ve Roma Hukukunda Hükümsüzlük (=Butlan)*, DEÜHFD, Y. 1981, C. 2, S. 2, s. 127 – 170, (Erişim: <https://webftp.gazi.edu.tr>, 15.10.2021).
- KÖPRÜLÜ** Bülent/ **KANETİ** Selim, Aile Hukuku, İstanbul, 1989.
- MORTAŞ**, Süleyman, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Hukukunda Aile Hayatının Korunması, Ankara, 2016.
- OĞUZMAN**, Kemal/ **BARLAS**, Nami, Medeni Hukuk Giriş Kaynaklar Temel Kavramlar, İstanbul, 2021.
- OĞUZMAN**, Kemal/ **DURAL**, Mustafa, Aile Hukuku, İstanbul, 1998.
- OĞUZMAN**, Kemal/ **ÖZ**, Turgut, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt I, İstanbul 2021.

- OĞUZOĞLU**, H. Cahit, Medeni Hukuk II Aile Hukuku, Ankara, 1958.
- ORUÇ**, Murat, “*Evli Kadının Münhasıran Bekarlık Soyadını Kullanabilmesi*”, TAAD, Y. 2016, S. 27, C. 7, s. 451 – 466.
- ÖZTAN**, Bilge, Aile Hukuku, Ankara, 2004. (ÖZTAN, 2004).
- ÖZTAN**, Bilge, Aile Hukuku, Ankara, 2015.
- ÖZTAN**, Bilge, “*Batıl Evlenmelerde Eşlerin Durumu*”, AÜHFD, Y. 1969, C. 26, S. 1, s. 193 – 215, (Erişim: <https://dergipark.org.tr/> , 18.03.2021), (ÖZTAN, Batıl Evlenmeler).
- ÖZUĞUR**, Ali İhsan, Boşanma, Ayrılık ve Evlenmenin İptali Davaları, Ankara, 2008.
- REİSOĞLU**, Safa, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul, 2000.
- SAĞLAM**, İpek, “*Türk Medeni Kanunu Madde 40 Üzerine Bir Değerlendirme*”, EBYÜHFD, Y. 2004, C. 8, S. 3 – 4, s. 455 – 469, (Erişim: <https://hukukdergi.ebyu.edu.tr>, 03.07.2022).
- SAVAŞ**, Abdurrahman, “*Evlenmenin Yokluğu*”, SÜHFD, Y. 2008, C. 8, S. 1 – 2 (Milenyum Armağanı), s. 121 – 140, (Erişim: <https://dergipark.org.tr/> , 10.03.2021).
- SAYMEN**, Ferit Hakkı, “*Evlenme Hürriyeti*”, İÜHFM, Y. 1958, C. 23, S. 1-2, s. 27-46, (Erişim: <https://dergipark.org.tr/> , 18.03.2021), (SAYMEN, Evlenme Hürriyeti).
- SAYMEN**, Ferit Hakkı, “*Evlenmenin Hukuki Mahiyeti*”, İBM, Y. 1942, S. 10, s. 638 – 660, (SAYMEN, Hukuki Mahiyet).
- SERT**, Selin, “*Türk Medeni Hukukunda Cinsiyet Değiştirme*”, TBB Dergisi, Y. 2015, S. 118, s. 255 – 270, (Erişim: <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr>, 09.11.2021).

TAŞBAŞ, Mustafa Başar, “Evlenmenin Şartları” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, (Erişim: <https://tez.yok.gov.tr/> 17.03.2021).

TEKİNAY, Selahattin Sulhi, Borçlar Hukuku, İstanbul, 1979, (**TEKİNAY**, Borçlar).

TEKİNAY, Selahattin Sulhi, Türk Aile Hukuku, İstanbul, 1990.

TOPRAK, Sadık/ **AVGÖREN KAPOĞLU**, Aybike/ **TÜZÜN**, Birgül, “*Cinsiyet Hoşnutsuzluğu Olan Bireylerin Cinsiyet Değiştirme Sürecinin Hukuki Boyutu*”, İÜTFD, Y. 2021, C. 84, S. 1, s. 31 – 34, (Erişim: <https://dergipark.org.tr/>, 29.11.2021).

TOPUZ, Seçkin, Boşanma Davasının Eşin Mirasçılığına Etkisi, Ankara, 2012.

TUTUMLU, Mehmet Akif, Evliliğin Butlanı Boşanma, Ayrılık Sebepleri ve Boşanmanın Hukuki Sonuçları, Ankara, 2006.

TÜZÜNER, Özlem, “*Türk ve İslâm Hukuku Bakış Açısından Evlenmenin Hukukî Niteliği Hakkında Bir İnceleme*” (Hakemli Makale), Ankara Barosu Dergisi, Y. 2013, S. 1, s. 125 – 148, (Erişim: <https://dergipark.org.tr/> , 05.04.2021).

VARDAR HAMAMCIOĞLU, Gülşah, “*Yürürlükten Kaldırılması Gereken Bir Hüküm Olarak Olağanüstü Durumlarda ve Pek Önemli Bir Sebeple Evlenmeye İzin Verilmesi (TMK m. 124/II)*”, İNÜHFD, Y. 2021, C. 1, S. 12, s. 85 – 99, (Erişim: <https://dergipark.org.tr/> , 09.11.2021).

VELİDEDEOĞLU, Hıfzı Veldet, Türk Medeni Hukuku, Cilt II, Aile Hukuku, İstanbul, 1965.

YAĞCIOĞLU, Burcu, “*Akıl Hastalığının Evlilikteki Etkilerine Genel Bir Bakış*”, SÜHFD, Y. 2021, C. 29, S. 2, s. 933 – 998, (Erişim: <https://dergipark.org.tr/>, 09.11.2021).

YÜCESOY YILMAZ, Yasemin, “*Mahkemeden İzin Alınmaksızın Gerçekleşen Cinsiyet Değişikliğinin Türk Hukuku Açısından Değerlendirilmesi*”, SÜHFD, Y. 2021, C. 29, S. 21, s. 725 – 758, (Erişim: <https://dergipark.org.tr/>, 29.09.2021).

ZEVKLİLER, Aydın/ **ACABEY**, M. Beşir/ **GÖKYAYLA**, K. Emre, Medeni Hukuk, Ankara, 1997.

ZEYTİN, Zafer, Türk Medeni Hukuku, Ankara, 2008.

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://acikerisimarsiv.selcuk.edu.tr/>

<https://app.trdizin.gov.tr/>

<https://dergipark.org.tr/>

<https://e-uyar.com/>

<https://home.heinonline.org/>

<https://hukukdergi.ebyu.edu.tr>

<https://kutuphane.dogus.edu.tr/>

<https://legalbank.net/>

<http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/>

<https://tez.yok.gov.tr/>

<http://webftp.gazi.edu.tr>

<https://www.hukuki.net>

<http://www.ilhanhelvacidersleri.com>

<https://www.lexpera.com.tr/>

<https://www.mevzuat.gov.tr>

<https://www.ntv.com.tr/turkiye/>

<https://www.turkhukusitesi.com>

ÖZET

“Evlenme” tanımı öğreti ve yargı kararlarınca şekillenen kendine özgü bir medeni hukuk sözleşmesidir. Evlenmenin kurucu unsurlarının bulunmaması evlenmenin yokluğuna yol açar. Kurucu unsurları taşımayan bir evlenme yok hükmünde sayılır ve hukuk düzeninde hiçbir hüküm ve sonuç doğurmaz.

Kanunda öngörülen şartları taşıyamaması halinde evlenmenin hükümsüzlüğünden söz edilir. Evlenmenin hükümsüzlüğü halleri Türk Medeni Kanunu’nda “*mutlak butlan*” ve “*nisbî butlan*” olarak iki ayrı başlık altında düzenlenmiştir.

Çalışmamız “*Evlenmenin Hükümsüzlüğü ve Evlenmenin Hükümsüzlüğünün Sonuçları*” başlığını taşımaktadır. Bu bağlamda evlenmenin yokluğu ve evlenmenin yokluğunun sonuçları, evlenmenin hükümsüzlüğüne yol açabilecek sebepler ve evlenmenin hükümsüzlüğünün sonuçları üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Evlenme, evlenmenin yokluğu, evlenmenin hükümsüzlüğü, mutlak butlan, nisbî butlan, evlenmenin hükümsüzlüğünün sonuçları.

ABSTRACT

"*Marriage*" is a distinctive civil law contract which is shaped by doctrine and judicial decisions. The absence of constitutive elements of marriage leads to the absence of marriage. A marriage that does not have the founding elements is declared null and void and does not have any provisions or consequences in the legal order.

In case of not fulfilling the conditions stipulated in the law, the invalidity of marriage is mentioned. The invalidity of marriage is regulated in the Turkish Civil Code under two separate headings as absolute nullity and relative nullity.

Our study's title is "*Invalidity of Marriage and the Consequences of Invalidity of Marriage*". In this context, the absence of marriage and the consequences of the absence of marriage, the reasons that may lead to the invalidity of marriage and the consequences of the invalidity of marriage are emphasized.

Key Words: Marriage, the Absence of Marriage, Invalidity of Marriage, Absolute Nullity, Relative Nullity, the Consequences of Invalidity of Marriage.